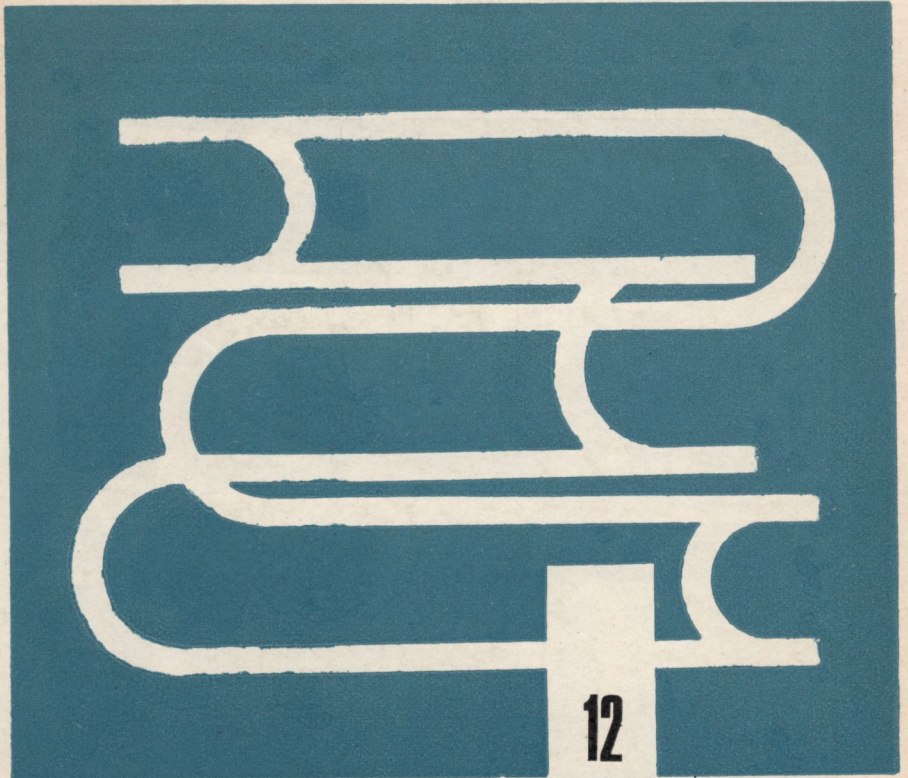

P. 400(2)

KÖNYVTÁROS

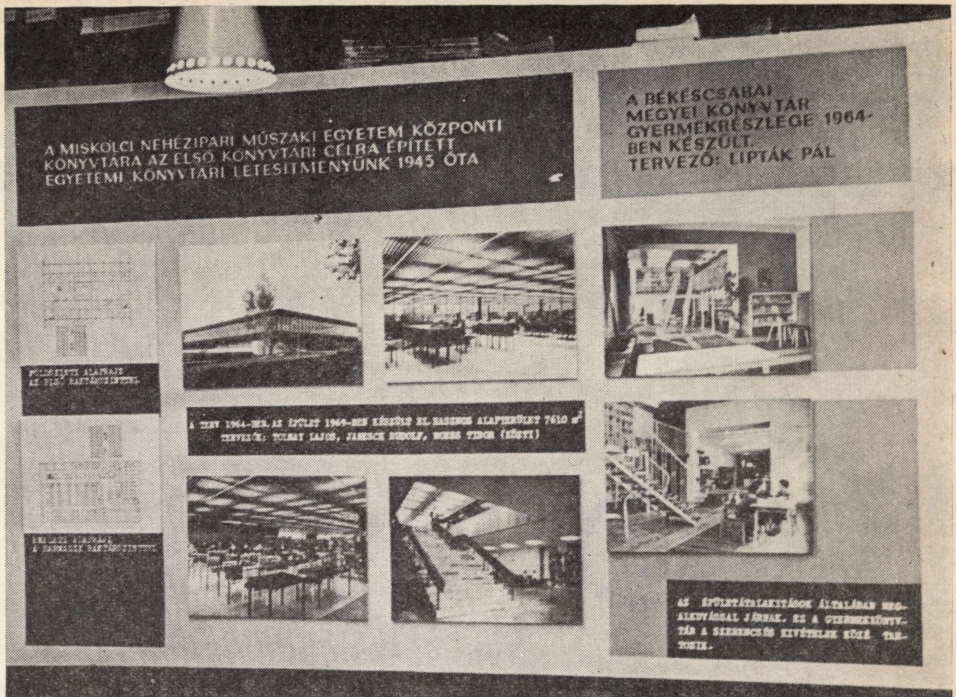

12

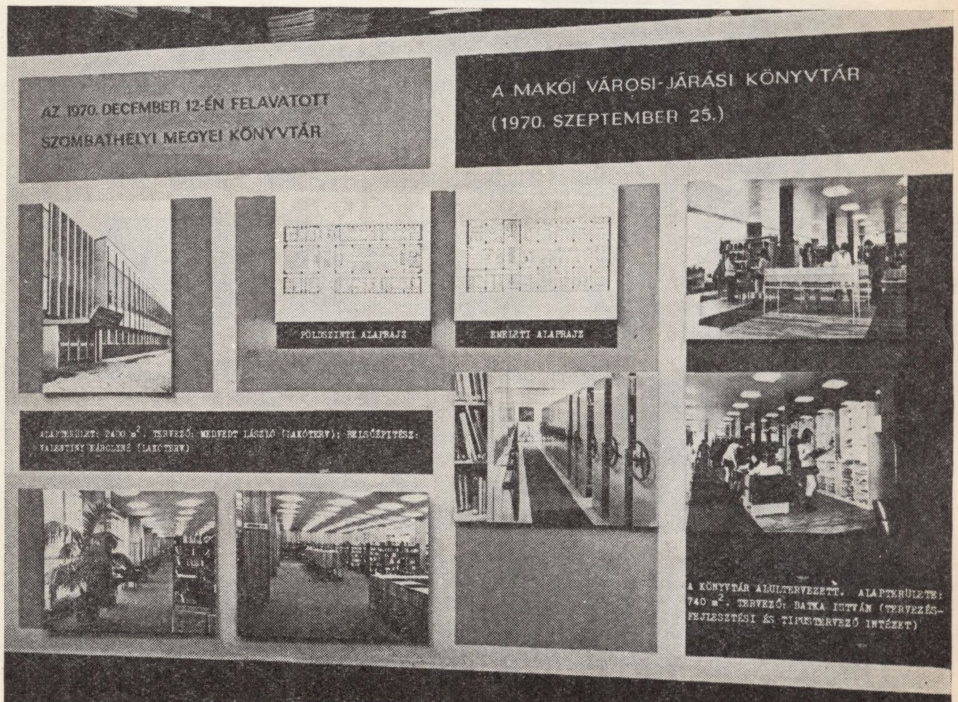
DECEMBER

1972

Kölcsönözhető

A székesfehérvári könyvtárepitési tanácskozás alkalmából bemutatott kiállítás táblái
(Cikkünket lásd a 716. oldalon. Kabáczy Szilárd felvételei)

TARTALOM

CSORBA GYÓZŐ: „... Soká, örökkön él”. Följegyzések a 150 éves Petőfiről ...	699
Petőfi évforduló — Petőfi emlékkönyvtárak (G. Gy.)	707
V. V. SZEROV: A szovjet könyvtárak az új ötéves tervben	709
Szovjet könyvkiállítás Budapesten	714
Országos könyvtárépítési konferencia Székesfehérváron	716
MEZEI GYÖRGY: A Külügyminisztérium szakkönyvtára	720
Helyismereti tanácskozás Miskolcon	723
FÜGEDI PÉTERNÉ: A helyismereti bibliográfia helyzete és feladatai	724
FOGARASSY MIKLÓS: A helyismereti kutatás kézikönyvének tervezete	727
SIMAY NORBERT: Az orvos-egészségügyi szakszervezet budapesti könyvtár- hálózatának fejlesztési terve	730
SZITA FERENC: A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a területi szervezetek A szocialista országok módszertani központjainak 6. nemzetközi tanácskozása Szófiában (B. L.)	734
Tájékoztatótudományi konferencia	737
Sikeres „műszaki könyvhónap” a Dorogi Szénbányák üzemében (Bónus István)	738
Hírek	715, 735

TÁJÉKOZTATÓ

Egy nagy élet képei (Könczöl Csaba)	741
BABITS MIHÁLY: Irodalmi nevelés	742
Beszélgetés JÓKAI ANNÁVAL (Bozóky Éva)	745
Az ember és a könyv (—ő —a)	747
Heinrich Böll (B. É.)	748
Az első hazai fűvészkönyv (V. M.)	749
Tamási Áron emlékkiállítás (Mátyás István)	750

KÖNYVEKRŐL

Könyvek Budapest centenáriuma (Csomor Tibor)	751
Petőfi napjai a magyar irodalomban 1842—1849 (Katona Jenő)	754

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

A mi újságunk (Mándy Gábor)	755
------------------------------------	-----

BIBLIOGRÁFIÁK

LAKATOS ÉVA: Magyar irodalmi folyóiratok. A—C (<i>Fogarassy Miklós</i>)	756
Könyvtári törzsanjegyzék és olvasási tanácsadó a román irodalom köréből (<i>Domokos Sámuel</i>)	758
PAPP JÓZSEF: A Bakony állattani bibliográfiája (<i>Vitéz Istvánné</i>)	759
KIRÁLY LAJOS: Helyismereti törzsanjegyzés... könyvtárak számára (F. M.)	760
Könyvtári kiadványok	760

A borító hátlapján Papp Iván rajza

Из содержания

- Déző Csorba*: Заметки по случаю 150-летия со дня рождения Шандора Петёфи (699);
V. V. Szerov: Развитие советских библиотек в течение новой пятилетки (709);
Пробл. мы строительства венгерских библиотек в свете одной из конференций по строительству библиотек (716);
Дердь Мезей: Отраслевая библиотека Министерства иностранных дел (720);
Положение и задачи по краеведению в Венгрии, проект справочника по краеведению (724);
Норберт Симай: Развитие библиотечной сети профсоюзов мед. ц.нских работников в Будапеште (730);
Советские цен. ров по библиотечной методике социалистических стран в Софии (Л. Б.) (736);
Лауреат нобелевской премии 1972 года ... Генрих Бёлль (Э. Б.) (748).

From the contents

- Győző Csorba*: On the 150th anniversary of Petőfi's birth (699);
Szerov, V. V.: Development of Soviet libraries in the new five year's plan (709);
Problems in the Hungarian library architecture as reflected by a conference on library architecture (716);
György Mezei: Special library of the Hungarian Foreign Ministry (720);
Situation and tasks in Hungarian local history bibliography; a draft for a research manual (724);
Norbert Simay: The Budapest library network of the medical trade union and its development (730);
Conference of the methodological centres of socialist countries in Sofia (B. L.) (736);
Heinrich Böll, winner of the 1972. literary Nobel prize (B. É.) (748).

Aus dem Inhalt

- Győző Csorba*: Notizen anlässlich der 150. Jahreswende der Geburt von Sándor Petőfi (699);
V. V. Szerov: Die Entwicklung der Bibliotheken der Sowjetunion in neuen Fünfjahrplan (709);
Das ungarische Bibliotheksbaubau im Spiegel einer Fach-Konferenz (716);
György Mezei: Über die Fachbibliothek des Ungarischen Aussenministeriums (720);
Lage und Aufgaben der ungarischen Ortsbibliographie; Entwurf zum Handbuch der Forschung für Ortskunde (724);
Norbert Simay: Über die Entwicklung des Bibliotheksnetzes der Gewerkschaft der Ärzte und Sanitärenarbeiter (730);
Die Beratung der bibliothekswissenschaftlichen und methodischen Zentren der sozialistischen Länder in Sofia (B. L.) (736);
Heinrich Böll, der literarische Nobelpreisträger des Jahres 1972. (B. É.) (748).

Cikkeink szerzői

Bónus István, a dorogi bányász szakszervezeti könyvtár vezetője; *Bozókya Éva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *Csomor Tibor*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Csorba Győző* író, a Pécsi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Domokos Sámuel* egyetemi docens; *Fogarassy Miklós*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Fügedi Péterné*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Könczöl Csaba* irodalomtörténész; *Mándy Gábor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Mátyás István*, a Népszava munkatársa; *Mezei György*, a Győri Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Simay Norbert*, a Könyvtáros munkatársa; *Szita Ferenc*, a Kaposvári Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Vitéz Istvánné*, a Természettudományi Múzeum Könyvtárának osztályvezetőhelyettese.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Szerkesztő Bizottság: Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Győri Erzsébet, Karácsonyi Jánosné, Kéki Béla, Keilner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kovács Dezső, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest VII., Lenin körút 9-11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint.

72.8605 Egyetemi Nyomda, Budapest, Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

„...SOKÁ, ÖRÖKKÖN ÉL”

Följegyzések a 150 éves Petőfiről

„Petőfi-időszámítás”

Ha a költészetben külön időszámítás lenne, akkor ez nálunk bizonyára valahogy így szólna: Petőfi előtt vagy Petőfi után az ennyiedik, annyiadik évben.

Működésének rövid, de szikrázóan-tüneményes évtizede (bőven számítva) költészetünkben tényérnyi helyet se hagyott változatlanul.

A zseni örök csodája, hogy mindenféle logika: történelmi, pszichológiai, genetikai, szociológiai s egyéb tanácstalanná válik vele szemben. Megkísérli ugyan a magyarázatot makacs reménykedéssel, de valahol okvetlenül megakad. Mert a boldogan fölfedezett vagy fölfedezni vélt igazságok mellé odaszegődik jó esetben a kétely, máskor a zavar tévovasága vagy a tehetetlenség kínja a szó erőtlensége miatt.

Ezért kimeríthetetlen a zseni, ezért kimeríthetetlen Petőfi is, noha frások serege született már róla, s születik még majd sokszorosán ennyi.

Jómagam is idestova egy életet töltök vele: olvasásával, fürkészésével. Ocsúdó éveim első költője, s azóta is kísérőm. Ezek az ocsúdó évek pedig életemnek igazán első éveit, már a negyedik, ötödik évet jelentették. Petőfi-verseket tanultam először a felnőttektől, Petőfi-verseket olvastam először és még sokáig utána, mikor már megismertem a betűket.

Ami kezdetben öntudatlan ámulás volt bennem, később cinkos lelkesedés lett, majd az értelem illendő és kényszerű fölserkenésével mindjobban növekvő tudatos csodálat s vele türelmetlen izgalom, hogy Petőfi még nincs kellő helyén életemben, s hogy sok még az elintézetlen ügyem a költővel.

Ezért szedtem elő írásait egyre-másra — ha olykor nagy közökkel is — és voltam engedékeny, ha némely ünnepi alkalomkor megszólalásra kértek róla. Ilyenkor folyton azt hittem: sikerül rendeznem kapcsolatunkat.

Most azonban, amikor a Könyvtáros szerkesztőjének megtisztelő kérésére ennek a cikknek megírására készültem, de a közelgő évforduló okán egyébként is, újra végigolvastam minden sorát, továbbra is azt kell jelentenem, hogy csoda, megfajtetlen talány maradt számomra ezután is.

Csoda és ezért talány, hiszen már első verseiben csokornyai az olyan sor vagy szakasz, amit nem lehetett volna másként megírni, s mert attól fogva az ember mindinkább elvarázsolt országba jut, nem a valóság hiánya, hanem éppen fölidézésének ereje miatt elvarázsoltba.

Nem szándékozom tanulmányt írni róla. Inkább élménybeszámolót újabb találkozásainkról. Följegyzéseket az ismét vele töltött órákról. Vagy helyesebben: följegyzés-töredékeket, mert a kéz gyakran vonakodik attól, hogy megzavarja az olvasás örömét.

„Shakespeare maga a teremtés fele” — mondta egyszer a költő az angol óriásról. *Petőfi meg a másik fele* — kívánczik tollam hegyére a folytatás anélkül, hogy túlzásnak érezném. Számunkra, magyarok számára, bizonytalán az is.

A „népművelő” Petőfi. A Lehel-töredék

József Attila tisztaságával és határozottságával ugyan kevés költő fogalmazta meg, de így vagy úgy mindegyik célja „egész népének”, sőt titokban az egész emberiségnek tanítása.

Am olyan makacsul, olyan céltudatos eltökéltséggel „népművelő” mint Petőfi, talán nem volt még a világirodalomban soha senki. Népművelő a legáltalánosabb és a legköznapibb értelemben egyaránt. Még úgy is, ahogy a ma már kimunkált, árnyalt fogalmi meghatározás jelöli.

Petőfi ars poeticáiból alighanem fölösleges idéznem. Elégé ismertek. Prózában is, versben is gyakran szóba fogta költői hitvallását. Az ilyesmikre gondolok: „*S ez az igaz költő, ki a nép ajkára / Hullatja keblének mennyei mannáját*”. Vagy: „*... A költészet nem nagyúri szalon, hová csak fölpipezve, fényes csizmákban járnak, hanem szentegyház, melybe bocskorban, sőt mezítláb is beléphetni*.” Érvényük Petőfi egész költészetében igazolható.

Van azonban a költőnek egy töredékben maradt elbeszélő verse, amit közelebről is érdemes szemügyre venni. Szándékában, sőt „metodikájában” is roppant tanulságos. Petőfi ebben különösen népművelő.

A versben Lehel a főszereplő, a kürtös Lehel, a honfoglalás-kori vezér, Petőfi kora ifjúsága óta dédelgetett hőse, a dalnok, tehát a szakmabeli. Már 1842-ben „kép-zőtársasági pályamű”-ként verset ír *Lehel* címmel. 1845-ben ugyancsak hódol emlékének egy másik *Lehel* c. költeményben.

Ki a vitéz, ki engem föltüzel?
Ki e vitéz?... a kúrtharsogtatással
Országokat reszkettető Lehel.

De említi Lehelt a *Mért nem születtem ezer év előtt* c. versében is.

1848 január végén Arany Jánossal levélben közli: „*En most „Lehel”-t írom, elbeszélő költeményben, röviden, de egész életét Azsiából az akasztófaig, olyan nyolcz soros alexandrínusokban, mint a te Schedeled* vagy Toldid.*” Néhány hét múlva már azt közli Arany Jánossal, hogy 37 strófa elkészült belőle, de: „*Lehellel hallgatok, míg Coriolant el nem végzem, akkor egész erővel belekapaszzkodom.*”

Végül is megszületik az első ének 53 strófája s négy szakasz a második énekből. Akkor abba hagyja, nem „kapaszzkodik bele”, és sohasem folytatja többé. Elsodorják az események.

Vajon miért hívtam Petőfit ebben az epikai töredékében *különösen* „népművelő”-nek? Mert itt érzem leginkább szünetlen éberségét, gondos figyelmét minden szavában didaktikai célja érdekében.

Már a harmadik strófában közli:

Nem írástudóknak, nem az úri rendnek,
De beszélek szűrös gubás embereknek;

Azt is megmondja, miért ezeknek. Szokása szerint némi oldalvágással:

Hisz az írástudók jobban tudják magok,
Mint én, amiket most mondani akarok,
Az uraknak pedig az ideje drága,
Rá sem érnek ilyen apró mulatságra.

Aztán tovább részletezi:

Megvallom őszintén, éppenséggel mások
Azok, akiket én mulattatni vágyok;

— — — — —

Kis házikókra száll lelkem, mint a gólya
S egyszerű nótákat kerepöl le róla.

(Lám, még az ikes ragozást is mellőzi a „vágyok” igealakban. Ez is több, mint pusztán poetica licentia, költői szabadság, inkább alkalmazkodás a köznapi beszédhez.)

Eddig azonban nem sok benne az újság. Ilyesfélét másutt és máskor is hallani tőle.

Hanem amikor mesélni kezd, akkor bújik ki belőle igazán a „népművelő”.

Mikor esett meg a történet?

„*Szopós gyerek volt a huszadik apátok*” Megmagyarázza, hogy nem voltak királyok, így hát korona sem volt, a nemzet élén a fejedelem állt. Aztán megemlíti Árpádot, s mindjárt el is mondja, ki volt Árpád. Világos számára, hogy a nép fiai még ezt sem tudhatják. Majd azt is, hogy nem „*Ádám-Éva óta miénk e föld*”. Hol laktunk előbb? Megint alkalmazkodva hallgatói szellemi fokához:

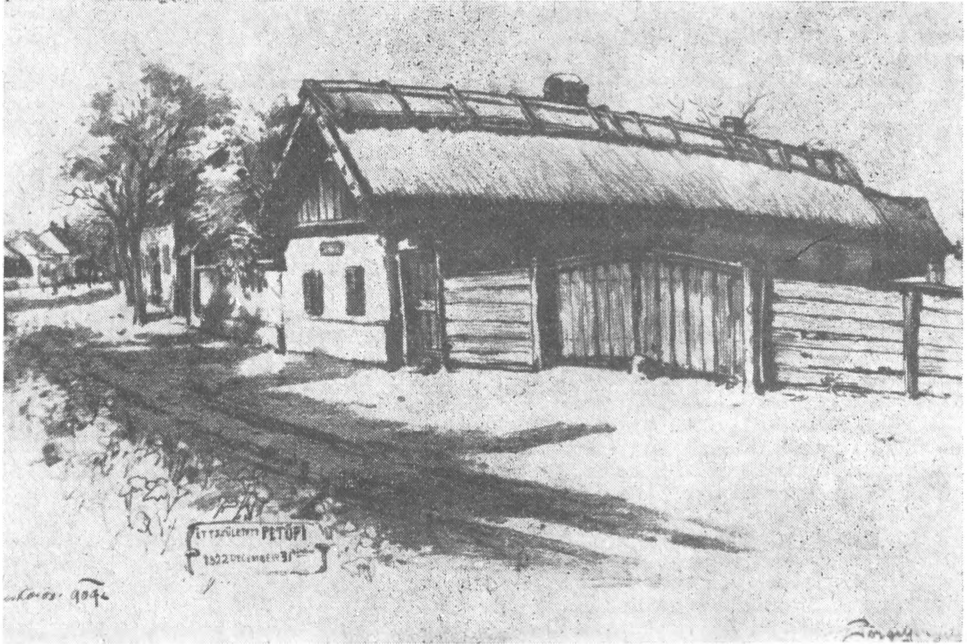
Irtóztató távol van az a hely innét!
Ha megmondanám: hány mérföld? el se hinnék.
Hejh, az vón a kulacs, az vón a tarisznya,
Melyből a bor s kenyér addig ki nem fogyna.

Elve: minden ismeretlen fogalmat előbb tisztáznia kell, csak akkor mehet tovább (a pedagógia egyik alapszabálya).

Úgy hasonul a közönségéhez, hogy azért valamennyivel mindig előttük és fölötük jár. Viszi és emeli is őket (egy másik fontos pedagógiai törvény).

Valamiféle verses történelemóra a honfoglalásról ez a töredék.

* Toldy Ferenc neve 1847-ig Schedel volt

A kiskőrösi szülőház. Pörge Gergely rajza 1909-ből.

„Ha én valaha népies eposz írására vetném fejemet, a fejedelmek sorából venném tárgyamat... megtanítanám a népet, miképp szerezse a hont, melyért előde vére folyt” — írja ennek szellemében már egyik 1847. évi levelében Aranynek.

Erősen népi hangjában állandó a természetes humor, mert Petőfi azt is tudja, hogy a néphez enélkül lehetetlen szólni. Csak két sort végül:

Akkor még ifjú volt, állán a gyöngye szőr
Nem téli bunda volt, csak nyári könnyű szűr.

Nem szorosan idevaló, mégse hagyhatom szó nélkül a „szőr” — „szűr” rimbra-vúrt. Abszolút humorát, modernül raffinált kancsalságát. Az ilyesfélék a vers külön ajándékai.

Az utolsó két év

Az 1847-es év a zseni kápráztató tűzijátéka. Ebben az évben a költő 163 verset írt. Viszonyítva az előző évekhez — mint Várkonyi Nándor statisztikájában olvasom — az 1845-ös 168 vers után ez a legmagasabb szám. Utána gyors zuhanás: 1848-ban 111, majd 49-ben (persze csak fél évet számítva) összesen 21 vers.

Viszont az utolsó két év versei félelmetes dokumentumerejükkel számuktól függetlenül a költő legmagasabb csúcsait jelzik.

A 48-as termés remek idillel kezdődik, *A téli esték*-kel. Mintha csak a roppant ellentét kedvéért. Annyira „családi”, annyira békességes, annyira kerek, zavartalan hangulatú vers, hogy az ember már-már a „biedermeier” jelzőt akasztaná rá, ha nem venné észre a részletek realizmusát s a népi környezetet.

Petőfi idill-nosztalgiaja többszörösen érthető. Túl hosszú ideig volt otthonatlan, túl sokáig lakott vulkán tetején, túl sok csonkaságot, tragédiát, zavart látott.

Ahhoz viszont ugyanakkor eléggé ismerte a paraszti életet, hogy az ábrázolt kép valószínűségét maga se higgye igazán.

Talán a lélek tudatalatti ökonómiaja s önvédelmi ösztöne működött inkább? Mert ezután újabb, bár másfajta háborúság, úzótság, otthontalanság következett. A segesvári csatátérre viszont már a valóságos család melegéből, a „feleségek felesége” és a gyermek mellől vezetett az út. Önként-e vagy sem, lényegében mindegy.

A 48-as év másik véglete egyetlen verssel nem is jelölhető.

A Kemény szél fúj, a Föltámadott a tenger..., A szabadsághoz, Ausztria, Forradalom, A nemzethez, s még inkább az Élet vagy halál, esetleg a Csatadal — valamennyi joggal említhető.

Ebben az évben a „szabadság” és a „szerelem” a versek érzelmi intenzitásában nagyjából kiegyenlítődik. „Ha szüksége van a / Hazának kardomra, / téged saját keze / Köt fel oldalamra, / Oldalamra köt, és / Búcsúját így veszi: / Menjetek, legyetek / Egy-másnak hívei!” (Feleségem és kardom)

48-ból valók — hogy a másik gerinc-vonulat néhány ormát is jelezzem — a Szeretlek én, szeretlek téged..., a Minek nevezzetek?... , a Feleségek felesége, az Itt bent vagyok a férfikor nyarában, s talán mindenekfölött a Szeretlek, kedvesem!.

Az egyensúly 1849-re megbomlik. A versek száma hőkentően megcsappan, az egyetlen Pacsirtaszót hallok megint... címűn kívül se szerelem, se idill többé, de még magánügy sem, kivéve a Születm halálára c. verset. Megdöböntő, hogy atyja haláláról csak egy olyan versből — közvetve — értesülünk, amit anyja halálára írt.

Igaz, hogy apja március 21-i elhunytát csak május elején tudja meg, s egészen rövid idő múlva, május 17-én meg már annak az anyának távozásáról ad hírt Arany-nak, „kinél jobbat soha nem teremtett az isten s kit én úgy szerettem, mint soha anyát nem szeretett senki.”

Túl közel esett a két csapás, érthető, ha egyetlen versben tört ki a jajkiáltás miattuk. De csak most, 49 májusában érthető. Most érthető az is, hogy ezzel az egyetlen verssel be is fejezi a siratást, hogy az előbbi levélben hat sorral elintézi a híradást a két gyászestéről. Aki a versekből olvassa a költő életrajzát, itt egy kicsit zavarba jön.

Minden gondolatát, percét betölti és lefoglalja a nagy ügy. Mintha a zajló események szinte egyetlen felelőségének éreznék magát. Azonosult-e valaha is költő ilyen fokig vállalt elkötelezettségével? De hát élt-e még költő a világon, akinek így sikerült megmozdítania egy egész nemzetet?

Romantikának, szerepnek nyoma sincs többé. A hang nyers, rekedt. A költő eszméiben még fenntartás nélkül hisz, de a győzelemben már nem feltétlenül. Noha most emlegeti a legmakacsabbul: „Mi ne győznénk, hisz Bem a vezérünk.” Vagy egy másik versének már címében is: Bizony mondom, hogy győz most a magyar! A Föl a szent háborúra! címűben pedig:

Minden, ami szent előttünk,
Kockán van,
Ha a világ támad is meg,
Győznünk kell a csatákban.

Aztán az utolsó vers, az iszonyú, a félelmetes, a poklok küszöbén tántorgó lélek jajkiáltása:

Egy szálig elveszünk-e mi?
Vagy fog maradni valaki
Leírni e
Vad fekete
Időket a világnak?

Végül a zárósorok. Nemcsak egy vers, hanem egy csodálatos költészet zárósorai is:

Akad-e majd,
Ki ennyi bajt
Higyen, hogy ez történet?
És e beszédet nem veszi
Egy örült, rémülésteli,
Zavart ész meséjének?

A költészet, a toll ekkora erejével ritkán nyúlt ember egy nép masszájához. Március 15-e után lényeges esemény nem történt az országban, amit ne kommentált volna, többnyire verssel. Hol lelkesen, hol keserűen, ünnepléssel, esetleg ostorozva — ahogy éppen kellett. Igen, ahogy éppen kellett. Mert — rendkívüli és csodálatos ez is — ennek a fiatalembernek subjektív mércéit a történelem objektívnek igazolta.

A Felhők. „Antilíra” Petőfi költészetében?

Kereken hatvanhat vers, 1846 elejéről. Gyűjtőcímük: *Felhők*. Azt is mondhatnám, nem Petőfi-s hang. Sem előtte, sem utána nem írt így. Legalább is csokorban. Sőt versméretben is ritkán.

Petőfi Sándor és Szendrey Júlia

A versek szemre megformálatlan tömbök. Mintha egyben szakadtak volna ki belőle. Pedig nagyon is rajtuk a művész keze, csak nem a szokásos Petőfi-módon. Ritmikájuk, rímelésük gyakran hökkentően modern. S hangvételük? Kísértésben vagyok, hogy az „antilíra” kifejezést alkalmazzam rájuk.

A sorozat jeligéje bizvást lehetne ez a két sor:

Laktársam a kétségbeesés
Szomszédom a megörülés
(*Fejemben éj van...*)

„*Ha majd egész valómmal kancsítok*” — nem erre a József Attila-sorra emlékeztetnek-e? Petőfi „valója” is „kancsít”. De József Attilánál ez már a tragikus utolsó állomás, Petőfinél közbeeső szakasz. Utána még hatalmasan fellobban életereje.

Most viszont még „valója kancsít”. Semmire se tud ránézni, hogy ne sötét oldalát lássa. A világ legnagyobb pesszimistáival vetekszik. (Nietzsche a ciklus néhány versét meg is zenésítette.) Nincs emberi érték előtte. Barátság, szerelem — aljasságot takar. A barát azért ölel, hogy mellén a legfájóbb pontot kitapintsa. A nő azért hív orvost beteg férjéhez, mert az orvos gyakran öl.

Páratlan betekintés Petőfi egyéniségének egyik lehetőségébe. Ezzel kap más zenést sok egyéb verse is. Innen válik nyilvánvalóvá, milyen vulkanikus talajra épült költészetének rendje.

Ha nem tekintünk távolabbra, voltaképpen életcsőd. Hogyan képes folytatni, aki így néz az emberre?

S az, aki megmarad ott.
Nőül fog venni egy vadállatot.
Talán e vadállatnak méhiből
A réginél szelídebb emberfaj kerül.

Lélektanilag ezután már az öngyilkosság vagy a teljes elvetemültség lenne logikus. S újra beleütközünk a zseni rejtélyébe. Petőfi a morál zsenije is.

Mondták, írták azt is, hogy a *Felhők* semmi egyéb, mint valamiféle rossz hangulat kifejezése. Afféle elkésett „serdülkori melankólia” kordivat, Byron-visszhang. Erről

szó sincs. Ó, nem hangulat, nem divat, hiszen majdhogynem leltár. Szinte rendszeres „feldolgozása” a világszemlélet, a filozófia sarkproblémáinak.

A nagy feladatokra készülő költő mintegy kötelességszerűen szemügyre veszi a dolgok fonákját is. A későbbi hit és lelkesedés már a negatívumok ismeretét is rejti majd.

És még erről a Petőfiről tartották sokan, hogy rajongó, naiv ifjú!

Nekem a *Felhők* — akármilyen meglepő — Baudelaire-t idézi. Nem felszíni a rokonság: a démoni van hátborzongatóan jelen a ciklus Petőfijében.

S ez a határtalan „kétségbeesés”, a „megőrülés”-nek ez a szörnyű szomszédsága termi bizonyára a későbbiekben a hit nagy hevét. Igazán csak így lehet győzni, megjárván a poklot (megint József Attila jut eszembe: „*Aki dudás akar lenni...*”)

A ciklus olykor szinte próza: súlyos, póre, dísztelen. Idegen itt, méltatlan ehhez minden szokásos „szép”. A költő igazságait, fölismeréseit nem öltöztetheti, cifrázhatja. Meztelenül, nyers realitásukban kell megjelenítenie őket, ahogy éppen fölbuknának.

Míntha csak úgy kelletlenül vánszorogna egy-egy sor végére a rím, jelenne meg töredezetten, nyújtások, rövidítések árán, tessék-lássék unalommal. Míntha nem is a költő tudata, hanem „beidegződése” dolgozna. Esetenként a költő szándéka ellenére.

Ha az ember egyvégtében olvassa a Petőfi-összest, ezeknél a verseknél kibillen egyensúlyából. Más a levegőjük. Az olvasó legalábbis mellszorulást kap, ha éppen nem érez légszomjat, nem fullad.

Mindeddig a dohogó, sőt átkozódó Petőfiben is volt valami patetikus, ezért egy kicsit színjátékos, ezért nem mindig egészen komolyan vehető, végül ezért nem is igazán ijesztő.

De most! Sehol a pátosz, sehol a teatralitás, sehol semmi „belealkulálható”.

Nem az ilyesmit hívják-e manapság antilírának?

Baudelaire-t említettem. Kétségtelen, hogy a modern líra atyja. De Baudelaire mégis csak ünnepélyes hangvételétől mennyivel hosszabb az út a mai líráig, mint a *Felhők*-től?

A ciklus egyik legcsodálatosabb darabja az *Annyit sem ér az élet...* Kozmikus kiábrándultság. A vers a cím ismétlésével indul. Aztán következnek a hasonlatok. Az első: „*Mint egy eltört fazék, mit a konyhából / Kidobtak.*” Nem kell magyarázni, hogy a költő az emberi értékrendnek milyen alacsony szintjén mozog.

Folytatódik a hasonlat, illetve jön a következő: „...*amelyek oldaláról / Vén koldus nyalja a rászáradt ételt.*” Ínség, sivárság, reménytelenség! A kép köznapi, a vers monumentális, mert vízióvá válik. Kíméletlenül szűkszavú, még a kiábrándultság részletezésével sem kegyelmez.

Némely apróságról. A természet „vadvirága”. Rítmusok, rímek

Tulajdonképpen akárhol meg lehetne ejteni a kísérletet. Ötletszerű választással. Mivel azonban a 48-as és 49-es versekről már volt szó, vegyük az 1847-es év első tíz darabját.

Strófa-egységben nincs két hasonló. Sorokban akad néhány rokon ritmusú, pl. a *Dalaim*, a *Szomorú éj*, a *Kutyakaparó*, a *Palota és kunyhó* egy-egy sora. Csak rokon, nem azonos. Az egyforma szótagszám más ütembeosztással, tagolással jár. A *Kutyakaparó* 1., 3., 5. és 7. sora három ütemű 4/4/2 osztású tízes sor, a *Szomorú éj* majd kivétel nélkül ötös jambikus sorokból áll, a *Dalaim* tizesei 4/3/2 osztásúak stb. Ha azonban strófa-méretben nézzük őket, a hasonlóság csaknem eltűnik az építkezés változatossága mögött.

A tíz versből említsük meg külön a *Tedd le bojtár a subádat...* címűt. Négy soros strófáinak első két sora 4/4 osztású ősi nyolcas:

Tedd le bojtár / a subádat,
Mennykő szántsa / meg a hátad.

A harmadik és negyedik sor tizesre növekszik 4/3/3 osztással.

Látod már a / patak is / letette,
Vele a langy / tavasz le / tétette.

Olvassuk egybe a négy sort! Csodálatos zene!

Itt és még rengeteg helyen (a választott tíz versben is) fölragyog Petőfinek egyik legnagyobb képessége: a különféle ritmusú sorok mesteri konstrukciója, vegyítve a rímképletek változataival. Csokonai verstanában hosszasan elmélkedik arról, milyen ritmusú sorokat lehet és szabad egybekapcsolni s milyen rímekkel. Petőfi a zseni tévedhetetlen érzékével a gyakorlatban valósítja meg a törvényt.

A tíz vers között szerepel — láttuk — a *Kutyakaparó*. A vers utolsó soraiban különös jelenségre bukkanunk. A strófa 5. és 7. sora a többi strófa megfelelő sorához viszonyítva két szótaggal megnövekszik. Sehol másutt a hosszú (96 soros) versben nincs eltérés a ritmusképlettől. Mi történhetett? „Quandoque bonus dormitat Homerus?” — Homérosz is szundikál néha? — Aligha. Hát akkor miért tette a költő? Azt hiszem, nagyon is határozott céllal. Az egész versen végigvonul a kietlenség, a reménytelenség, a pusztulás hangulata. Illyés Gyulát kell idéznem: „*A vers — mint a fiatal költő jónéhány verse — ezúttal titkos hajszálcövességen át a nagy orosz realistákkal tart rokonságot... Az oblomovi világ az egészbe van bezárva. A sivárság — a magyar sivárság — leírása csak az idézhetetlen, szinte személytelen humorral teljes.*” (Petőfi)

A képek sorozata egy fura-groteszkkal fejeződik be:

A csárdától vagy száz lépésnyire,
Kopár dombtetőn fenn,
Senki által meg nem látogatva
Áll egy régi kőszent;
Ennek is valaki egy kopott tarisznyát
Akasztott nyakába,
Mintha mondta volna: menj Isten hírével,
Mit állsz itt hiába!

A megnyújtott két sor ebben az utolsó strófában ugrik elő. Mintha fölszakadt sóhajlás lenne: a keserűség, a reménytelenség sóhajtása. Nem lehet, de nem is érdemes folytatni a verset (az életet!).

Íme, a természet „vadvirága”! Tudatos költő a javából.

Az asszonánc (összezsengés) a magyar verselés egyik sarkalatos törvénye és igen gyakori jelenség.

Petőfi ezen is rajta hagyta keznyomát. Az *Összes költemények*-hez írt előszavában igen öntudatosan vall is erről: „*A magyar mérték és rím még nincs meghatározva, ez még ezután fog kifejlődni és meghatározatni, e szerint róla nekem sincs tudatom, de van sejtésem... az őszön vezet, s a hol ők engem rím és mérték dolgában a legnagyobb hanyagsággal vádolnak, talán éppen ott járok legközelebb a tökéletes, igazi magyar versformához.*” Íme néhány „hanyag” rime: „egyszerű — keresztül”, „szédült — szépségétül”, „feledé — fejedelmekét”, „harangot — barangol”. Ugye mennyire izgatóan moderneek!

Úgy emlékszem, Illyés Gyulától tudom, hogy a refrént Petőfi Bérangertől tanulta. Ettől a harmadrangú francia költőtől, aki főként eszmével volt oly nagy hatással Petőfire, s akit költőnk meg nem érdemelt magasságba emelt.

A refrén, tehát a sorismétlés (vagy a sorok ismétlése) a szakaszok végén, régi-régi költői eszköz.

Nem is alkalmazása problematikus, hanem jó alkalmazása. Ez viszont már szerkesztési kérdés. Lehet elmélkedni persze azon is, hogy a költő helyesen választotta-e meg a refrént. Hogy van-e az ismételt vers-részletnek olyan ereje, fontossága a versben, ami feljogosítja a visszatérésre? De ennél nyilván sokkal lényegesebb, hogy az ismétlődés szervesen beépüljön a versbe, hogy szükségesnek hasson, ne erőltetettnek, odaráncigáltként.

Nos, Petőfi ebben is kiválóan bizonyult, s nemcsak mesterét múlta felül, hanem kevesen vannak, akik fölérnek hozzá. Verseik seregét idézhetnénk, de elégedjünk meg hárommal! A *Nemzeti dal*-lal, a *Szülőföldemen* cíművel és a *Csokonai*-val. Egy fenséges, egy intim, s egy humoros hangvételével. A költő leleménye, művészi érzéke mindig hibátlanul működik.

Közismert, hogy a *Nemzeti dal* fókuszja tulajdonképpen az első strófa négy utolsó sora, az „eskü” négy sora, ami aztán strófánként visszatér. Hogyan építi bele, illeszti a strófák első négy soraihoz? Tegyük próbát! Álljunk meg az első négy sor után! Minden szakaszban. Hiányérzetünk van, s aligha a szokás okozza. A refrén oly kitűnően élő van készíve mindenütt, hogy nemcsak a vers alapszövetét adja, melybe az első négy sorok változatos motívumai beleszövődnek, hanem értelmet kerekít ki, s lendületet is ad minden strófának. A szakaszok — kivéve az utolsót — a szabadság és a rabság valamiféle dilemmáját vetik föl. A refrén ezeket a dilemmákat dönti el. Talán az utolsó strófa út el némileg az előzőktől. Ennek első négy sora inkább kontasztként rántja magához a refrént. A hálás unokák „áldó imádságá”-t ki kell érdekelni. A vers mélyén ilyesvalami rejtőzik.

A *Szülőföldemen* refrénje egy dal első sora: „*Cserebogár, sárga cserebogár!*” Az első strófában ez a sor még közlés jellegű: mintegy tudunkra adja a költő, melyik altatódalra gondol. Ettől fogva az utolsóelőtti strófaig a refrén az emlékmotívumokat

summázza. Miként az első strófában elmondja, hogy az egész város mintha dajkája „*dalával vón tele*”, magától értetődő a refrénnek ez a summázó szerepe. Az utolsó strófában megint közlés jellegűvé válik. A költő képzeletben hallgatja az „altató nótát”, idézi hát, hogy vele együtt hallgathassuk.

A *Csokonai* refrén-sora megint másfajta. Voltaképpen semmi egyéb, mint az előző sorokban kezdődő mondatok alanya. Ezek a mondatok összegező jellegűek, s ha az ember a strófákból csak a két utolsó sorokat olvasná, vázlatosan megkapná az egész történetet.

A vers humorának bizonyára legfőbb tényezője a makacs hetykeséggel minduntalan előugró név, ami formailag nézve a különös-szokatlan refrént adja, tartalmilag pedig következetesen élénk idézi a debreceni poéta bohém figuráját.

Három versről esett szó, de Petőfi sokszor-három refrénes verséről lényegében ugyanezeket lehetne mondani. Érdemes kísérletezni: sokféle, igen ötletes variációra lehetünk. Abban azonban mindegyik megegyezik, hogy a refrén kivétel nélkül funkcionális.

Egyik kedvenc Petőfi versem

1847 végén írta a költő. Nyolc sor az egész. Címe: *Még alig volt reggel...*

Még alig volt reggel, már megint este van.
Még alig volt tavasz, már megint itt a tél.
Még alig, Juliskám, hogy megismerkedtünk,
S már feleségem vagy, már rég azzá lettél.

Még alig hogy játszánk apáink térdén, s már
Maholnap ott alszunk nagyapáink mellett...
Csak annyi az élet, mint futó felhőnek
Árnya a folyón, mint tükrön a lehellet.

Az első strófa köznapi megállapítások sora. Szinte egyetlen „költői” szó sincs benne. Képes beszéd csupán az első sor s esetleg még a második, bár az már lehet helyzetjelzés is, hiszen a költő a verset télen írta. Az első két sor azonban mindenképpen megüti a hangot, s érezteti, hogy az idő múlásáról lesz szó a versben.

A második szakasz első sorától a vers folyton emelkedik. Az induló és az utána következő sor enjambement-os összekapcsolása s a második sor három ponttal lezárt kicsengése szorosán egybeköti a két sort, azon túl is, hogy a két kép egy fogalomkörben mozog.

Aztán jön a befejező sor-pár, a világirodalom legszebb sorai közül való. Tulajdonképpen egyetlen hasonlat, melynek egy előtagja s két utótagja van. A hasonlított mindkét esetben az élet. Amihez hasonlítja a költő, először a futó felhő árnya a folyón, másodsor a lehellet a tükrön. A hasonlat ún. harmadik tagja, a tertium comparationis, tehát ami az elő- és utótagokat egybefűzi: az illanékonyosság, a gyors elmúlás.

Az elképzelhető legtörékenyebb, legfinomabb képek. Milyen hallatlanul remek megfigyelő Petőfi! A futó felhő árnya a folyón csak a jószeműek ritka látványa. Aki viszont találkozott már vele, tudja, hogy alig lehet tűnékenyebb, kényesebb-légiesebb jelenség. Nemcsak az árnyék fut, hanem a folyó is mozog, felszíne külön fodrozódik és csillámlik, s a víz maga is eltűnő, múlandó jelenség.

S a másik kép, a lehellet a tükrön. Ez valamivel ismertebb, gyakoribb. Ám lehetetlen, hogy az emberben föl ne idézze az ősi halottvizsgáló módszert: a tükröz odahelezését a halott szájához. Ez a szándéktalan asszociáció is a vers alap gondolatára: a múlandóságra, a halálra utal, s — éppúgy, mint a hasonlat másik utótagja — a pára könnyűsége, illanékonyága ugyanazt a végtelen finomságot társítja.

Ez az utolsó két sor még az előbbi kettőnél is szorosabb egység. A sorvég birtokviszonyt vág ketté. A birtokos a sor végén, a birtok a következő sor elején van. Éppen ezzel olvad teljesen egybe a kétágú hasonlat, s érzi meg az ember, hogy a költő a hangulat fokozása érdekében kettőzte meg az utótagot.

Petőfi mint szinoníma

150 esztendővel ezelőtt Petőfi még nem volt. Ma el sem tudjuk képzelni nélküle költészetünket, de még nemzeti életünket is alig. Tulajdonképpen valahogy közösségi értékeink szinonimájává lett a neve s a költő-fogalom szinonimájává is. Bizonyára kevés nemzet van, amelyiknek tagjai a váratlanul nekik szegzett felszólításra: „Mondjanak egy költőt!”, olyan egyöntetűséggel vágnának rá egy nevet, mint mi a

Petőfiét. Idegenben Petőfi neve többnyire kulcs. Kétfelé: hozzánk is, más nemzetekhez is.

Alig 26 évesen halt meg, ifjan, nagyon ifjan, igen távol a „férfikor nyaratól”. Különös módon mégis öregedő napjaim visznek hozzá egyre közelebb. Ki tudja, miért? Talán a fiatalság türelmetlen önérvényesítése volt az akadály közöttünk. Talán az alázat hiányzott belőlem? Voltaképpen mindegy. Most egyre boldogabban érzem: jó, hogy Petőfi élt, jó, hogy költészetét ránk hagyta, jó, hogy társunkká tehetjük kedvünk szerint.

Nekem okvetlenül életem egyik nagy ajándéka. Szeretném megosztani mindenkivel.

Csorba Győző

Petőfi évforduló — Petőfi emlékkönyvtárak

Arra már szinte figyelmeztetni sem kell a könyvtárakat, hogy nagy évfordulóink megünneplését a saját lehetőségeiknek megfelelően minél emlékezetesebbé tegyék. Így van ez most, Petőfi Sándor születésének 150. évfordulóján is. A nemzetközi könyvvév méltó lezárásának is tekinthetők az évforduló első ünnepségei, az ország-szerte várható rendezvények, akciók pedig szinte ölelkeznek egy másik nagy jubileum megemlékezéseivel, amelyekre a *magyar könyvnyomtatás megindításának fél-ezredik évfordulója* alkalmából kerül sor. A szerkesztőségünkbe érkező hírek szerint a könyvtárak arra törekednek, hogy a Petőfi-jubileumot a jellegüknek és adottságaiknak leginkább megfelelő eszközökkel és módon, tartalmasan ünnepeljék meg; rendezvényeik és kiadványaik színvonala méltó legyen a nagy költő emlékéhez, olvasóik körében pedig kiterjesszék és tartósan erősítsék Petőfi kultuszát.

Csupán néhány példát a könyvtári megemlékezésekre: Az Országos Széchényi Könyvtár első kiadású Petőfi-kötetéből és a birtokában levő kéziratokból, levelekből készít kiállítást, az Állami Gorkij Könyvtár december 15. és január 15. között Petőfi idegennyelvű kötetének bemutatásával bizonyítja a forradalmár költő világraszóló hatását. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár már néhány hónapja hasonlóan kiadta Endrődi Sándor *Petőfi napjai a magyar irodalomban 1842—1849* című, eredetileg 1911-ben megjelent könyvét. (Ismertetését 1. lapunk más helyén.) Ezt a kiadványt az év végéig újabbak követik, illetve követték: a könyvtár bibliográfiát ad ki a Petőfi-irodalomból; a gyermekkönyvtárak részére versjegyzékekkel ellátott válogató bibliográfiát jelentet meg, s hasonló kiadásban 30 Petőfi-dokumentumot bocsát közre a kiállítások illusztrálására. (Kiállítási dokumentumokkal segíti a könyvtárakat a negyedéves *Eseménynaptár* is, mely mellékletében ad közre illusztrációkat, kiállítási segédanyagokat.) A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központja a Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat által megjelentetett metszetekből, rajzokból hat sorozatot állít össze *vándorkiállítási* célból a kerületi könyvtárak számára. A hálózati központ saját kiállítást is rendez *Petőfi Budapestje* címmel.

A könyvtárak közül a korábbi évfordulós hagyományokhoz híven minden bizonnyal több százra rúg azoknak a száma, amelyek nemcsak kiállításokkal, hanem irodalmi rendezvényekkel és más módon is megemlékeznek a költőről. Lesznek könyvtárak, amelyek vetélkedőket rendeznek Petőfi életműve alapján — érdekes lehet például a Petőfi nevet viselő intézmények, iskolák, alakulatok, szervezetek tagjainak Petőfi-műveltségi vetélkedője —, mások szavalóversenyeket szerveznek Petőfi műveiből és a költőhöz írt versekből; ismét mások gyermekrajz-versenyeket Petőfi illusztrációkból. A közelmúltban kaptuk meg Somogy megye pályázati kiírását, amely a Petőfi-évfordulót a Csokonai-évfordulóval köti össze.

A megemlékezésekben remélhetőleg azok a települések járnak az élen, amelyeken a költő vándoréletében megfordult. A költő szülőhelye, Kiskőrös különösen fontos szerepet játszik az évfordulóban: nemcsak az ünnepségek nyitánya lesz itt, hanem felavatják Kiskőrös új művelődési központját is, amely otthont ad majd a járási könyvtárnak. A többi Petőfi-emlék hely közül néhánynak előkészületeiről a Könyvtáros már beszámolt. (L. Bozóky Éva cikkét a szeptemberi számban, *Emlékhelyek a Petőfi-év előkészületeiben* címmel.)

A művelődési kormányzat a Petőfi évfordulót annyira fontosnak tartja, hogy megünneplését a „Kiváló könyvtár” címért folyó versengés egyik lényeges minősítő feltételének tekinti.

A könyvtárosok még emlékeznek a „Száz falu — száz könyvtár” akció sikerére, amely a felszabadulás negyedszázados évfordulójának kívánt tartós emléket állí-

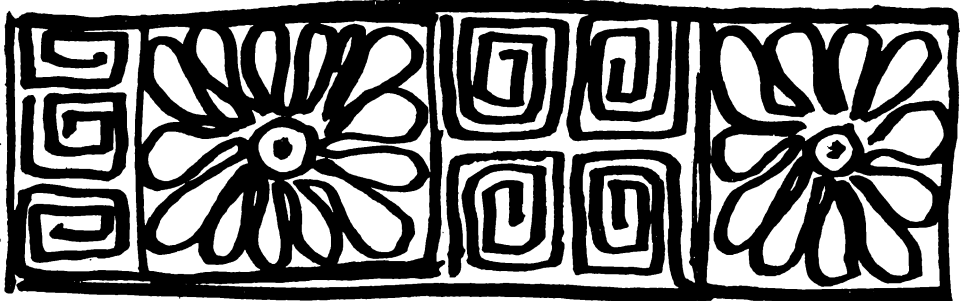
tani. Ilyen maradandó emlék teremtésére nyújt most lehetőséget a Művelődésügyi Minisztérium a *Petőfi emlékkönyvtár mozgalom meghirdetésével* is. A mozgalom lényege az, hogy a meghatározott feltételeket teljesítő könyvtárak közül a legérde-
mesebbeknek a minisztérium engedélyezi a „*Petőfi emlékkönyvtár*” cím viselését, és az intézmény méltó körülményeinek kialakításához anyagi támogatást is ad.

Az akcióban résztvevő könyvtáraknak, illetve ezek fenntartóinak vállalniuk kell, hogy Petőfi alakjának, munkásságának felidézésével nemcsak az évforduló alkal-
mából „munkatervi feladatként” foglalkoznak, hanem hagyományainak rendszeres ápolását, a költő kultuszának élővé tételét a jövőben is magától értetődő tennivaló-
juknak tekintik. Ennek érdekében a *költő emlékéhez méltó könyvtári környezetet* teremtenek: az irányító könyvtár segítségével felülvizsgálják állományukat, gondos-
kodnak a hiányzó kötetek pótlásáról, a Petőfi-irodalom minél hiánytalanabb be-
szerzéséről. Vállalniuk kell továbbá azt is, hogy a könyvtár külön e célra berende-
zett helyiségében vagy helyiségrezsében állandó Petőfi-kiállítás állítanak össze a
költő műveinek és a költő helyi kapcsolatainak, illetve a helyre, tájegységre gyako-
rolt hatásának bemutatására. A fenntartó vállalja, hogy megteremtí a Petőfi emlék-
könyvtár címre pályázó intézmény folyamatos, szakszerű *működésének feltételeit*,
s részére 1973 folyamán új épület emelésével vagy a meglévő kibővítésével olyan
otthont hoz létre, amely méltó Petőfi emlékéhez. Az alkalmasság szakmai elbírálá-
sának legfőbb ismérve az, hogy a létesítmény megfelel-e a *Szakmai irányelvek a
tanácsi közművelődési könyvtárak távlati fejlesztéséhez* c. dokumentumban előírt
követelményeknek.

A Művelődésügyi Minisztérium az új vagy kibővített könyvtár berendezéséhez,
illetve állományának kiegészítéséhez anyagi segítséget nyújt. Mivel a központi tá-
mogatás céljára rendelkezésre álló összeg lényegesen kisebb mint amennyit a „*Száz
falu — száz könyvtár*” akcióban felhasználhatott, a segílyt a *C és D típusú intézmé-
nyek között kívánja szétosztani*, annál is inkább, mert ezek építése, kibővítése egy
év alatt lebonyolítható. A Petőfi emlékkönyvtár mozgalom abban is különbözik a
„*Száz falu — száz könyvtár*” akciótól, hogy *a falvakon kívül a városi kerületekre
és lakótelepekre is kiterjed*. Az elbírálás igen szigorú elvek alapján történik: előny-
ben azok a könyvtárak részesülnek, amelyek településén Petőfi annak idején meg-
fordult, továbbá amelynek fenntartói a könyvtárnak mint intézménynek rendelte-
tesszerű működésére a jövőre vonatkozólag is minél hathatósabb biztosítékokat
nyújtanak (a könyvtári környezet színvonala, az állománygyarapítás nagysága és
rendszeressége, az újságok és folyóiratok száma, a nyitvatartási idő növelése stb.).
Az évfordulóhoz méltó gesztus lenne, ha a megyék is létesítenének *Petőfi emlék-
könyvtári alapot* azoknak a könyvtáraknak megsegítésére, amelyek az országos
alapból nem részesülhetnek, noha az emlékkönyvtári cím követelményeinek meg-
felelnek. (Meg kell jegyezni, hogy a kitüntető cím használatának engedélyezéséhez
— az egységes szempontok országos érvényesítése érdekében — ebben az esetben is
szükséges a minisztérium hozzájárulása.)

Az akcióban résztvevő intézmények névsorát és az elbíráláshoz szükséges ada-
tokat (épületviszonyok jelenleg és az építkezés, bővítés befejezése után; az építke-
zés kezdetének és befejezésének várható időpontja; könyv- és folyóirat-állományi
adatok; a gyarapításra rendelkezésre álló összegek; Petőfi művei és a Petőfi-iro-
dalom képvisellete az állományban; nyitvatartási idő — mindezeknél a jelenlegi ál-
lapotot, illetve a vállalás teljesítése utáni helyzetet egyaránt feltüntetve —; a Petőfi-
évforduló megemlékezései, illetve az állandó kiállítás tervezett körülményei) január
elsejéig kell közölni a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályával.

(G. Gy.)

A szovjet könyvtárak az új öt éves tervben

A Szovjetunió fennállásának 50. évfordulója alkalmából közöljük az alábbi cikket, melyet V. V. Szerov, a Szovjetunió Kulturális Minisztériuma Könyvtári Főfelügyelőségének vezetője írt. A fordítás *Sonnevend Péter* munkája.

Olvasó ország a Szovjetunió. A közművelődési, az iskolai, a tudományos- és szakkönyvtárak az 1966—70-es tervidőszak öt éve alatt 30 millió új olvasót fogadtak: szolgáltatásaikat ma 180 millió állampolgár veszi igénybe. Évenként már csaknem három milliárd kötetet kölcsönöznek. Tovább szélesedett a könyvtárak rendszere (a Szovjetunió Kulturális Minisztériumának hálózata 16 100 új intézményt nyitott meg); 12 ezer könyvtárépületet emeltek. A 360 ezer szovjet könyvtár az időszak végén összesen 3,3 milliárd kötetnyi állománnyal rendelkezett, ebből félmilliárd az elmúlt öt év gyarapodása. A 128 ezer közművelődési könyvtár átlagban ezer-ezer új könyvet kapott. A gyerekkönyvtárak összesített állománya elérte a 145 millió egységet. 60 ezer munkatárssal növekedett a könyvtárak dolgozóinak száma. *Öt év alatt 21 ezer szakember lépett ki a felső- és 47 ezer a középfokú könyvtárosképző intézmények kapuin.* Ennek eredményeként a szakszervezeti könyvtárakban a dolgozók 38 százaléka, a Szovjetunió Kulturális Minisztériumának hálózatában pedig 57 százalékuk rendelkezik közép- vagy felsőfokú képesítéssel.

A könyvtártudományi kutató tevékenység megszilárdulását jelzi, hogy az országos intézmények (Lenin Könyvtár, Szaltikov-Scsedrin Könyvtár, Össz-szövetségi Könyvkamara stb.) e célra létrehozott részlegein kívül ma már számos köztársasági, illetve helyi jellegű könyvtár is feladatának tekintti — korszerű matematikai és szociológiai módszerek felhasználásával — az olyan alapkérdések elemzését, mint a szakemberek tájékoztatási szokásai és igényei, a különféle könyvtár típusok legkedvezőbb állománygyarapítása. A könyvpropaganda hatékonyabbá tételével növelni kell a műszaki és mezőgazdasági szakkönyvek forgalmazásának arányát. *A Kulturális Minisztérium kidolgozta és a Pénzügyminisztériummal egyetértésben kibocsátotta a falusi, a járási, a városi, a megyei, a regionális, a köztársasági és a gyermekkönyvtárak berendezési és műszaki ellátási normatíváit.* Remélhetőleg e kezdeményezés serkentően hat a többi könyvtár fenntartó szervre is. Az Állami Nyilvános Műszaki-Tudományos Könyvtárban (GPNTB) és a Lenin Könyvtárban elektronikus számítógépeket állítanak üzembe, működésük bizonyára nagy hatást fog gyakorolni a többi könyvtár munkájára is.

Minden könyvtár típusban arra kell törekedni, hogy a szolgáltatások rugalmasan igazodjanak a folyton differenciáltabbá váló olvasói igényekhez. Még nincs kellőképpen biztosítva a könyvtári-bibliográfiai ismeretek, az önálló irodalomkutatás készségének elsajátítása az összes felsőoktatási intézmények hallgatói körében. Egyre inkább szükségét érezzük a könyvtártechnikai eszközökkel, berendezési tárgyakkal való ellátás központosított megoldásának, mivel több más mellett e kérdésben is lényeges területi eltérések tapasztalhatók. Egyik legfőbb gondunk a különböző főhatóságok irányító, fenntartó, illetve könyvtártelepítő tevékenységének elégtelen összehangoltsága, amely nem ritkán vezet gazdaságtalan döntésekhez, egészségtelen párhuzamossághoz.

A társadalmi fejlődés ütemében

Az SZKP XXIV. kongresszusa átfogó programban jelölte meg azokat a szociálpolitikai intézkedéseket, amelyek a lakosság összes rétegeinek jólétét, a városi és falusi dolgozók életmódjának egymáshoz közelítését, a szovjet emberek személyiségének sokoldalú kibontakozását, a felnövekvő nemzedékek nevelésének eredményességét hivatottak elősegíteni.

A grandiózus átalakulási folyamatok jelentékenyen növelik a könyvek és a könyvtárak iránti szükségleteket. A nép műveltségi színvonalának emelkedésével bonyolultabbá válnak az olvasói igények, s nem csupán a szakembereké, hanem minden dolgozótípusé. Ennek következtében a tudományos és szakkönyvtárak hálózata önmagában nem tud megbirkózni az igényekkel, mindinkább szükségessé válik a különböző könyvtár típusok baráti összefogása. Beleértve a számbelileg túlsúlyban levő közművelődési könyvtárakat is, amelyek szintén egyre inkább a művelődés és tudományos tájékoztatás fontos központjaivá fejlődnek. Ezért egyetlen közművelődési könyvtár sem nélkülözheti a kézikönyvek, tudományos folyóiratok, mikrofilmek és az információközvetítés más korszerű eszközeinek gazdag választékát. Ezzel óhatatlanul együttjár az állományfejlesztés alapelveinek bizonyos átértékelése — éppen az új olvasórétegekre való orientálódás érdekében. Ha nincs a közművelődési könyvtár ellá-

tási hatóterületén szakkönyvtár, akkor neki kell figyelemmel lennie a lakosság valamennyi rétegének szükségleteire.

A mai viszonyok közt mindazonáltal egyetlen könyvtár, még a tudományos sem érhet el igazán jó eredményt a többi intézménnyel való együttműködés nélkül. A szovjet társadalom tudományos és kulturális fejlődésének eredményeként objektív szükségyszerűség minden régió valamennyi könyvtárának szoros együttműködése, tevékenységük összehangolása, s ezáltal az egységes könyvtári-bibliográfiai rendszer létrehozása. Ennek jelentése: egységes normatívák bevezetése, egységes tájékoztató apparátus kialakítása, a teljes állomány kihasználása a könyvtárközi kölcsönzés révén, a fenntartó szervek közös tárolóraktárainak megszervezése, a könyvtárirányítás mindennapos koordinálása.

A kilencedik ötéves terv időszakában különleges szerephez jut a gyorsaság a könyvtári munkában. Ma még ugyanis hosszú a könyv útja a nyomdagéptől az olvasóig; hetekig, sőt hónapokig vándorol a kereskedelmi szervtől a könyvtárellátón keresztül a könyvtárig. Elhúzódik a könyvtári feldolgozás, a katalóguscédulák besorolása, a gyarapítási és a tájékoztató jegyzékek kibocsátása. Laboratóriumi jellegű, korszerű gépeket igénybe vevő kísérleteknek kell alávetni a könyvtári munkafolyamatokat, hogy lerövidítsük a könyv és a róla szóló információ útját.

Az ország egyes gazdasági övezeteinek gyorsított fejlesztése, a hatalmas gyártelepítések, az új városok keletkezése, a kis és közepes települések iparosítása, a falucentrumok kifejlődése, a gazdaságirányítás tökéletesedése mind-mind olyan viszonyokat teremtenek, amelyekben rendkívül fontos a könyvtári rendszer rugalmassá tétele. Az élet megkívánja az azonnali reagálást az országban végbemenő társadalmi és demográfiai változásokra. Például a megnyitandó új könyvtárak számának megállapításakor nem lehet figyelmen kívül hagyni a városi és a falusi lakosság számának jövőbeni alakulását. A könyvtárügy tökéletesítésének fő útja azonban nem az intézményhálózat növelése, hanem a belső tartalékok jobb kihasználása, az összes könyvtár típusok fejlesztésének átgondoltabb tervezése, az irányítás megjavítása, valamint a fenntartó szerveknek és maguknak a könyvtárosoknak fokozottabb felelőssége a személyzet, állomány és felszerelés kínálta adottságok racionálisabb kihasználásáért. Az ilyen tervszerű fejlesztésnek az egész könyvtári tevékenységet átfogó tudományos szemléleten kell alapulnia.

A könyvtárost mindenütt várják

A szovjet könyvtárak abban látják tevékenységük legfontosabb feladatát, hogy *tartalmas magyarázatot* nyújtsanak a dolgozóknak az SZKP XXIV. kongresszusán elfogadott határozatok értelméről és jelentőségéről, valamint az új ötéves terv célkitűzéseiről.

Ebben az évben ünnepli a szovjet nép a Szovjetunió megalakulásának 50. évfordulóját. A könyvtárak hathatósan propagálják a lakosság körében a marxizmus-leninizmus tanítását a nemzeti kérdéstről, változatos irodalmi források segítségével illusztrálják a szovjet-köztársaságoknak a gazdasági, tudományos és kulturális életben elért hatalmas eredményeit, a Szovjetunió népeinek testvéri barátságát.

A XXIV. kongresszus átfogó útmutatást adott az önképzés tömeges formáinak, a nép esztétikai és művészeti nevelésének kiterjesztésére is. Figyelembe véve a politikai és az általános műveltség fejlesztésének szoros kapcsolatát, a könyvtárak komplex propagandát fejtenek ki a személyiség sokoldalú fejlődésének előmozdítása céljából a politikai, tudományos, szépirodalmi és képzőművészeti művek népszerűsítésére. Minden könyvtár egyenes kötelessége *a termelésnek nyújtott közvetlen segítség is*, az a munka tehát, amely a tudományos eredmények gyakorlati elterjedését és alkalmazását, a dolgozók szakmai színvonalának emelkedését támogatja. Elemezni kell, hogy a könyvtár tevékenysége mennyiben biztosítja a tudományos kutatói közösségek, a felsőoktatási intézmények oktatói kara, az általános és a középiskolai tanárok számára szükséges szolgáltatásokat.

Nem szabad megelégedni a könyvtár falain belül végzett irodalompropagandával. A könyvtárost várják a gyárak, az intézmények, a laboratóriumok, brigádok, a gazdaságok és a kollégiumok. *A nem-könyvtári munkaformák körét tágitva* minden lehető módon alkalmazni kell a tömegkommunikációs eszközöket (rádió, televízió, időszaki sajtó). Fontos az előadói tevékenység is.

A könyvtárak munkájának sikerességét a következő tervidőszakban mindenképp *az olvasók számának növekedése*, a lakosság mind teljesebb könyvtári ellátása alapján fogjuk megítélni. A legnagyobb számbeli gyarapodást a közép-ázsiai köztársaságokban, a Kaukázuson túli területeken, Kazahsztánban, Ész- és Lettországbán, valamint Szibériában és a Távolszelepen várjuk. Ha az olvasók táborának növeke-

Jubileumi szovjet könyvkiállítás a pesterzsébeti Vasas Művelődési Központban

dése a korábbi ötéves terv kb. 20 százalékos értékével azonos marad, akkor 20—25 millió új olvasóra számíthatunk.

Az olvasókkal — mostaniakkal és újakkal — végzett munka javulása a könyvek olvasottságának és a kölcsönzésnek mintegy 30—35 százalékos emelkedését eredményezi. Ezt a folyamatot támogatja majd a könyvtárhálózat további szélesítése és munkaszervezésük racionalizálása is.

Egységes könyvtári rendszert

A kilencedik ötéves tervben nagy lépést teszünk előre az egységes könyvtári rendszerre vonatkozó lenini gondolatok megvalósítása felé. Az a célunk, hogy befejezzük mind a lakó-, mind a munkahely szerinti ellátás rendszerének kiépítését, vagyis olyan rendszerét, amely földrajzi és főhatósági vonatkozásban is egységes tervezésen alapul. Ennek érdekében az első két évben mindenekelőtt be kell fejezni a közművelődési könyvtárak hálózatának újjászervezését, s a teljes tervidőszak alatt 12 ezer állami közművelődési könyvtárat létesíteni. Az újonnan telepített könyvtárak számának az előző időszakhoz viszonyított csökkenése abból ered, hogy a köztársaságok többségében a könyvtárhálózat máris igen fejlett. Sőt egyes országrészekben csökkenés következhet be, főként a falusi településeken. A köztársasági, a megyei és a járási székhelyeken, valamint a 100 ezres lélekszámot meghaladó nagyságú városokban *befejeződik a központi gyermekkönyvtárak kiépítése*. A korábbiakhoz viszonyítva jelentősen növekszik az új városi könyvtárak száma, mindenekelőtt a mostanában benépesült körzetekben és a *modern lakótelepeken*.

A többi fenntartó szerv könyvtárhálózata is nagymértékben bővül. A szakszervezetek könyvtárakat telepítenek az új lakókörzetekben, valamint az 500-nál több munkást foglalkoztató vállalatoknál, üzemekben. Előreláthatólag valamennyi első kategóriájú vállalatban belül műszaki könyvtár létesül, s megerősödnek a regionális és központi szaktudományi gyűjtemények is. Néhány tucat új felsőoktatási, illetve tudományos kutató intézmény is saját könyvtárat hoz létre.

A könyvtárhálózat centralizálása igen nagy erőfeszítéseket követel. De ezt a feladatot maga az élet, a kilencedik ötéves terv célkitűzései írják elő. Az olvasói igények jelenlegi színvonalát következtében a könyvtáraknak olyan rendszert kell alkotniuk, amelyben bárki hozzájuthat a város vagy körzet teljes irodalmi bázisához.

A centralizáció a könyvtárügy tökéletesítésének egyik döntő tényezője. Ezért rendkívül fontos, hogy az összes fenntartó szervnek — beleértve a szakszervezeteket is — közös ügyévé és elvi álláspontjává váljék.

A könyvtárhálózat átszervezésével, a szerkezeti változásokkal azt kívánjuk elérni, hogy lehetővé tegyünk bizonyos olvasói rétegek, elsősorban a munkásosztály közös könyvtári ellátását. Közös ellátásukról akkor beszélhetünk, ha az *állami közművelődési, a szakszervezeti és a műszaki könyvtárak munkája szoros kölcsönhatásban áll*. Ugyanez mondható el továbbá öt olvasói kategóriáról: a mezőgazdasági szakemberekről, a tanárokról, az orvosokról, a gyermekekről és a főiskolai hallgatókról. Az első típus ellátása a közművelődési, az általános gyűjtőkörű tudományos (köztársasági, megyei) és a mezőgazdasági könyvtárak feladata, a másodiké az állami és a pedagógiai, a harmadiké az állami és az orvostudományi szakkönyvtárakra vár, a negyedikkel a gyermek-, az iskolai, a községi és a szakszervezeti, az ötödikkel pedig a közművelődési, a főiskolai, a műszaki és a tudományos könyvtárak foglalkozzanak. Tekintetbe véve a Szovjetunió óriási területét, a könyvtári ellátás minden lakott településre, illetve termelőhelyre való kiterjesztését csak a kölcsönzöhelyek és a letéti állomások számának növelésével lehet megoldani.

Az új ötéves tervben közelebb kerülünk az összes könyvtártípus tervszerűen megszervezett hálózatrendszerének kialakításához.

Három állománygyarapítási probléma

A kilencedik ötéves tervben tökéletesítésre vár az állománygyarapítási rendszer is. Ennek kapcsán három kérdés érdemel megkülönböztetett figyelmet.

Elsőnek azt emeljük ki, hogy a könyvtárak — közöttük a közművelődési könyvtárak — dokumentumrendszerében a hagyományos információhordozók (könyvek, folyóiratok, hírlapok) mellett helyet kell kapniuk például a központi katalógusoknak, a bibliográfiai mutatóknak, a kottáknak, a hanglemezeknek, a hangszalagoknak és a publikálatlan anyagoknak, *főként a helyismereti vonatkozásúaknak*. Természetesen nem arról van szó, hogy minden átmenet nélkül szélesítsük ki a nyomdatermeket, audio-vizuális eszközök, tájékoztatási segédletek stb. szerzeményezésének körét, hanem azt hangsúlyozzuk, hogy a gyarapítás profiljának fokozatosan kell változnia.

Manapság a közművelődési és a szakkönyvtárak állományfejlesztésének két többé-kevésbé helytelen tünetével találkozhatunk. A tudományok integrációjára hivatkozva egyre több tudományterület egyidejű gyűjtésére törekednek; így bizonyos műszaki könyvtárak állományának csupán 5—10 százalékát alkotja a termelés profiljának megfelelő irodalom, a többi pedig a határ- vagy az egyáltalán nem kapcsolódó tudományterületek dokumentumai teszik ki. A közművelődési könyvtárak a mai napig is egyoldalúságban szenvednek: a válogatás még mindig főként a humán irodalomra figyel; jóllehet igencsak szükség lenne a tudományok összességét reprezentáló és a termelést segítő irodalomra is.

Másodszor: az ország minden nagyobb gazdasági és földrajzi tájegysége igényli a hazai és a külföldi tudományos termés lehető teljes választékát. Ugyanakkor a közép-ázsiai köztársaságokban, a Kaukázuson túli területen, a Baltikumban, valamint a távol-keleti országrészben még a belföldi irodalom úgynevezett ingyenes kötelepéldányát sem mindig találni meg. Elérkezett annak ideje, hogy megoldjuk az *ingyenes és a térítéses kötelepéldányok ésszerűbb földrajzi elosztását*. Sok könyvtár idegen nyelvű irodalmi részleget szervezett. Bár ennek az állományrésznek a nagysága állandóan növekszik, a központtól távolabbi vidékek tudósai és szakemberei változatlanul nagy hiányt szenvednek a külföldi irodalomban. Keresnünk kell annak módját, hogy — a különböző régiók könyvtárai közötti valutaelosztás és a másolókapacitás javítása révén — az időszaki kiadványok mellett a külföldi szerzők tanulmányköteteinek, fontosabb monografikus műveinek beszerzése is biztosított legyen.

Végül — amiről az utóbbi időben annyi szó esik — beszélni kell a társadalmi tulajdonú képező könyvgyűjtemények *tároló könyvtárban* történő megőrzéséről. Már elég pontosan meg van határozva az ilyen funkciójú könyvtárak rendszere, és ki vannak jelölve azok a helyek, ahova telepítjük őket. Mintául szolgáló módszertani útmutató készült a keveset használt irodalom kiválogatásáról. Utasítástervezet is született a tároló könyvtári megőrzés országos hálózatáról, s ezt a könyvtáros közvélemény széles körben megvitatta. 1973-ban kísérletképpen két-három városban megszervezzük az első tároló könyvtárakat. Létrehozásuk, melynek elsődleges célja, hogy elősegítsék az olvasók, különösképp a szakemberek és a tudósok ellátásának javítását, csak a különféle minisztériumok és főhatóságok együttes erőfeszítései révén vezetnek sikerre.

A Magyar Nemzeti Galériában rendezett szovjet könyvkiállítás megnyitása (MTI Fotó — Molnár Edit felvétele)

Szervezettebben, színvonalasabban

A könyvtárügy új feladatai csak úgy oldhatók meg, ha gyökeresen megjavul minden főhatóság és hálózat szervezési, illetve módszertani irányító tevékenysége, ha javul a könyvtári szakemberek kiválasztása és képzése, ha emelkedik a tudományos kutatások színvonala. Ez arra kötelezi a könyvtárfenntartó minisztériumokat és egyéb főhatóságokat, hogy kidolgozzák az új ötéves tervidőszakra szóló *könyvtárfejlesztési terveiket*. A tervek teljesítése függ a főhatóságok és a társadalmi szervezetek vezetési színvonalától, s attól is, hogyan hangolják össze tevékenységüket. Meghatározó szerepe van annak is, hogy a művelődésügyi szervek miként látják el a felelős tevékenységüket, mégpedig nemcsak saját könyvtári hálózatuk, hanem az egész könyvtárügy vonatkozásában is. Jogosan számítunk az összes módszertani központok összehangolt munkájára, a lakosság és a társadalmi szervek fokozottabb bevonására (elsősorban a hatóságközi és a *könyvtári tanácsokra* gondolunk), tekintélyük növekedésére és általában a társadalom közvetlenebb ellenőrzésére. A hatósági szűklátókörűség és a párhuzamosság csak ott kap teret, ahol nincs nyilvánosság, ahol a könyvtárak nem számolnak el nyilvánosan munkájukkal a dolgozói közösségeknek, a közvéleménynek. A könyvtárak tevékenységének értékelésében a *társadalmi részvételt* a legfontosabb szempontok egyikének kell tekinteni.

Sok tennivalónk van még a könyvtárosi gárda összetételének megjavítása érdekében. Az olyan könyvtáros, aki szinte kizárólag humán felkészültséggel rendelkezik, ma már egyre kevésbé tudja sikeresen kielégíteni az olvasók tudományos és termelési irodalomra vonatkozó igényeit. A könyvtáros hallgatók *oktatása javításra* szorul. Sok felső- és számos középfokú könyvtárosképző intézmény szakoktatókban szűkölködik. Ezért a moszkvai, illetve a leningrádi Népművelési Főiskolán növeljük az aspiránsok számát.

Tökéletesítésre vár a könyvtárosok *továbbképzési rendszere* is. A szemináriumi, tanfolyami formákat, a szakmai továbbképzés intézményeit és egyéb lehetőségeket felhasználva el fogjuk érni, hogy legalább ötvenként korszerűsítsük a vezető beosztású dolgozók (járásai könyvtárigazgatótól felfelé) szakmai ismereteit. Mindazonáltal a szaktudás felrészítésében a legfontosabb módszernek az *önképzést* tartjuk. Mit olvas a könyvtáros, mennyire rendszeresen, milyen színvonalon áll a kiválasztott ol-

vasmányok belső megértése, hogyan egyeztetni össze a marxista—leninista vagy a szabadegyetemi tanulmányokat az önképzéssel, mennyire igényli a tudományos információkat szakmájáról? — mindezek olyan kérdések, amelyeket — sajnos — még nem tanulmányoztunk mélyrehatóan.

A kilencedik öt éves terv időszakában erősödik a könyvtárak anyagi-technikai el látottsága. Befejeződnek a napjainkban elkezdett könyvtári építkezések: össz-szövet-ségi, köztársasági, megyei, városi központi, általános gyűjtőkörű és szaktudományi könyvtári intézmények létesülnek. Több köztársaságban újabb vállalatokat szervez-nek könyvtári felszerelések gyártására, javul a műszaki-tudományos és az állami közművelődési könyvtárak technikai eszközökkel való felszerelése. Az 5, 10, 15, 25, 50, 75, 100, 300, 500 és 700 ezer kötetes állományú önálló, valamint a művelődési há-zakba kerülő 15, 25 és 40 ezer kötetes könyvtárak elkészült típustervei alapján *nagy-méretű építkezés* bontakozik ki. Elfogadásra kerülnek a városi és a megyei központi gyermekkönyvtárak (mindkettő 200 ezres állományú) tervei. Több újabb típustervre pályázatot hirdettünk. A különféle könyvtártípusok korszerű bútorzattal és techni-kai eszközökkel való berendezését illusztráló vázlatokból albumok jelennek meg.

A Szovjetunió Kulturális Minisztériumának és a többi országos főhatóságnak meg kell valósítania a *könyvtári berendezések gyártásának és elosztásának közpon-tosított rendszerét*. Nagy felelősség hárul a köztársasági és a megyei könyvtárügyi irányító szervekre, illetve a köztársasági és a megyei könyvtárakra. Belorusszia, Lit-vánia, Moldavia, Leningrád, Moszkva és más városok példája azt tanúsítja, hogy a könyvtárépítés, a berendezések gyártása és elosztása elsősorban helyben oldható meg.

A könyvtárügy 1971—1975 közötti fejlesztésének alapvető irányait a könyvtári közvélemény széles körben megtárgyalta. A köztársaságok egész sorában öt éves fej-lesztési tervet fogadtak el, s ezek végrehajtása érdekében tevékeny munka folyik. A tervek teljesítése tovább növeli a könyvtárak szerepét a nép kommunista nevelésé-ben, a tudomány és a szovjet társadalom művelődési viszonyainak fejlődésében.

Szovjet könyvkiállítás Budapesten

A Nagy Októberi Szocialista Forrada-lom előestéjén a budapesti Magyar Nem-zeti Galériában reprezentatív könyvki-állítás nyílt a Szovjetunió megalakulásá-nak 50. évfordulója alkalmából. A kiál-lítást *Marczali László*, a Művelődésügyi Minisztérium kiadói főigazgatójának vezetője, illetve *M. Martiroszjan*, a Szovjet Állami Sajtóbizottság elnökhe-lyettese nyitotta meg.

A kiállításon bemutatott könyvek hiteles képet adtak arról a hatalmas, té-magazdag és megjelenésében is egyre korszerűbb kiadványtermésről, ami a 200-nál is több szovjet kiadó tevékeny-sége nyomán a szovjet és a külföldi ol-vasók elé kerül. A Szovjetuniót gyakran nevezik az „olvasók országának”. Mit jelent e megállapítás a számok tükrében? A szovjet hatalom éveiben eddig több mint 2,5 millió kiadvány jelent meg, 38 milliárd példányban. Az évi könyvtermés másfél milliárd példány, percenként 2 és fél ezer könyv jelenik meg. S hogy mindez a mérhetetlen mennyiségű könyv valóban mindenki közkincsévé váljék, 145 nyelven adnak ki könyveket, s belő-lük a lenini nemzetiségi politika jegyé-ben 89 az ország nemzetiségeinek nyelvét képviseli. E számok valódi jelentő-ségét akkor lehet érzékelni, ha figyelem-

be vesszük, hogy e népek közül 43 a for-radalom előtt nem is rendelkezett saját írással.

A szovjet, az orosz és a világirodalom klasszikus és kortárs alkotásainak színe-javát adják ki. Például 200 kötetes soro-zatban egyenként 300 ezer példányban jelentetik meg a világirodalom klassziku-sainak válogatását. S még ez is kevés. Az olvasókban olyan éhség van az iro-dalom iránt, hogy csak erre a sorozatra másfél millió előfizető jelentkezett. A Nagy Szovjet Enciklopédiára két hét alatt 600 ezren fizettek elő. Külön papír-gyárat és nyomdát kellett e mű előállít-ására biztosítani. A példányszámok egy-szerűen képtelenek lépést tartani az igé-nyekkel.

A szovjet kiadók különös gondot for-dítanak a gyermekek olvasására. Egy-egy gyermek iskolai tanulmányainak tíz éve alatt összes tankönyveiért csak 23 rubelt fizet — évi átlagban 2,3 rubelt —, sok könyvhöz máris ingyen jut az isko-lai könyvtárakon keresztül. S 1975—76-tól megvalósítják a teljesen ingyenes tan-könyvellátást.

Ilyen méretű könyvkiadás nem lehet meg állami támogatás nélkül, gondolná az olvasó. Valóban, a szocialista műve-

Marczali László megnyitja a kiállítást. Mellette G. M. Martiroszjan, a Szovjet Állami Sajtóbizottság elnökhelyettese (MTI Fotó — Molnár Edit felvétele)

lódéspolitikai segíti a könyvkiadást, csak hogy éppen a nagy példányszámok miatt a könyvkiadás nyereséges „vállalkozás”.

A kiállítás magyar nézőjének különös meglepedésére szolgál, hogy a Szovjetunióban megjelenő klasszikus és kortárs világirodalom alkotásai között ott vannak a magyar szerzők művei is. A népszerűségben Petőfi jár az élen, eddig 15 nyelven jelent meg fordítása, több mint negyvenszer, összesen 1 milliónál több

példányban. A sort Mikszáth művei folytatják, 24 kiadással, másfél millió példánnyal. Utána Jókai, Móricz alkotásai következnek, József Attila versei eddig négy kiadást értek meg. A máriói: 15 kötetben megkezdték a két háború utáni magyar irodalom reprezentánsainak kiadását *A magyar irodalom kincsháza* címmel. A kötetek fele antológia lesz. A sorozat 1975-ben indul. A vállalkozásban több kiadó vesz részt, egy-egy mű 50 ezer példányban lát majd napvilágot.

A Könyvtáros szerkesztő bizottságának kiegészítése

A Magyar Könyvtáros Egyesület és a lapunk közötti szorosabb kapcsolat megteremtése érdekében szerkesztő bizottsági tag jelölését kértük az egyesülettől. Az elnökség *Kéki Béla* művelődéstörténeti szakirót delegálta a Könyvtáros szerkesztő bizottságába. Új tagunk *Győri Erzsébet* is, a Miskolci Városi Könyvtár igazgatója, aki a Katsányi Sándor lemondása folytán megüresedett helyet foglalta el és a városi könyvtárakat képviseli a szerkesztő bizottságban. *Kovács Dezsőt*, az Építésügyi Tájékoztatási Központ könyvtárának igazgatóját pedig azért kértük fel, hogy segítse a szerkesztőséget a szakkönyvtárosokkal való szorosabb együttműködés kimunkálásában.

A régi szerkesztő bizottsági tagok közül *Kondor Istvánné* a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályát, *Papp István* és *Sallai István* a KMK-t, *Kiss István* az ELTE könyvtártudományi tanszékét, *Elek Sándorné* a könyvtárakat irányító tanácsi művelődésügyi osztályokat képviseli, *Kiss Jenő* az Országos Közművelődési Tanács titkárságának munkatársa, *Szöke Tiborné* az FSZEK, *Kellner Béla* a megyei könyvtárhálózatok, *Gönczi Imre* és *Karácsonyi Jánosné* a szakszervezeti könyvtárak, *Kisfaludi Sándor* pedig az iskolai könyvtárak képviselője.

Országos könyvtárépítési konferencia Székesfehérváron

Az utolsó évtizedben épült magyar könyvtárak — a könyvtárépítés és berendezés szempontjából is — adnak már annyi tapasztalatot, ami lehetővé és szükségessé is tesz bizonyos mértékű összegezést. A tapasztalatok összegezésére és a jövő útjának kijelölésére — az elvi követelmények meghatározása mellett is — szerencsés és rendkívül hasznos dolog a tanulságokat egy valóságos, felépítésre szánt épület tervezési programján, tehát szinte egy modellen összegezni s ebben a formában is megvitatni.

Ez a gondolat valósult meg az ezeréves évfordulóját ünneplő Székesfehérvár ünnepségsorozata keretében a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár által összehívott országos könyvtárépítési konferencián.

A nagy érdeklődéssel kísért tanácskozáson megjelent *Kondor Istvánné*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője, valamint a minisztérium és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ több képviselője is. Fejér megye tanácsát *Seres József* művelődésügyi osztályvezető, az MSZMP megyei bizottságát *Barts Oszkárné*, a városi tanácsot *Gubics István* elnökhelyettes és *Czecz Ernő* művelődésügyi osztályvezető képviselte. Résztvett az ülésen számos építész is, közöttük *Auszmann László*, a megyei építésügyi osztály vezetője, *Zöldy Emil* főépítész, *Spránitz Tibor*, a megyei tervezőiroda igazgatója és *Schmidl Ferenc* ny. címzetes egyetemi tanár, a megyei könyvtár jelenlegi épületének tervezője.

A konferenciát *Gubics István*, a városi tanács elnökhelyettese köszöntötte. Örömet fejezte ki, hogy a fehérváriak napról napra fiatalodó, ezeréves városukban köszönhetik a Magyarországon első ízben megrendezésre kerülő konferencia részvevőit. A Géza fejedelem alapította város múltjáról szólva, hangsúlyozta, hogy az ország életében kezdettől fogva fontos szereppel felruházott város nemcsak a magyar történelem, az állami élet igen fontos színtere volt — a királyi koronázások, a királyi temetések e városában őrizték az ország levéltárát, a királyi koronát s a hatalmi jelvényeket —, de a nemzet kulturális életében is fontos szerepet töltött be a múltban, s a dinamikus fejlődő város kulturális életének a jelenben szintén arányban kell állnia gazdasági fejlődésével.

Valamely ország könyvtárügyének általános helyzetét, fejlettségi fokát ugyanis — mondotta — nemcsak a könyvtárak állományára és használatára vonatkozó adatok jelzik, hanem a könyvtárépületek is. Könyvtárügyünk felszabadulás előtti elmaradottsága a könyvtárak építése terén is megmutakozott, pedig könyvtárépítésünk értékes, történelmi hagyományokkal rendelkezik. Elég, ha Mátyás király világhíres könyvtárára gondolunk.

Székesfehérvár könyvtári múltjáról szólva megemlítette, hogy a mai megyei könyvtár közelében működött Székesfehérvár reformkori könyvtára. A 4300 kötettel alapított Fejér megyei Olvasótársaság nemcsak könyvtárat tartott fenn, hanem különböző helyekre könyveket is helyezett ki, mai kifejezéssel élve: letéteket szervezett. Sajnos, e nagyszerű kezdeményezésnek a szabadságharc bukásával vége szakadt, s — elmaradva a vele azonos nagyságú városoktól — csaknem egy évszázadnak kellett elteltnie, hogy Székesfehérvár nyilvános könyvtárral rendelkezék. Ezt az elmaradottságot látta a Tanácsköztársaság nagy fehérvári mártírja, *Velinszky László* is, aki első intézkedésével a város rossz könyvtári helyzetén kívánt javítani: központi könyvtárat tervezett, s azt a majdani kultúrpalotában kívánta elhelyezni.

Az elmúlt évtized hazai könyvtárépítézetének tapasztalatai

A konferencia első felében *Havassy Pál* főépítész, az Országos Műemléki Felügyelőség igazgatóhelyettese foglalta össze a magyar könyvtárépítés tapasztalatait. Előadásában részletesen ismertette a hazai könyvtárépítézet történetét, a megépült könyvtárak legjellemzőbb vonásait. Nagy érdeklődéssel fogadott előadásának csupán néhány megállapítását idézzük fel:

Elmondotta, hogy a könyvtárakkal szemben támasztott igények világszerte igen rohamosan változnak, növekednek. A könyvtárak építésére vonatkozó felfogás az utolsó években hazánkban is gyökeresen átalakult. Az eddig létrejött könyvtárépületek igazolják művelődéspolitikánk helyes irányát. Törekvéseinknek azonban korlátot szab nemzeti jövedelmünk általános szintje. Mindebből egyenesen következik könyvtárépítésünknek talán a legfőbb gondja, hogy mindazokat a modern elképzeléseket, eredményeket, amiket a világ könyvtárépítészete számunkra átvételre kínál, szűkös anyagi lehetőségeink és építőiparunk adott technikai színvonala miatt csak

Havassy Pál előadása

korlátozott mértékben tudtuk átvenni, megvalósítani. *A magyar sajtóságok tehát azt követelik, hogy a könyvtárépítészeti szakemberei szüntelenül kutassák az utat, amelyen haladva egy gyengébb anyagi erővel rendelkező ország, erőn felüli áldozat vagy pazarlás nélkül is megvalósíthat korszerű intézményeket.*

A közelmúltban végzett országos vizsgálódás legfontosabb tapasztalata, hogy az új magyar könyvtárépületek szakmai programjai helyesek voltak, a megvalósításukhoz szükséges beruházási összeget azonban több fórum is megnyirbálta. (A kaposvári megyei könyvtáré kb. 20 százalékkal, a tatabányaié 25, a zalaegerszegié 25, a szombathelyi pedig 20 százalékkal csökkent az eredeti programhoz képest.) Mivel a felnőtt olvasószolgálat térrendszerének nagyságában és funkciójában mindenáron döntő változást kívántunk elérni, a csökkentés leginkább a raktár, az előterek és a gyermekrészleg rovására történt. A kezdeti „takarékoságot” drágán fizettük meg. Például a Kaposvári Megyei Könyvtár máris raktárát építtetett, a zalaegerszegi, a salgótarjáni megyei és a kiskunhalasi járási könyvtár nem tudta befogadni a gyermekrészleget. Az összeszűkült előterek, klubövezetek, előadótermek, kiállítási terek egyre nyomasztóbb gondot okoznak. A nagyobb könyvtárak közül eddig mindössze *egyetlen könyvtárat tartunk méreteiben elfogadhatónak, a Miskolci Megyei Könyvtárat, amely 4600 m²-es alapterületével az eredeti program csorbítása nélkül épült meg.*

Az új könyvtárak másik közös hibáját az okozta, hogy a program és a kivitelezés között hosszú idő telt el. Időközben ugyanis igen nagyot változott, fejlődött fel fogásunk a könyvtári funkciókkal, szolgáltatási követelményekkel kapcsolatban, s emiatt a legtöbb könyvtár már a megnyitás pillanatában nem egy vonatkozásban túlhaladott volt (pl. a zenei részlegek, reprográfia, szociális helyiségek stb. elégtelensége, illetve hiánya).

Havassy Pál részletesen ismertette a szakrészleges könyvtári rendszer kifejlesztésére irányuló új törekvéseket, de szólt a beruházó, a könyvtáros és az építész együttműködéséről, a központi támogatási rendszer létrehozásának fontosságáról, a tartalom és a forma egységéről, a változó funkciókhoz történő alkalmazkodás építészeti lehetőségeiről, majd elemezte, hogyan sikerült az új, nagyobb könyvtárépületekben a részletek (előtér, lépcső, galéria, világítás, fűtés, fény- és hőszigetelés) megoldása. Megemlítette, hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadásában monográfia jelenik meg az eddigi könyvtárépítésekről.

A vita

Az előadást követő élénk vitában Hubay László, a Miskolci Megyei Könyvtár igazgatója különösen az előadásnak a könyvtár funkcionális rendjére vonatkozó megállapításait erősítette meg. Elmondotta, hogy az új Miskolci Megyei Könyvtár működésének eddigi tapasztalatai igazolták az előzetes elképzeléseket. Az elmúlt nyár folyamán bebizonyosodott, hogy az erős napfény és hő elleni védekezés építészeti

megoldása helyes volt. A megyei könyvtárépület árnyékoló erkélyrendszere ma az épület legnagyobb áldása. Szólt arról is, hogy bár a programot nem csorbították, néhány alapszükséglet kielégítetlen maradt. Sajnálatosnak tartja, hogy például a négy-szintes épület csak szolgálati felvonóval rendelkezik, s az olvasókat a zárt területen belül csak külön kérésre tudják liften szállítani; nem elég továbbá a szakosított tájékoztatókat elhelyezni az olvasói térben, számukra a jövőben olyan helyiségekről is gondoskodni kell — szolgálati helyük közelében — ahol elkülönülten dolgozhatnak. Továbbá nagyon *elapróztak a munkahelyek*, bizonyos részeken jobban gondolni kellett volna egybevonásuk lehetőségére is.

Kondor Istvánné, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője az eddigi tapasztalatok alapján hangsúlyozta, hogy az új, korszerű könyvtár-épületek létrehozására tett nagy állami erőfeszítések ellenére sem leszünk képesek arra, hogy új könyvtárépületeink ötven év távlatában is minden igényt kielégítsenek. Meg kell tehát keresni és nyitni az utat a *szakaszos könyvtárépítés* számára. Különösen vonatkozik ez a követelmény a közepes és a kisebb könyvtárakra. Elmondotta, hogy az új könyvtárak építésével kapcsolatos tapasztalatok alapján a Művelődésügyi Minisztérium megtette a szükséges lépéseket a szakfelügyelet, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központban végzett szaktanácsadói tevékenység megerősítésére és továbbfejlesztésére. A Fejér megyei és a székesfehérvári városi tanács közös kezdeményezését, hogy a létesítendő új könyvtárra vonatkozóan mindenekelőtt a helykijelölés érdekében részletes programot dolgoztak ki, fontos lépésnek és országosan követendő példának tartja. Egyre-másra készülnek a városrendezési tervek, s ha a központi könyvtár számára nem biztosítanak *ma* helyet, éppen a város kulturális fejlődése szempontjából legfontosabb intézmény szorul ki a forgalmi központból.

Békés György, a Hatvani Városi Könyvtár igazgatója kérte, hogy a könnyűszerkezetes épületekre, valamint a faházak alkalmazására is dolgozzon ki a Könyvtártudományi és Módszertani Központ programokat, mert különösen a kisebb városokban rohamosan nőnek a szükségletek, és az idő sürgeti a megoldást.

Vita a székesfehérvári új megyei könyvtár tervéről

Az ülészak második felében *Sallai István* ismertette az új megyei könyvtár programját és bemutatta a programterv alapján készült makettet. (A Könyvtártudományi és Módszertani Központ az érdeklődők számára készségesen megküldi a könyvtár tervezési programjának teljes szövegét, így az előadás részleteire itt nem térünk ki.) Mivel ez a program mindazokat a tapasztalatokat összegezi, amelyeket a könyvtárépítésben eddig szereztünk, s a jövőendő nagy könyvtáraknak mintájaként is szolgál, *Sallai István* elsősorban azokat a vonásokat emelte ki, amelyek tekintetében ez a *program túllép a korábbi terveken*.

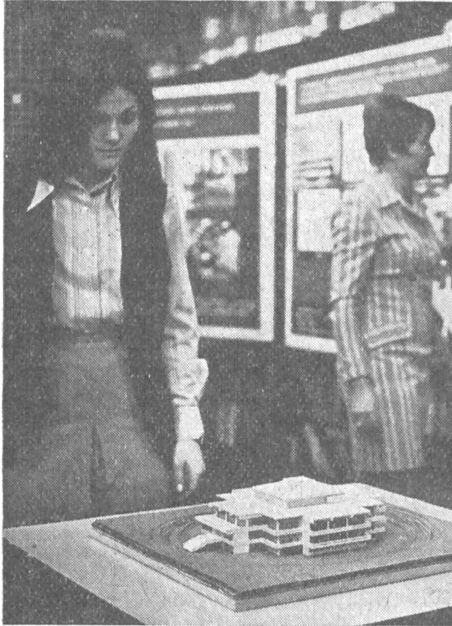
Felhívta a figyelmet arra, hogy a programterv mellékletét képező tervvázlat olyan megoldásra tesz javaslatot, amely a terepszinthez viszonyítva félszint-eltolódással helyezi el az általános olvasót, a klubövezetet magába foglaló szintet, továbbá a raktári, valamint az adminisztrációs-üzemi szintet. E megoldás kulcsa a könyvtár-épület megfelelő nagyságú terephomorulatban való elhelyezése. Így a könyvtárnak tulajdonképpen két földszintje alakul ki, természetes jó világítással és szellőzéssel. Ezzel jár az a hallatlanul nagy előny, hogy a legfontosabb olvasószolgálati részekre közvetlenül, lépcső nélkül — rámpás megközelítéssel — jut a könyvtár használója. További érdekessége és egyben értéke is a tervnek, hogy az épület belső magjába kerültek azok a kiszolgáló helyiségek, amelyek természetes világítást nem igényelnek, és itt helyezkednek el a lépcsők és a felvonók is.

Az összefüggő, de megfelelően tagolt olvasói terek az épület szélső részeiben tág lehetőséget teremtenek a helyes értelemben vett könyvtári flexibilitásra.

A javasolt szerkezetek mind a természetes világítási, mind pedig a fény- és hőszigetelési igényeket építészetiileg oldják meg. A célszerű árnyékoló erkélyek, falak és bevilágító felületek alkalmazása lehetőséget nyújtott a könyvtár újszerű, jó építészeti megjelenésének kialakítására is. Hangsúlyozta továbbá, hogy a terv a szakrészleges fejlesztés követelményeinek a régebbieknél tökéletesebben kíván megfelelni. Ebben a könyvtárban, melynek programtervét *Havassy Pál*, *Sallai István* és *dr. Tombor Tibor* készítette, már nem pusztán klubövezetről beszélünk, hanem az épület a legkorszerűbb elgondolásoknak megfelelően funkcionálisan két fő részre tagolódik:

közösségi terekre (klubszobák, hírlapolvasók, előadótermek, álló- és ülő büfé), valamint az *egyedi kiszolgálás tereire*.

Az előadás után kialakult színvonalas vita sok olyan javaslatot is tartalmazott, amely a programtervet még használhatóbbá teheti.

A tervezett székesfehérvári megyei könyvtár-épület makettja (Kabácsy Szilárd felvételei)

Papp István, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója megállapította, hogy igen fontos tervezési alapelv valósult meg, amely nem az eleve megadott normák közé szorítja a könyvtárépületet, hanem a könyvtárpolitikai szükségletek elemzése alapján mutatózó igények kielégítésére törekszik. Ma világszerte ez a gyakorlat kezd kibontakozni. Ez a terv a *szakrészleges rendszer alapelveit* követi, ám a program elkészítése óta eltelt mintegy fél év is hozott újabb követelményeket. Így például a *szakrészlegeken belül* is kellene kisebb közösségi tereket létrehozni, nem csupán a fő ellenőrzési ponton kívül. Meg kellene azt is fontolni, hogy a könyvtár zenei gyűjteménye ne kerüljön-e jobban a klubövezet közelébe, az általános részleghez.

Nikolai László, a Pécsi Megyei Könyvtár munkatársa szerint ideális a könyvtár térrendszerének megoldása. Javasolta, hogy a klubövezet úgy helyezkedjék el, hogy az ott keletkező nagyobb zaj, járás-kelés ne zavarja a hírlapolvasó használatát. A könyvtár belső magasságára, részleteire, burkolatára vonatkozó kérdéseire a programkészítők hangsúlyozták, hogy a programterv nem kiviteli terv, ilyen részletekre nem terjed ki, s e tekintetben nem volna célszerű megkötni a tervező kezét. A gépített szállításra vonatkozó kérdésére pedig az volt a válasz, hogy a könyvtár állományának túlnyomó része, több mint 150 ezer kötet, szabadpolcon lesz, továbbá éppen az előnyös belső telepítések nem teszik szükségessé ilyen nagyságú könyvtárban a vízszintes szállítóeszközök alkalmazását.

Schmidl Ferenc c. egyetemi tanár arról szólt, hogy az építésznek több szabadságot kell kapnia. Bár a programot jónak tartja, kötöttségein még több feloldást javasol. A könyvtár közösségi területszükségletét az egyéb kulturális intézmények közösségi (rendezvényi) térszükségeit figyelembevételével kellene meghatározni, esetleg nagyobb fokú integráció megvalósításával. Ennek érdekében meg kellene vizsgálni a létrejövő kulturális intézmények programjait, s az új városrendezési programok keretében egymáshoz való viszonyukat, sőt esetleg egymás mellé telepítésük formáit és mértékét is ki kellene alakítani.

Gondolatait a programkészítők figyelemreméltóaknak és megfontolandóknak ítélték. Szerintük is fontos, hogy a könyvtárépület az eleven kereskedelmi élet zónájának közelébe kerüljön. Nemzeti intézményekre vonatkozóan (pl. nemzeti könyvtár) a nagyobb fokú elkülönülés és a más nemzeti intézményekkel összevont telepítés helyes elvnek fogható fel. Ez történt a Várban a Budavári Palota felhasználása

Zöldy Emil főépítész a programtervet jónak és a városépítészeti programba beilleszthetőnek tartotta. Megjegyezte azonban, hogy az előcsarnok alapterülete szűkös, a garázsnak könyvtárépületen belüli elhelyezése elvileg nem megfelelő, s egyben költséges megoldás: a berendezésre előirányzott összeg pedig túlságosan alacsony. Megállapításait a konferencia teljes egyetértéssel fogadta.

Mezei György, a Győri Megyei Könyvtár helyettes igazgatója a gyermekrészleg továbbfejlesztésére azt javasolta, hogy a tervező figyelme terjedjen ki az óvodáskorúakra is, alakítson ki képeskönyv- és játszó részleget, ahová az anyák elhelyezhetik kisgyermeküket, amíg a könyvtárban tartózkodnak.

Spránitz Tibor, a Fejér megyei Tervezőiroda igazgatója szóváltotta, hogy a tervtanulmány a 7 méteres raszter-rendszerrel számol, noha az előregyártott elemek 7,20 m-esek. *Havassy Pál* válaszában arra utalt, hogy ez a programterv csupán eszmie kívánalmakat fejez ki a tervező-építész számára, s aki majd a konkrét tervezést végzi, a számára legjobban alkalmazható megoldások között szabadon választhat. A programterv csupán azt fejezi ki, hogy a könyvtár megfelelő berendezéséhez a 7 m-es szerkezet-rendszer elégséges.

során. Olyan nagy tömegforgalmat lebonyolító intézmény esetében azonban, mint például egy általános nagykönyvtár, a várbelihez hasonló elhelyezés nem kívánatos.

A konferencia keretében kiállítás is bemutatta a magyar könyvtáráépítés eddigi eredményeit. (Ennek táblái közül néhánynak fényképét lapunk más helyén láthatják olvasóink.) Az építészeti kiállítás anyagát *Gerő Gyula* állította össze, igen színvonalas grafikai kialakítását pedig *Neményi László*, a vendéglátó megyei könyvtár munkatársa végezte.

A Külügyminisztérium szakkönyvtára

A könyvtárak polcain kutató olvasó néhány év óta izléses kivitelű kézikönyvsorozattal találkozhat, ha a külpolitika szakot böngészi. Ez a sorozat a *Magyar külpolitikai évkönyv* címet viseli, s a Magyar Népköztársaság külpolitikai tevékenységét, kapcsolatainak rendszerét ismerteti, közli továbbá nemzetközi kapcsolatainknak és külpolitikai tevékenységünknek fontosabb dokumentumait, valamint tényeket és adatokat nemzetközi kapcsolatainkról. Az Évkönyv megjelenése s a benne közölt adatok tükrözik azt a fejlődést, amely a legutóbbi évtizedben hazánk külpolitikai tevékenységében végbement. Jelenleg 90 országgal állunk diplomáciai kapcsolatban, ezen kívül számos nemzetközi tudományos, kulturális és sportszervezetben van állandó képviselője hazánknak.

A külügyi könyvtár története, szolgáltatásai

A külpolitikai tevékenység fejlődése a Külügyminisztérium hivatali apparátusának munkájára is nagy hatással volt, mert a dokumentációs és tájékoztató tevékenység fejlesztése nélkül ma már elképzelhetetlen a diplomáciai élet. Aligha kell hangsúlyozni, hogy milyen szerepe van az információnak a külügyi döntések előkészítésében, ezért lett részesévé a fent említett fejlődésnek a Külügyminisztérium szakkönyvtára is, amely a minisztérium Bem rakparti épületében talált otthonra. A könyvtár alapállománya a második világháború végén a Külügyminisztérium várbeli épületével együtt elpusztult, ezért hazánk felszabadítása után a könyvtár tevékenysége el-

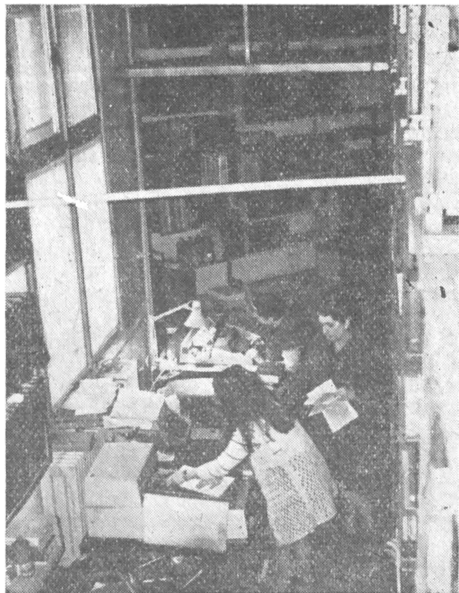
A Külügyminisztérium könyvtárának kölcsönzője a kézikönyvtárral

sősorban arra irányult, hogy a harcok során szétszóródott dokumentumokat összegyűjtse, állományát ajándékozás és bekérés útján gyarapítsa. A könyvtárban ma is őrzik azt a hirdetést, amely az akkori Szabad Népből látott napvilágot, kérve a lakosságot a könyvtár állománygyarapításának messzemenő támogatására.

Az 1950-es években a könyvállomány már megközelítette a 25 ezer kötetet. A hírlap- és folyóiratanyagot ekkor még a szervezeten kívüli különálló archívum és folyóirattár őrizte. A tájékoztatás korszerű szervezeti egységének megvalósítása a későbbiek eredménye volt: 1970-ben a könyvtár, az archívum és a folyóirattár a minisztérium dokumentációs osztályának irányítása alatt egyesült. Az egyesítés következtében jelenleg az állomány mintegy 40 ezer kötet könyvből és 15 000 kötet folyóiratról áll. Ez a szervezeti forma felel meg a legjobban a hivatali munka igényeinek: a dokumentációs osztály végzi a hírlapok és a folyóiratok alapján a gyors tájékoztatási igények kielégítését, a könyvtár pedig tárolja az anyagot, és a későbbi visszakeresés lehetőségeit nyújtja az érdeklődőknek. Sajnos, a könyvtár helyiség gondokkal küzd, annak ellenére, hogy az elmúlt 4 évben kétszer bővült az alapterülete. Ez a körülmény gátolja a szolgáltatások további fejlesztésében, és valószínű, hogy ez a helyiségprobléma csak a Külügyminisztérium új elhelyezésével fog véglegesen megoldódni.

A könyvtár jellegét tekintve *zárt, hivatali szakkönyvtár*. Feladatai közé tartozik a külföldi országokkal foglalkozó minisztériumi referatúrák kézikönyvállománnyal való ellátása, ezt letéti rendszerben oldják meg. Távolilag — a dokumentációs osztállyal együttműködve — a követségek és egyéb külképviseletek könyvtárainak fejlesztése is feladatkörébe tartozik, tehát *a külügyi szolgálat szakkönyvtári hálózati központjaként* fog működni.

A könyvtár szolgáltatásainak csaknem ötven százalékát a tájékoztatás adja, ezen kívül a minisztérium dolgozóinak és a társintézmények kutatóinak lehetőséget nyújt az állomány használatára helyben-olvasás és kölcsönzés útján is. A széleskörű tájékoztatási igényeknek megfelelően rendkívül *gazdag kézikönyvtári állományt* fejlesztett ki: lexikonok, „Who's who”-k (Ki kicsoda? — kötetek), dokumentációs gyűjtemények (Keesing's Archiv) szótárak, címtárak állanak az érdeklődők rendelkezésére. Ez a naprakész volta és gazdag választéka miatt nagyon irigylésre méltó állomány ma már mintegy 5000 kötetből áll. Az eligazodást betűrendes és szakkatalógus segíti. A szak-

Másoló és sokszorosító berendezések a Külügyminisztérium könyvtárában (Gerő Gyula felvétele)

katalógusban a földrajzi közös alosztások szerinti kiemelést alkalmazzák, így az országokra vonatkozó irodalom összegyűjtve található meg, és ezt a csoportosítást használják a raktári tárolásban is. A hírek, folyóirat-cikkek feldolgozása a dokumentációs osztályon történik, erről dokumentációs cédulák készülnek, néhány soros annotációval és ugyancsak itt található meg a cikk-kivágatok is. (Ezeket később már a könyvtár tárolja.) Természetesen a nagy világlapok (The Times, Pravda, Neue Zürcher Zeitung stb.) több példányban is rendelkezésre állnak, mivel a minisztérium főosztályai egyszerre használják őket. A gyűjtés és megőrzés feladatait e példányok esetében is a könyvtár látja el. A hírlapokat egyébként a megőrzés szempontjából három kategóriába sorolták: egy évig őrzik a kevésbé fontosakat, több évig (általában 5 évig) a fontosabakat és végül bekötik és úgy őrzik meg a kiemelkedően értékes anyagot. A nagy helyhiány miatt 1972-ben megindították a hírlapok mikrofilmmezését, a számítások szerint így tekintélyes nagyságú raktári férőhely fog felszabadulni az egyéb anyagok tárolására.

Az állomány gyarapítása — gépesítés — kapcsolatok

A könyvtár állományának gyarapítása bel- és külföldi forrásokból történik. A belföldi könyveket túlnyomó részben

megtétele alapján a könyvkereskedelem révén szerzik be, a külföldi könyveket pedig a kiadói jegyzékek és bibliográfiák alapján közvetlenül rendelik meg. Számottevő könyv- és periodika anyagot kap a könyvtár az ENSZ szerveitől és egyéni ajándékként a külföldön szolgálatot teljesítő külügyi munkatársaktól is. Évente átlagosan 1500 kötettel gyarapodik a könyvtár állománya, amely ma kb. 17 nyelven tartalmaz dokumentumokat, köztük olyan, kevésbé ismert nyelveken is, mint pl. a szuahéli és a burmai. Érthető tehát, hogy a könyvtár három főnyelvű személyzetének egyetemi végzettséggel és nyelvismerettel kell rendelkeznie.

Az utóbbi évek tervszerű fejlesztése főleg a könyvtár gépesítésében éreztette hatását. A könyvtár ma Optima lyukszalagírógéppel, mikroolvasóval, Geva-fax másológéppel rendelkezik. Ez utóbbi géppel néhány másodperc alatt másolatot tudnak adni bármely cikkről vagy egyéb írásos dokumentumról. Megrendelték, és hamarosan üzembehelyeznek egy Reader-Printer másológépet is, amely mikrofilmről vagy kártyáról is készít néhány másodperc alatt A/4-es méretű papírmásolatot, és így a későbbiekben mikrofilmen tárolandó hírlapokról is bármikor másolatokat készíthetnek. *A nagyarányú gépesítés tette lehetővé, hogy a könyvtár viszonylag alacsony létszámmal is hatékonyan tud működni: mind a katalóguscédulák sokszorosítása, mind az iratmásolatok készítése gépi úton történik.*

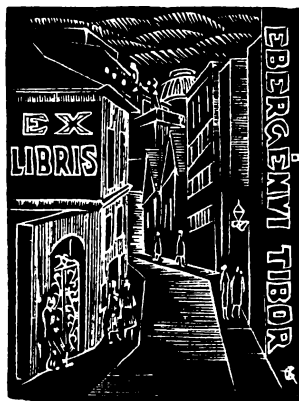
A könyvtár kapcsolatrendszere szakkönyvtári jellege miatt viszonylag szűkebb körre korlátozódik. Közvetlen kapcsolatot tart fenn részben a gyűjtőkör azonossága miatt a Parlamenti Könyv-

tárral, továbbá a Külügyi Intézettel és az Afroázsiai Kutatóintézettel. Szélesebb körre terjed ki kapcsolatuk a könyvtárközi kölcsönzésben: valamennyi budapesti nagykönyvtár szerepel a partnerek között, és néhány nagyobb vidéki könyvtár neve is előfordul a szolgáltatást igénylők névsorában. *Vidéki közművelődési könyvtár az igénylők között nem található, bár a könyvtárközi kölcsönzésnek velük kapcsolatban sincs elvi akadálya, és amennyiben részükről kérés érkezik, azt is szívesen teljesítik. Petrovay István könyvtárvezető tájékoztatása szerint a megyei könyvtárak ilyen kéréseit telexen is el lehet juttatni a könyvtárhoz a Külügyminisztérium telex-gépén keresztül.*

A könyvtár kiadványai elsősorban tájékoztatósi igényeket elégítenek ki. Ezek közül belső használatra készül a „Dokumentációs tájékoztató nemzetközi kérdésekről” amely folyóiratszémlet, hosszabb folyóirat-recenziókat, könyvrecenziókat tartalmaz, továbbá ebben ismertetik a könyvtár új könyveit is. Szerkesztése a dokumentációs alosztállyal közösen történik. A másik kiadvány, melynek szerkesztésében ugyancsak részt vállal a könyvtár, a bevezetőben említett Magyar külpolitikai évkönyv. Ez a sorozat 1968-tól indult, és a visszamenőleges feldolgozás is folyik, az 1945–48-as kötet kiadására hamarosan sor kerül.

A Külügyminisztérium könyvtárának munkája szép példa arra, hogy egy zárt jellegű, hivatali könyvtár is milyen fontos szerepet tölthet be valamely fontos országos hivatal életében akkor, ha a szervezet életében benne él, annak igényeit a maga eszközeivel igyekszik magas színvonalon kielégíteni.

Mezei György

Kovács Gyula ex librise

HELYISMERETI TANÁCSKOZÁS MISKOLCON

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ október 19—20-án országos tanácskozást rendezett az új Miskolci Megyei Könyvtárban a tanácsi könyvtárak helyismerettel foglalkozó munkatársai részére. A KMK szokásos negyedévi könyvtárigazgatói megbeszéléséhez csatlakozó konferencián a hazai helyismereti bibliográfiai munka időszerű kérdéseit tárgyalták meg a résztvevők. Erről a témakörrel az 1961. évi gödöllői bibliográfiai konferencia óta ilyen átfogóan, ennyire részletesen és összefüggően még nem volt szó.

Az értekező *Fügedi Péterné* és *Fogarassy Miklós* előterjesztései alapján megtárgyalta a helyismereti bibliográfiai tevékenység helyzetét és távlatait; ennek keretében megvitatta a helyismereti kutatók részére tervezett kézikönyv bibliográfiai kalauzát, valamint a folyóirat-repertorizálás időszerű kérdéseit. Meghallgatott két érdekes módszertani előadást is: *Kertész Gyulának* az egyetlen településről készítendő, teljességre törekvő bibliográfiákról, illetve *Héthy Zoltán*nak a helyi személyekkel foglalkozó bibliográfiákról szóló fejtegetéseit. A résztvevőknek lehetőségük nyílt a Miskolci Megyei Könyvtár értékes helyismereti munkájának tanulmányozására is.

A vitából kiderült, hogy a helyismereti tevékenység a legtöbb könyvtárban még mindig vontatottan halad, noha — mint *Fogarassy Miklós* nyomatékosan hangsúlyozta — e munka nem végzésére vagy elhanyagolására ma már semmiféle mélység nem hozható fel. Az 1970 márciusában Szombathelyen tartott tanácskozás elhatározásait csak részben követték tetek, emiatt az értekező elhatározta, hogy a helyismereti tevékenység fejlesztésére *ajánlásokban* foglalja össze a legfontosabb tennivalókat, s ezeket a Művelődésügyi Minisztériumnak, illetve az érdekelt fenntartóknak megküldi. A dokumentum a következőket tartalmazza:

1. A könyvtárakban folyó helyismereti állománygyarapító és feltáró munka érdekében a KMK készítsen alternatív javaslatot arra vonatkozólag, hogy hol, melyik intézmény keretein belül alakítható ki központi, koordinációs feladatokat is ellátó *helyismereti információs szolgáltató szervezet*. A javaslat tartalmazza a szerv által ellátandó feladatokat és a létrehozásához szükséges költségeket.
2. A Magyar Nemzeti Bibliográfiába nem kerülő helyismereti vonatkozású kiadványok elosztása érdekében

a KMK (az Országos Széchényi Könyvtár, illetve a Művelődésügyi Minisztérium számára) dolgozza ki a *kötelességteljesítés-elosztás módosításának* javaslatát. Esetleg javasolja, hogy a megyei könyvtárak a kötelességteljesítés-szolgáltatás ellenőrzésébe — megfelelő jogkörrel felruházva — kapcsolódjanak be.

3. Az értekező felkéri *Lisztes Lászlót*, hogy a szegedi Egyetemi Könyvtárban megkezdett *folyóirat-repertorizációs vállalkozást* a lehetőségekhez mért gyorsasággal fejezze be.
4. Az értekezőt nyugtatja a szombathelyi *helyismereti repertorizáló munkaközösség* eddigi tevékenységét és kéri, hogy — az 1. pontban jelzett szerv létrehozásáig — munkáját folytassa.
5. A KMK szervezze meg a *helyismereti bibliográfiai kézikönyv* előkészítését célzó szakmai vitát a szakajtóban és indítson előadássorozatot a megyei sajtóbibliográfiák szerkesztői számára.
6. Azok a megyei könyvtárak, melyek még nem adták ki a *megyei sajtóbibliográfiát*, az 5. pontban jelzett előadások szellemében egységesítsék e művek szerkesztési elveit és gyorsítsák meg azok kiadását.
7. Az értekező javasolja, hogy a fel szabadulás 30. (1975-ben sorrakerülő) évfordulóján a könyvtárak értékes, *időálló kiadványok* megjelenítésére törekedjenek.
8. A megyei könyvtárvezetés a helyismereti munkát ne elkülönítve, hanem a könyvtári munka és elsősorban a *tájékoztatás egészének szempontjából* szervezze meg, és lehetőleg olyan személyzeti politikát folytasson, amely megszünteti e munkakörökben a gyakori személycserét.

A miskolci tanácskozásra *Fügedi Péterné* írásos előterjesztést készített „A helyismereti bibliográfia helyzete és feladatai” címmel. Ugyancsak előzetesen kézhez kapták a résztvevők *Fogarassy Miklós* tervezetét is a helyismereti kutatók részére készülő kézikönyvről. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ gondozásában megjelenő munka a helyismereti tájékoztatásban annyira nélkülözhetetlen, ráadásul a könyvtárosokon kívül más közgyűjteményi dolgozók és a honismeret-helytörténet különböző munkálataiban résztvevők érdeklődésére is oly mértékben számíthat, hogy szélesebb körű megismertetése már tervezet for-

májában is indokoltnak látszik. Országos érdek, hogy a tervezet visszhangot kapjon, s a leendő használók észrevételei hozzásegítsék a szerzőket, szerkesztőket

ahhoz, hogy minél jobb kézikönyv szülessék. Ezt a célt szolgálja a Könyvtárosban való publikáció is, melyet *Fügedi Péterné összefoglalója* után közlünk.

A helyismereti bibliográfia helyzete és feladatai

1961-ben az Országos bibliográfiai munkaértekezlet még joggal állapította meg: „Eddigi helyismereti tevékenységünk nincs arányban országunk kulturális és gazdasági fejlettségével.” Az azóta eltelt évtizedben döntő fordulatot idézett elő az, hogy a helyismereti irodalom gyűjtésével és feltárásával a 146/1964. (M. K. 16.) M.M. sz. utasítás a megyei könyvtárakat bírta meg. A megyei könyvtárak 1964-es konferenciáján egyöntetű volt a meggyőződés: megyei könyvtáraink elsősorban a megyéjükre vonatkozó irodalom feltárásával tudnak hozzájárulni a helyi gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődéshez. Ez az a terület, amelyen magasszínvonalú, tudományos szolgáltatásokra képesek.

A helyismereti bibliográfia fő feladata a tartalmában helyi vonatkozású irodalom feldolgozása, ezt kiegészítheti a helyi szerzők munkásságának számbavétele is.

A helyismereti bibliográfiai apparátus kiépítése komplex (és némely tekintetben a nemzeti bibliográfiával analóg) feladat: a legkülönbözőbb dokumentumtípusokra kell kiterjednie; mind az élő, friss kiadványokat figyelemmel kell kísérnie, mind pedig a múlt feltáratlan irodalmát hozzáférhetővé kell tennie; ezt a jellegben, korban erősen eltérő anyagot sokoldalúan és ugyanakkor elemző módon, a fontos „rejtett” vonatkozásokat is felderítve kell feldolgoznia.

E nagyvonalú és sokrétű feladat csak fokozatosan, szigorú tervszerűséggel valósítható meg. *Fontossági sorrend:*

- A helyismereti bibliográfiai kartotékok kiépítése,
- a megyei sajtóbibliográfiák, ezt követően esetleg cikcrepertóriumok közreadása,
- az újonnan megjelenő irodalom alapján válogató, kurrens bibliográfiák összeállítása,
- alkalomszerűen, jubileumi kiadványokként városbibliográfiák vagy igényesen megválasztott témabibliográfiák, személyi bibliográfiák készítése.

Bibliográfiai kartotékok

Kiépítésükhöz az első lépést a megyei könyvtárak helyismereti anyagáról készített külön helyismereti katalógus jelentette. A legjobb könyvtárak ezt kiegészítették az állományukból hiányzó helyismereti irodalom nyilvántartásával is. Ez a folyamatosan bővülő, jól rendezett cédulagyűjtemény már több mint katalógus: olyan bibliográfiai kartoték, amely a gyűjtésről a tájékoztatásig *biztos bázisa minden további helyismereti munkának*, ugyanakkor elengedhetetlen *előmunkálata valamennyi igényes bibliográfiai vállalkozásnak*.

Ez utóbbinak egyik legmeggyőzőbb bizonyítéka az a tény, hogy a *Budapest történetének bibliográfiája* c. munka kb. 90 000 tételes gazdag anyagának alapja a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest gyűjteményének kartotékja volt.

Az eddigi eredményekről röviden:

Kurrens feldolgozás: 1966-tól kezdve a megyei könyvtárak analitikusan feldolgozzák a helyi időszaki kiadványokat. Ez a könyvtárak többségében kiegészül a Sajtófigyelő szolgáltatásaival, illetve a Magyar Folyóiratok Repertóriumának anyagával, valamint a tartalmilag helyi vonatkozású könyvek, füzetes kiadványok, kisméretű kiadványok feldolgozásával. 1971-ben megvalósult a nem helyi lapok központi repertorizálása. A szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár munkaközössége az érdekelt könyvtáraknak megküldi a gyűjtőkörükbe tartozó cikkek, tanulmányok megjegyzésekkel, annotációkkal kiegészített leírását.

Retrospektív feldolgozás: A könyvtárak nagyobb részében megvalósulóban van a számunkra legfontosabb korszakban, az 1945—1965 közötti években megjelent periodikumok feldolgozása. A helyi sajtót ez esetben is általában maguk a megyei könyvtárak dolgozták fel. A legfontosabbnak minősített 109 időszaki kiadvány központi feldolgozására a szegedi Egyetemi Könyvtár munkaközössége vállalkozott. (*Lisztés László* közlése szerint 66 folyóirat címanyagát már megkapták a könyvtárak, 14 további periodikum elkészült, címleírásai szétküldésre várnak.) A helyi és a központi

gyűjtés kiegészítését — tizenegy önkéntesen résztvevő könyvtár munkáját összehangolva, kölcsönösségi alapon — a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár szervezte meg 1969-ben.

E feladatok megvalósítása azonban a könyvtárakban eltérő mértékben és színvonalon történt meg:

A megye területén nyomtatott kiadványokból kötelepéldányt kapnak a könyvtárak, a könyvkereskedelmi forgalomba kerülő, illetve a Magyar Nemzeti Bibliográfiában regisztrált helyi vonatkozású publikációkat pedig lehetőség szerint beszerzik, néhány könyvtárban mégis szinte kizárólag a helyi lapok feldolgozására korlátozódott a kurrens munka. A retrospektív feldolgozás hézagait jelzi, hogy néhány könyvtár a helyi kiadványok repertorizálását sem végezte el. A veszprémi kooperációban nem minden könyvtár vett részt, a társulók munkájának színvonala egyenetlen volt, és ez a gyűjtés értékét hátrányosan befolyásolta. Végül: nagyok a különbségek a gyűjtött anyag hasznosításában, a kartotékszerkesztés rendszerező munkájában is.

A további feladatok közül elsőként kell említeni a központi szolgáltatásokban (Magyar Nemzeti Bibliográfia, Új Könyvek, ÁKV-Tájékoztató) mellőzött, de a helyismereti kutatás számára fontos kiadványok központi elosztásának vagy legalábbis feltárásának megszervezését. (E publikációk, ha nem az érdekelt megye területén sokszorosítják őket, tehát nem érkeznek be megyei kötelepéldányként a könyvtárba, ma gyakorlatilag hozzáférhetetlenek a helyismereti kutatás számára.)

Retrospektív vonatkozásban a legsürgősebb tennivaló a két háború közti időszak legfontosabb periodikumainak repertorizálása, valamint a korszak helyi sajtójában megjelent cikkek helyi feldolgozása.

Tekintettel arra, hogy az 1919—1945-ös korszak időszaki kiadványaihoz nehéz hozzáférni, feldolgozásuk pedig nagy gondot okozhat, a legkedvezőbb megoldást a néhány nagy intézmény együttműködésére alapozott *központi feldolgozás* jelenthetné. A munka gyakorlati megszervezése előtt azonban elméleti tisztázást kívánunk a válogatás és a feldolgozás kialakítandó módszerei.

Végül a teendők közé tartozik a helyismereti alapozó munkát elhanyagoló könyvtárakban a mulasztások pótlása, a fejtett könyvtárak színvonalának mielőbbi utolérése is.

Magyei sajtóbibliográfiák és sajtórepertóriumok

A kiadvánnyá érett helyismereti bibliográfiai gyűjtések közül elsőrendű fontosságúak a megyei sajtóbibliográfiák. Ezeket a leginkább hasznosítható forrásokat regisztráló műveket helyismereti „alap”-bibliográfiáknak is nevezhetjük. Helyi jelentőségükön túlmenően nemzeti sajtóbibliográfiánk hiányait is pótolhatják.

Az elsőként, 1957-ben kiadott Somogyi megyei sajtóbibliográfia óta további öt megye adta ki nyomtatásban a periodikumok bibliográfiáját. Időrendben: Veszprém (1958), Komárom (1962), Borsod (1964), Vas (1965) és Fejér megye (1966). Szabolcs-Szatmár megye megjelentetett sajtóbibliográfiája ideiglenesnek tekinthető, átdolgozott, új kiadását elő kell készíteni.

Tizenegy további megye sajtóbibliográfiájának kézírata is elkészült, publikálásuk azonban évek óta késik. Páldy Róbertnek „Teljes lehet a megyei sajtóbibliográfiák sorozata” címmel a Könyvtáros 1969. 11. számában közölt írása óta három év telt el, és a cikkben adott helyzetkép alig, a megjelentetést tekintve pedig semmit sem módosult. Minden egyéb helyismereti bibliográfiát megelőzve sürgősen meg kellene oldani a megjelentetésre hiába váró sajtóbibliográfiák kiadását.

Az ünnepi alkalmak adtak ösztönzést, de a már megjelent sajtóbibliográfiák és a gondosan szerkesztett helyismereti kartotékok szolgáltatták az alapot a *retrospektív cikkreperertóriumok* elkészítéséhez.

A Tanácsköztársaság jubileumára készített kiadványok közül kiemelkednek a korabeli helyi sajtó repertóriumai (pl. Somogyi sajtórepertórium 1918—1919; Vas megye a Tanácsköztársaság idején a korabeli sajtó tükrében stb.)

Az 1945 utáni fejlődést jól tükrözi Komárom, Borsod és Veszprém megyék gazdag anyagú cikkbibliográfiája. Mint erre több kritika rámutatott, e bibliográfiák valóban a helyismereti irodalom „kincsestárai”, igazán hasznossá azonban akkor válnak, ha nem maradnak egyszeri vállalkozások, lesz folytatásuk.

A források feltárásában kiemelkedő jelentőségük van a *helyi folyóiratok repertóriumainak*. Mégis a „Jelenkor” és a „Borsodi Szemle” repertóriumain kívül kevés eredményt könyvelhetünk el eddig. E téren követendő példaként említhetők a Héthy Zoltán által ismertetett debreceni tervek (Könyvtáros 1972. 2. sz.). Mind a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára, mind pedig a Debreceni Megyei Könyvtár több helyi folyóirat repertóriumának kiadását tervezi; közülük a közeljövőben jelenik meg az „Alföld”, illetve a „Debreceni Szemle” repertóriuma.

Kurrens helyismereti bibliográfiák

Örvendetesen gyarapodik a friss helyismereti irodalomról tájékoztató kurrens bibliográfiák száma. Példaként a *Jászkunságban* közölt „*Szolnok megyei repertórium*” említhető. A Szombathelyi Megyei Könyvtár kurrens bibliográfiája a *Vasi Szemlében* jelenik meg, de különnyomatként is megkapható. Önálló kiadványként jelent meg a „Heves megye honismereti irodalma” c. éves bibliográfia első, 1970-es kötete.

Kívánatos lenne, ha a kurrens központi repertorizálás megszilárdulása után további megyék is vállalnák a fontosabb helyismereti irodalom válogatott jegyzékének folyamatos közlését. Ehhez legmegfelelőbb fórumnak a helyi kulturális-irodalmi folyóirat (esetleg évkönyv) látszik. (E folyóiratokról, évkönyvekről, almanachokról áttekintést ad Fogarassy Miklós „Könyvtárak, levéltárak, múzeumok és a helyismereti kiadványügy” c. tanulmánya, amely a Könyvtári Figyelő 1971. 4. számában jelent meg.)

Alkalmi bibliográfiák

Az országosan megünnepelt évfordulók alkalmából számos helyismereti bibliográfia jelent meg. Sajnálatos, hogy e túlságosan is bő termésből kevés az időt álló, a kutatást, illetve a tájékozódást segítő, színvonalasan szerkesztett kiadvány. (E kevesek közé tartoznak a már említett repertóriumok.) A többségükben rögtönzött ötletek, hevenyészett megoldások helyett az elsőrendűen fontos bibliográfiák kiadása, illetve egy-egy nagyon gondosan megválasztott, a történeti kutatásokat helyi adalékokkal gazdagító téma bibliográfiai feldolgozása lett volna az ünnepekhez valóban méltó vállalkozás.

Retrospektív városbibliográfiák

Szintén ünnepi alkalmak: egy város fennállásának jubileuma vagy éppen a várossá válás friss ünnepe adott ösztönzést egy-egy város vagy község helytörténeti irodalmának retrospektív feldolgozásához (pl. Debrecen, Kőszeg, Szigetvár, Orosháza bibliográfiája).

„Budapest 1964 végén két nagy alkotással lett gazdagabb: az újjáépített Erzsébet híddal és a készülő nagy hétkötetes Budapest bibliográfia — egyelőre második, harmadik, negyedik és ötödik — hatvan ezer címet tartalmazó hatalmas kötetével” — ezekkel a szavakkal üdvözölte Kőhalmi Béla „A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban” című munkájában a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiadványát. Az azóta teljessé vált (de mutató-kötetének még híjával levő) mű nemcsak a főváros életéről, történetéről ad sokszempontú képet, hanem egy kicsit az egész ország fejlődéséről is. A munka értékét fokozza, hogy szinte melléktermékeként további bibliográfiák jelentek meg (pl. a Budapest munkásmozgalmának válogatott bibliográfiája 1919—1945 c. kiadvány), szerkesztési módszerei pedig minden helyismereti-helytörténeti bibliográfia számára példamutatóak lehetnek.

Személyi bibliográfiák

A helyismereti-helytörténeti bibliográfiai munka peremén helyezkedik el a nevezetes helyi személyiségek munkásságának számontartása.

Így pl. az FSZEK a nevezetes budapesti személyekről külön *életrajzi bibliográfia* kiadását tervezi, a Szombathelyi Megyei Könyvtár Pável Ágostonról, a szegedi Somogyi Könyvtár Vajda Lászlóról készített bibliográfiát. „Rippl-Rónai a somogyi sajtóban” címmel Kaposvárott készült jó áttekintés. Néhány könyvtár külön sorozatban jelenteti meg személyi bibliográfiáit. (Például a Debreceni Egyetemi Könyvtár „Tiszántúli személyi bibliográfiák” címmel indított új sorozatot.)

Helyismereti ajánló és szakbibliográfiák

A helyismereti bibliográfiai tevékenység sokrétűségét mutatja, hogy a kutatást támogató „nagy” bibliográfiák mellett több könyvtár kisebb-nagyobb terjedelmű, válogatott anyagú *ajánló helyismereti bibliográfiát* is megjelentet. Ezek a helyismereti mozgalomban jól hasznosítható, az érdeklődést felébresztő irodalomjegyzékek egyben a könyvtár helyismereti gyűjteményének hatásos propagálói is (pl. „Baranyáról, múlttól, máról” vagy „Borsod-Abaúj-Zemplén megye helyismereti irodalma”).

A helyi jelleg elsősorban a néprajzi — többnyire a helyi múzeum kiadásában megjelent — szakbibliográfiák esetében hangsúlyozódik ki. Az e sorba tartozók között

említhető a „Borsod megye néprajzi irodalma” (megjelent a miskolci Herman Ottó Múzeum kiadásában, Bogdál Ferenc összeállításában 1958-ban) vagy a Debreczeni Lászlóné szerkesztette „Szabolcs-Szatmár megye néprajza (a „Szabolcs-szatmári múzeumi füzetek” 3. számaként 1967-ben jelent meg Nyiregyházán). Más szakterületeken a helyismereti és a szakbibliográfia összefonódásával csak elvétve találkozunk. E még egyelőre ritka vállalkozások közt említhető a „Vas megye népművelésügye 1945—1965”. (Jákfalvi Miklósné munkáját a Vas megyei Népművelési Tanács adta ki Szombathelyen 1966-ban.)

A munkamódszerekről, műhelygondokról

A megyei könyvtárak helyismereti feldolgozó-feltáró bibliográfiai munkája közt nemcsak mennyiségi, terjedelmiek a különbségek, hanem eltérőek a bibliográfiák szerkesztési módszerei is. Kívánatos lenne, ha legalább az alapvető bibliográfiák szerkezeti felépítése, mutatózási és címléírasi gyakorlata egységessé válnék. Így pl. a periodika-bibliográfiák egy nagy átfogó vállalkozás kötetéivé válnának, és a több megyére kiterjedő tájegységgel foglalkozó kutató nem kényszerülne megynként változó módszerek „megtanulására”. A módszerek egyesítése és az általános színvonal-emelés érdekében sokat tehet a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a helyismereti bibliográfiai munka módszertani kézikönyvének elkészítésével és továbbképző tanfolyam szervezésével. Ma a helyismereti bibliográfia műhelyproblémáival jószerivel csak a bibliográfiák megjelenését követő és a *Könyvtárosban* publikált recenziók foglalkoznak. Nem e recenziók fontosságát akarjuk kisebbíteni, de jó lenne már a bibliográfiák elkészülte előtt a legjobb *szerkesztési módszerekről* felelősen szót ejteni.

Nem kevésbé szükséges maguknak a helyismereti bibliográfiai terveknek egyeztetése, megvalósulásuk összehangolása, az ismételt párhuzamos munkák helyett a feladatok megosztása.

Központi segítségére van szükség a helyismereti állománygyarapítás megjavításához, a jelenleg elkallódó, rejtve maradó kisebb kiadványok (főképp belső kiadványok) elosztásának megszervezéséhez. Szintén központi megoldásra vár a helyismereti bibliográfiák retrospektív bibliográfiájának elkészítése.

Végül úgy tűnik, hogy a munkaközösségi formában, társadalmi alapon végzett központi feldolgozás (a vállalkozók minden áldozatkészsége ellenére) sem jelent megoldást hosszú távon. A helyi feltáró munkát kiegészítő központi feldolgozást intézményi alapokra kellene helyezni.

Fügedi Péterné

A helyismereti kutatás kézikönyvének tervezete

A könyvtári szakemberek régóta tapasztalják a helyismereti irodalom másodfokú bibliográfiájának hiányát. Ezért merült fel 1971 tavaszán egy ilyen típusú mű kiadásának gondolata a Könyvtártudományi és Módszertani Központban. Ugyanennek az évrnek a nyarán *Siófokon* a könyvtárak, levéltárak, múzeumok vezetőinek konferenciáján foglaltuk először a tervet írásba, már nem is csupán egy másodfokú bibliográfia, hanem egy *kalauz jellegű*, az előbbit is tartalmazó helyismereti-helytörténeti kézikönyv tervezeteként. Az elmúlt év alatt a vázlatról tartott viták, felkért szerzőkkel, szerkesztőkkel folytatott megbeszélések során elképzeléseink a kiadvány tartalmáról és szerkezetéről, illetve kiadásáról és szerkesztéséről határozott alakot öltöttek.

A kiadvány célja, tartalma, használói

A tájékoztató, kalauz jellegű kézikönyv a Könyvtártudományi és Módszertani Központ gondozásában és kiadásában jelenik meg a helytörténeti-helyismereti kutatások alapintézményei, a *levéltárak, múzeumok, könyvtárak együttműködésének szellemében*. Ezt a célt a szerkesztő bizottság szakmai összetételével, a felkért szerzők személyével és a kiadvány tartalmi összetételével kívánjuk elérni.

Indokaink között első helyen áll az a felismerés, hogy a helyi kutatások egészséges fejlődését az intézmények — s elsősorban a közgyűjtemények — szétválása és

természetes szakosodása, széttagolódása sok szempontból nem egészségesen befolyásolja. A helyismereti-helytörténeti kutatás számára ugyanis sok esetben a könyvtári, levéltári források és a múzeumi (tárgyi) dokumentumok egyaránt fontosak, együttes hasznosításukra kell ösztönözni az érdeklődőket, az analitikus jellegű tudományos kutatásban és feldolgozásban résztvevőket.

A mű egyetlen (esetleg egyidejűleg megjelenő két) kötetben bevezető jellegű és összefoglaló tájékoztatást kíván adni a kutatás módszertanáról, a forrásokat gyűjtő és feltáró intézményekről és a legfontosabb publikált kézikönyvekről, forrásokról, referenz-segédletekről.

A kézikönyv ennek megfelelően három részből áll:

1. kutatómódszertani bevezetőből;
2. kutatóintézeti és közgyűjteményi adattárból („Helyismereti Minerva”);
3. kalauz jellegű, tehát szöveges vegyes másodfokú bibliográfiából (bibliográfiai bevezetőből).

A három rész szerves egységet alkot, egymást kiegészíti, kölcsönösen támaszkodik, illetve utal egymásra. A kötet egységét és használhatóságát pedig helynév- és tárgyszómutató is növelni kívánja. (A miskolci konferencia egyik hozzászólója joggal nevezte ezt az indexet a kiadvány egyik kardinális részének.)

Az egész mű kiindulási alapot kíván adni a helytörténeti és a legkülönbözőbb regionális szempontú kutatások művelői, illetve egy meghatározott terület múltját és jelenét vizsgáló kutatók vagy kutatókollektívák számára.

A „kutató” fogalmát — akinek a kötetet segédkönyvül szánjuk — szélesen, de megszorítással értelmezzük. Bár történész szakemberek is hasznát látják, elsősorban a *regionális kutatás középrétegének* szánjuk. Tehát alapképzettséggel rendelkező, igényes munkára törekvő amatőröknek, kezdő kutatóknak, főiskolai hallgatóknak, a honismereti mozgalom vezetőinek (szakreferenseknek, szakkörvezetőknek, történelem-szakos pedagógusoknak). Intézményi megközelítésben: bármilyen, regionális kutatást végző, illetve azt szolgáló tudományos és közművelődési intézmény (közgyűjtemény) tájékoztató munkájának segédeszköze is kíván lenni kiadványunk.

A kötet *szerkesztői és szerzői*: történészek, levéltárosok, múzeológusok, könyvtáros-bibliográfusok. A kiadvány a Levéltári Igazgatóságnak, a Művelődésügyi Minisztérium múzeumi főosztályának, valamint a Magyar Történelmi Társulat helytörténeti szakosztályának elvi és gyakorlati támogatásával készül. A megjelenítés előre látható időpontja: 1974.

A kötet vázlata

1. A helytörténeti kutatás és a helytörténetírás módszerei

Szándékosan emeltük ki a regionális kutatások közül a helytörténetet, mint vezető jellegű, a legrészletesebb kutatómódszertannal rendelkező és a legtöbb érdeklődőt érintő területet. Ha a helyismeret minden ágáról kívánnánk hasonló jellegű tájékoztató bevezetőt adni, kiadványunk csak sokkötetes vagy felületes lehetne. A helytörténeten belül is az egyes korszakok különleges szaktudást kívánnak, ezért több szerzőt kellett felkérnünk a rész kéziratának munkaközösségszerű elkészítésére.

A fejezetek, külön tárgyalva a középkori, az újkori és a 19. századi, illetve a legújabbkori (20. századi) helytörténeti problémákat, bemutatják és lehetőség szerint példákkal illusztrálják, hogy az analitikus jellegű helytörténeti kutatás milyen lépésekben, milyen intézmény- és forrástípusok hasznosításával alapozható meg, a témák (község-, város-, üzem-, gazdaság- stb. történet) hogyan művelhetők, milyen problémák, témakörök, lehetőségek és feladatok adódhatnak. A szerzőgárda koncepciója szerint a jelenkorhoz közeledve a helytörténet belső, diszciplináris spektruma egyre jobban „szétnyílik”, és — elképzelése szerint — a könyvtári szolgáltatásban is érvényesülő, számos szakterületet átfogó helyismerethez közelít.

2. A helyismereti-helytörténeti kutatás szerveinek és intézményeinek adattára

a) A helytörténeti kutatás országos és megyei irányító szerveinek adattára.

b) A helytörténeti-helyismereti kutatás intézményeinek adattára („Helytörténeti-helyismereti Minerva”). Tartalmazza valamennyi, a kutatás szempontjából hasznosítható közgyűjteményi, illetve tudományos intézmény adatait.

3. Bibliográfiai kalauz (Kertész Gyula tervezete)

A kalauz nem kívánja fölöslegessé tenni sem a meglévő, sem a hiányzó elsőfokú országos és regionális (általános és speciális) helyismereti bibliográfiákat. *A meglévők számbavételével és a fehér foltok jelzésével inkább ösztönözni kíván a hiányok pótlására.*

Jellegéből következik, hogy:

a) horizontális kiterjedésű és válogató (főként a primer szakirodalomhoz elvezető bibliográfiákat, katalógusokat, repertóriumokat, a „forrás” jellegű műveket, szintetizáló-összefoglaló és adattár jellegű kiadványokat öleli fel, s csak végső soron jut el a legfontosabb monográfiákig, a folyóiratokig — de már a cikkekig nem);

b) rendszerező (tudományterületenként mutatja be anyagát);

c) magyarázatos tájékoztatói szempontból értékelő.

A) *A tematikai (tudományági) kiterjedés kérdése.* Az általános tudományos-tájékoztató műveken kívül a regionális kutatások szempontjából számba jöhető valamennyi tudományra is kiterjed, olyan mértékben és differenciáltságban, ahogyan azt a tudományterület jelenlegi állapota és apparátusa megengedi. Tehát a helyismereti felfogást érvényesíti. (Ez a szűkebb helytörténet számára sem haszontalan!)

B) *A felveendő dokumentumfajták.* Természetesen főként sokszorosított dokumentumok szerepelnek a bibliográfiában. Az egyedieket (kéziratokat) a „Minerva” intézményenként, csoportosan ismerteti. Kivételt csak néhány országos jelentőségű és mikrofilmen vagy egyéb úton több példányban hozzáférhetővé tett kézirattal (pl. Pesty Frigyes országos helységnévtára), illetve kéziratban levő, megjelenésre szánt bibliográfiákkal tesz.

A kiadványtípusok teljes skálájának közlésére itt nincs módunk (feleslegesen megterhelné egyébként is a figyelmet), inkább csak jelezzük, hogy a kiemelkedő helyet elfoglaló bibliográfiáktól, lexikonoktól és egyéb tájékoztató segédletektől (névtárak, címtárak, adattárak, kézikönyvek stb.) kezdve a felderítésre váró sajátos periodikus munkáig (évkönyvek, almanachok, zsebkönyvek, kompaszok, naptárak, kalendáriumok) a kiadványok széles skálájának bemutatását kell itt elvégeznünk. Két kiemelt alfejezete van e műfaj-felsorolásnak: a helyismereti jellegű bibliográfiák taglalásában a lehető legnagyobb teljességre kell majd törekedni, a monografikus művek (táj-, megye-, járás-, város-, község-, üzemmonográfiák) közül pedig minden értékes művet, illetve minden változatot gondosan be kell majd mutatnia a kiadványnak.

C) *Gyűjtéshatárok.* Az időhatár elvileg nem korlátozott, tehát visszatekintő a gyűjtés. Természetesen a régebbi korok felé haladva erősen válogat azon az alapon, hogy ha szemléletében nem is, de adataiban megbízható, forrásértékű, a történeti szempontú kutatás számára használható művek legyenek a bibliográfiában.

Földrajzi és nyelvi határok: a mindenkori Magyarország közjogi területén megjelent művek és a külföldi magyar vonatkozásúak, nem zárkózva el a fontosabb idegen nyelvű művektől sem. A történelmi Magyarország helytörténeti irodalma — a retrospektív szelekció révén — erősen korlátozott lesz (pl. Erdély, Felvidék).

Erős korlátozást, szelektálást eredményez a feldolgozási, pontosabban a leírt mű *feltárási módszereinek*, a szerkesztési elveknek figyelembe vétele. Regionális szempontú kutatásról lévén szó, elsősorban a regionális szerkesztési elvű (teljes vagy részleges) és földrajzi mutatóval ellátott kiadványok jöhetnek számításba. Országos jellegű műveknél lehetőleg csak ezek veendőik figyelembe a faktográfiai (tény- és adatközlő) apparátusból. A *Budapestre* vonatkozó gazdag anyagot kénytelenek vagyunk *különösen erős válogatással* bemutatni.

D) *A szerkezet.* A bibliográfia fő rendező elve *tárgyi-tematikus*, az általánostól halad a speciális felé, ezen belül műfaji-típező, s csak a műfajokon belül érvényesítheti a regionális megoszlást, amelynek mennyiségét és részletességét a tudományág és a kiadványműfaj sajátosságai határozzák meg.

E) *A címleírás.* A leírás rövidített, de azért valamivel „hosszabb”, mint a rokon műfajok közül a „Kosáry”-ban. A lapterjedelem s ezen belül a rejtett bibliográfiák, mutatók közlése viszont szükséges. Kombináltan kell alkalmazni az önálló bemutatás és a folyó szövegbe ágyazás lehetőségét, sőt egy harmadikat is, ez azonban már átvezet a feltárási módjának kérdéséhez.

F) *A feltárási módja.* A műfaj követelménye, hogy *annotáló-értékelő legyen* a bibliográfia. El kell kerülnie a pusztá címfelsorolást. (Ennek legfejlettebb formája két-ségtelenül a kritikai szemle, a Kosáry-féle „bibliographie raisonnée”, de egyben ez a legkevésbé áttekinthető, a legnehezebben kezelhető is, ezt nehéz megvalósítani.) Három változat szerepel majd:

a) *Csoportos kiadványszerkesztés,* a csoport élére vitett általános típusismertetéssel. Nagyszámú s. nagyjából azonos értékű és típusjegyekkel rendelkező kiadványok (pl. homogén sorozatok, helyi címtárak stb.).

b) *Egyenkénti önálló és részletes címleírást egyedi annotációval* kiemelten fontos, specifikus tulajdonságokkal rendelkező, országos és regionális művek esetében tervezünk (pl. Bodor, Csomor országos helyismereti bibliográfiái, I. Tóth, Kosáry, országos szakbibliográfiák, megyei helyismereti bibliográfiák stb.). Az ismertetésben

a mű általános tartalmi és szerkezeti bemutatásán túl főként a helyismereti szempontok dominálnak: szerkezete (bontási nagyságrendje), földrajzi mutatója.

c) *Folyó szövegben* a lehető legrövidebb címleírással kerülnek bemutatásra a nagyszámú, de nem túl fontos kiadványtípusok példái, vagy éppen a kis számú, csak történeti értékű kiadványok.

Fogarassy Miklós

Az orvos-egészségügyi szakszervezet budapesti könyvtárhálózatának fejlesztési terve

Az ún. helyi sajátosságok változatos köréből, amelyek egy-egy könyvtári területen mint a gondok szülői ismeretesek, az orvos-egészségügyi szakszervezet budapesti könyvtárhálózatának a *szétaprózottság* jutott. Ez, mint köztudomású, egyike a nem kedvező adottságoknak. Náluk abban jelentkezik, hogy dolgozói, akiknek könyvtári ellátásáról gondoskodniuk kell, sokfelé, viszonylag kis létszámú munkahelyeken tevékenykednek. Ráadásul ezek a munkahelyek — kórházak, klinikák, gyógyszerárak és egyéb egészségügyi intézmények — többnyire előregedett épületekben működnek, nagy bennük a zsúfoltság, aminek rendszerint a könyvtárak elhelyezése adja meg az árát. (De persze, mint erről szó lesz, a rossz helyiségviszonyoknak az is oka, hogy az egészségügyi intézmények vezetői sok helyen nem értékelik szerepének megfelelően a közművelődési könyvtári funkciót betöltő szakszervezeti könyvtárt.)

A hálózat ma, működési feltételek

A 16 éve létesített könyvtárhálózat szervezeti felépítésében az adottságokhoz igazodik. A 2000-nél kevesebb dolgozót foglalkoztató intézmények könyvtárai egy-egy nagyobb, főfoglalkozású könyvtáros által vezetett könyvtár irányítása alatt működnek.

A XI. ker. Fehérvári úti szakorvosi rendelőintézet könyvtára

A Péterfy Sándor utcai Kórház könyvtára

A központi könyvtár és a János kórházban, valamint a Péterfy Sándor utcai kórházban elhelyezett egy-egy körzeti könyvtár 10 letéti I. és 72 letéti II. típusba sorolt munkahelyi könyvtárat gondoz. Az Orvostudományi Egyetem és a Gyógyszertár Vállalat önálló könyvtára 25, illetve 31 főkkönyvtárt működtet.

A központi könyvtár — letétjeinek gondozásán kívül — az egész hálózatra vonatkozóan ellátja a módszertani központ funkcióját, szervezi a könyvtárosok képzését és továbbképzését, s 1600 kötetes kézikönyvtárával a hálózat tájékoztató tevékenységének báziskönyvtára. Helyi kölcsönzést is folytat.

Jelenleg a könyvtárhálózat 160 995 kötetes könyvvállománnyal rendelkezik, egy-egy dolgozóra 3,5, egy-egy olvasóra 17,8 kötet könyv jut.

A könyvtáraknak a korszerű igényekhez igazodó működését elsősorban az akadályozza, hogy legtöbbjük — s ide kell sorolni a központi könyvtárt is — szűk, könyvtári célra alkalmatlan helyiségben szorog — ha egyáltalán van saját helyiségük.

A 10 letéti I. típusú könyvtárból 9 kapott külön, csak könyvtárnak szolgáló helyiséget, s bár ezek alapterülete s a bennük elhelyezett állványok polcfolyóméter-száma elmarad a követelményektől, kedvező, hogy többségük kulturált hatást kelt berendezésével. (XI. ker. Rendelőintézet, László Kórház stb.) A letéti II. típusú könyvtárról már nem sok jót lehet elmondani. Rendszerint az intézmény kiselejtezett, könyvtári célra alkalmatlan bútorai közül kapnak szekrényt könyveik tárolására. A „könyvtárt” ott helyezik el, ahol éppen mód nyílik rá.

Itt mutatkozik meg legkárosabb mivoltában a bevezetőben említett lebecsülés, amellyel a helyi vezetők a könyvtárügyre tekintenek. Az a tény, hogy a zsúfoltsággal küszködő intézmények között akad olyan, amelyben képesek elfogadható elhelyezési körülményeket teremteni a könyvtárnak, bizonyítja, mennyire a jószándékon múlik, sikerül-e megoldást találni. (A szakkönyvtáraknak például minden esetben!) *Szemléleti kérdés* az is, hogy a 95 százalékban társadalmi munkás könyvtárosoknak a helyi szakszervezeti bizottság nem teremt kellő szabad időt, hogy mindig megtarthassák a könyvtári órákat, pedig ez alapfeltétele az olvasók rendszeres könyvtárba járásának.

Nem alakultak megnyugtatóan az utolsó hét évben a könyvbeszerzésre fordított pénzüsszegek sem. Ha az e tekintetben kiemelkedően kedvezőnek számító 1966. évi 296 500 Ft értékű beszerzési keretet 100 százalékának vesszük, akkor azt látjuk,

hogy az utána következő években felhasznált gyarapítási összegek, némi ingadozással, állandó csökkenést mutatnak. A mélypont az 1971. évi, 65,7 százaléknak megfelelő 194 200 Ft. Ehhez képest az idei 210 000 Ft, ami azonban az 1966. évinek csak 70,8 százaléka, némi javulásnak számít.

A könyvtárhálózatban jelenleg nyolc főfoglalkozású könyvtáros dolgozik, közülük három nem rendelkezik a szükséges szakképesítéssel. A letéti könyvtárosok tiszteletdíjasok. A táblázatban összefoglalt 1971-es adatok tájékoztatnak a könyvtárhálózat működésének színvonaláról.

Könyvtár	A letétek, fiókok száma	A dolgozók száma	Az olvasók		Az 1 olvasóra jutó évi kötetforgalom
			száma	aránya (%)	
Központi	39	32 274	8 570	26,5	15,3
2 körzeti	43				
2 önálló	56				
Összesen	138	40 266	10 205	25,3	14,5

1967-ben az akkori 33 ezer dolgozóból 11 ezer volt a könyvtárak beiratkozott olvasója, tehát 35 százalékuk látogatta e könyvtárak valamelyikét. 166 198 könyvet kölcsönöztek, 17 287-tel többet, mint 1971-ben.

Az elmúlt néhány év a szakszervezeti könyvtármozgalom fejlődésének időszaka volt. Ismeretes, hogy például a budapesti vasas, textiles könyvtárak, a borsodi és a Fejér megyei SZMT hálózat könyvtárai — és lehetne még folytatni a felsorolást — ezekben az években a működési feltételek megjavításában (korszerű, új könyvtárak) s nyomukban az olvasótábor növelésében nagyot léptek előre. Az, hogy az orvos-egészségügyi szakszervezet könyvtárainak olvasótáborra 7 tized híján 10 százalékkal kisebb ma, mint volt 5 évvel ezelőtt, vitathatatlanul tanúsítja azt a szomorú tényt, hogy ez a könyvtárhálózat a többihez képest visszafejlődik. A központi könyvtár vezetője, *Rumpler Lászlóné* ezzel kapcsolatban elmondotta, hogy az amúgy sem kedvező munkafeltételek, melyekről az előbbiekből bőven volt szó, az utolsó években tovább romlottak. Kétségtelen, hogy szerepet játszottak ebben elháríthatatlan körülmények is. A kórházak immár elodázhatatlan rekonstrukciója (bővítés, átépítés) átmenetileg, nem egy helyen jó néhány évre tovább fokozza a zsúfoltságot, s a vele járó helyiség gondokat. 1968 óta csökkent a dolgozók létszáma, ami a könyvtárosi tevékenységre juttatott szabad időt is csökkentette. Mindez azonban nem indokolja, csak részben magyarázza a 10 százalékos olvasói létszámcsökkenést.

A hálózat fejlesztése a IV. ötéves terv idején

A központi könyvtár az „Alapelvek és követelmények a szakszervezeti könyvtárak távlati fejlesztéséhez” c. SZOT elnökségi állásfoglalásban megfogalmazott követelményrendszerrel egybevetette a könyvtárhálózat jelenlegi helyzetét. Ennek alapján tervet dolgozott ki, mely a IV. ötéves terv időszakában megvalósítandó fejlesztési célkitűzéseket foglalja magában. Főbb gondolatai a következők:

Meg kell állítani a könyvtárak visszafejlődésének folyamatát; a legfontosabb feladat tehát az eredményes működés feltételeinek megteremtése. A hálózat jelenlegi felépítése megfelel az adottságoknak és az igényeknek. A szétaprózottságot azonban, amely a könyvtárak hatékonyságát károsan befolyásolja, csökkenteni kell. A 72 letéti II. típusú könyvtárból a tervidőszak végéig 13-at megszüntetnek, illetve valamelyik nagyobb könyvtár fiókjává alakítanak át.

A főgond az elhelyezési körülmények megjavítása: Az elmúlt időszakban születtek különféle elképzelések a központi könyvtár megfelelő elhelyezésére, hogy az teljes funkciójú könyvtárrá fejlődhessen, azonban ezek a tervek nem valósultak meg. Jelenleg tárgyalások folynak annak érdekében, hogy a Gyógyszertár Váralat készülő központi épületében kapjon otthont. Az építés és a berendezés költségeinek fedezésére 3,5 millió forint áll rendelkezésre.

Az eredményesebb munka érdekében szükség van a körzeti könyvtárak helyiségének bővítésére is. Sajnos, csak egyikük, a Péterfy Sándor utcai kórházban működő könyvtár kapott ígéretet a helyi vezetéstől arra, hogy a tervidőszak végére egy kb. 25 négyzetméter alapterületű raktárral bővíti.

A János-kórház könyvtára (Székely László felvételei)

Az önálló könyvtárak fiókjából többet megszüntetnek. Az Orvostudományi Egyetemiek közül 5-öt, a gyógyszerügyi fiókönyvtárakból pedig 16-ot. Egyébként a Gyógyszerár Vállalat helyiséggondja megoldódik. Az említett épülő vállalati központban kap korszerű elhelyezést. Sajnos, az Orvostudományi Egyetem szakszervezeti könyvtára a tervidőszakban jelenlegi helyén fog tovább szűkösködni.

A jobb könyvellátás érdekében a letéti könyvtárak a jelenlegi négy helyett a tervidőszak végére évi hat alkalommal kapnak majd a cserékkel új könyveket. Ehhez úgy kívánják megteremteni az anyagi alapokat, hogy az alapszervezetek dolgozónkénti hozzájárulását 1973 és 1975 között fokozatosan 6-ról 8 forintra emelik. Ennek eredményeként az egy-egy dolgozóra jutó új könyvek száma eléri majd a követelmény szerinti 0,4 kötetet.

Anyagi kihatása van annak is, hogy a terv a központi és a körzeti könyvtárak létszámhelyzetét is javítani kívánja. Jelenleg a körzeti könyvtárak feadatainak egy részét a központi könyvtár végzi. S ugyancsak anyagi természetű elképzelés, hogy emelni kívánják a letéti könyvtárakban dolgozó társadalmi munkás könyvtárosok tiszteletdíját.

Távolabbra utal a tervnek az a pontja, mely szerint felkérlik a János- és Péterfy Sándor utcai kórház, valamint az Orvostudományi Egyetem szakszervezeti bizottságát, hogy intézményük főfoglalkozású szakszervezeti könyvtárosaival együttműködve dolgozzák ki mindhárom helyen egy korszerű kórházi könyvtár létesítésének szakmai és pénzügyi tervét. Ennek a három könyvtárnak azt a szerepet is szánják, hogy mintául szolgáljon a többi kórházi könyvtár számára. Megvalósításuk az V. ötéves terv időszakában kerülne sorra, s kérni fogják hozzá a felső szervek, a SZOT anyagi támogatását.

A központi könyvtár a fejlesztési tervhez intézkedési „menetrendet” is készített, melyben megjelölte a részfeladatok sorrendjét és határidejét is. A szakszervezet budapesti bizottsága és elnöksége a tervet elfogadta. Erről, valamint a vidéki könyvtárakkal kapcsolatos feladatokról „Hogyan tovább? A könyvtárfejlesztés negyedik öt-éves tervéről” címmel beszámoló jelent meg a szakszervezet Egészségügyi Dolgozó c. lapjának 1972. 9. számában.

A következő lépés az lesz, hogy a helyi szakszervezeti bizottságok az „Alapelvek...” követelményrendszer alapján megvizsgálják könyvtárak működési körü-

ményeit, munkáját, s kidolgozzák saját tervüket a helyi könyvtári munka jobb működési feltételeinek megteremtésére. Ehhez a tevékenységükhöz elvi segítséget kapnak a központi könyvtártól, amely kidolgozza számukra a vizsgálat módszertanát is. A körzeti könyvtárosok pedig a helyszínen segítik a szakszervezeti bizottságokat a vizsgálat lefolytatásában és a terv kidolgozásában. Az így elkészült helyi fejlesztési terveket központilag feldolgozzák és szükség esetén céltámogatást kérnek a megvalósításhoz.

A könyvtári helyzet javulása terén sokat várnak attól, hogy a szakszervezet elnöksége felkérte az Egészségügyi Minisztériumot, utasítsa az érdekelteket, hogy a kórházak rekonstrukciója során, illetve új kórházak építéskor gondoskodjanak a szakszervezeti könyvtáraknak az „Alapelvek”-ben megszabott normák szerinti elhelyezéséről. A budapesti bizottság pedig levélben kéri valamennyi egészségügyi intézmény vezetőjét, hogy az eddigieknél hathatósabban támogassa a szakszervezeti könyvtárakat munkájukban, teremtsen meg számukra a korszerű működés feltételeit.

Simay Norbert

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a területi szervezetek

Elmúlt már egy éve, hogy a Könyvtárosban olvashattuk *Papp István* merésznek tűnő javaslatait az egyesületi élet, a könyvtárosi közélet megújítására (1971/10. sz.). Aztán mély csend következett, s a csend mögött helyeslés és megbotránkozás. Válaszcikk nem jelent meg, vélemény nem hangzott el nyilvánosan, valószínűleg azzal a gondolattal, hogy az IFLA konferenciára készülünk, majd aztán visszatérhetünk rá.

Most, a novemberi számban olvashattuk *Takács Miklós* cikkét, aminek gondolatait részben hallottuk a debreceni vándorgyűlésen is. Az MKE alelnökének véleményével általában egyet is érthetünk, vannak mértéktartó javaslatok, melyeknek nemcsak megszívlelése, hanem megvalósítása is könyvtárosi létszükséglet, sőt a könyvtárosokkal és a könyvtári munkával szemben támasztott társadalmi követelmény.

Módosítják az egyesületi alapszabályokat, új elnökséget választ a tagság. Elég lesz-e ez ahhoz, hogy megújodjék a könyvtárosok egyesülete? A mához és a jövőhöz igazodó alapszabályok szerint dolgozó új elnökség képes lesz-e arra, hogy pezsdülő egyesületi életet teremtsen? A jó vezetés sokat jelenthet, de nem mindent. A tagságon, a könyvtáros közösségen — a mi esetünkben a Somogy megyei csoporton —, annak belső közéletiségén áll vagy bukik majd a munka.

A területi szervezés és a szekciók

Az utóbbi időben az egyesületi tagság egy része nem látta szükségességét a szervezetnek, mivel ez nem könyvtáros érdekvédelmi szervezet, hanem szakmai egyesület. A vidéki csoportok könyvtárosai azonban munkahelyük s munká-

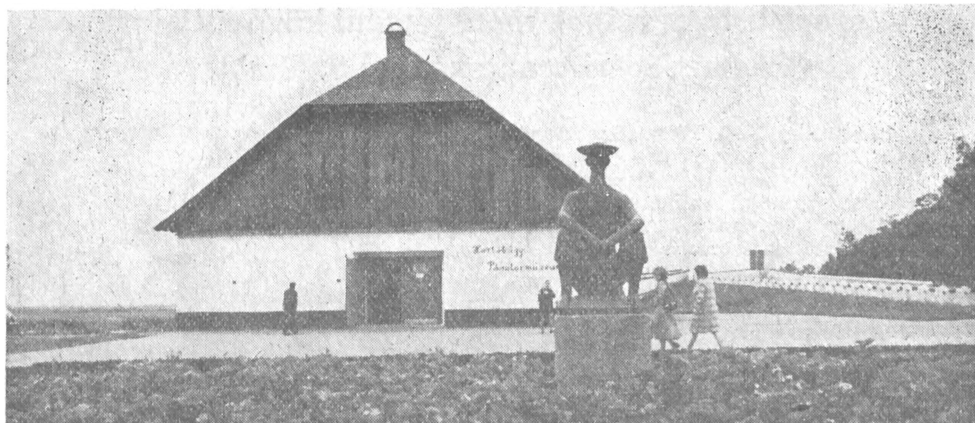
juk szerint közös szakmai életet élnek, s kell-e ezen kívül több? Nem nagyon igényelnek többet. Van továbbképzés, van szakmai megbeszélés, kirándulás, tapasztalatcsere, s mindezeket megrendezi a hálózati központ. Vagy megosztva: az egyiket a szakszervezet, a másikat a munkahely, a harmadikat az egyesület, így mindenki csinál valamit.

Nálunk — s általában vidéken — csak közművelődési (tanácsai és szakszervezeti) könyvtárosok vannak az egyesületben. A témák, problémák egyformán közösek, s ezért talán egyhangú, színtelen is az egyesületi élet. Ritkán akad egy-egy műszaki, iskolai könyvtáros, akinek feladatköre természetesen más, de ezenkívül érdeklődése is kissé eltér a többiekétől.

A zenei könyvtáros — s majd az „ifjúsági könyvtáros” is — már csak vendég lesz a „hazai” szervezetben, egyesületi élete a szekciójához köti, amelynek tevékenysége országos jellegű. Az ő egyesületi életük színesebb lehet, a „hazaiaké” belterjes marad, leszűkül egy területre. Még akkor is, ha továbbképzésünkben, vitáinkban szükségszerűen más könyvtári tájakra is alkalandozunk.

Úgy érzem, hogy a szekciók megtörik az egyesületi egységet, különösen a területi szervezetekét. A területi szervezetek magukban maradnak, még akkor is, ha a szomszéd területek jó kapcsolatot alakítanak ki egymás között.

Ennek ellenére nem ellenezhetem a szekciókat, mert azok sajátos szakmai közösségekbe fogják össze a sok helyen, sokféle körülmények között dolgozó tagjaikat. A tervezett ifjúsági könyvtárosi szekciót is elfogadom, ha abban a közép- és felsőfokú oktatási intézmények, kollégiumok könyvtárosai tevékenykednek.

A könyvtárosegyesület debreceni vándorgyűlésének résztvevői meglátogatták a hortobágyi pásztorműzeumot is (Gerő Gyula felvétele)

De a közművelődési könyvtárak ifjúsági felelősei, ifjúsági klubvezetői nem léphetnek ki az egyesület keretein belül sem abból a közösségből, amelyikben jelenleg dolgoznak. Mert nemcsak ők, hanem még számos munkatársunk is „ifjúsági könyvtáros”, hiszen a könyvtári szolgáltatások nagyobb részét 15–25 évesek veszik igénybe.

Ha az egyesület tenni akar valamit az ifjúságért, akkor alapszabálya értelmében hozzon létre egy adott időre a feladatok kidolgozására ifjúsági bizottságot, s a tennivalók megvalósításában vegyen részt minden szervezet és szekció.

Teremtsünk igazi könyvtárosi közéletet!

Alkotó, cselekvő *könyvtáros közösséget* kell teremtenünk úgy, hogy azzal rangot s megbecsülést vívjunk ki a könyvtárosi hivatásnak. Ezt azzal érhetjük el, hogy a társadalmi szükségletekhez igazodva állandóan gyarapítjuk ismereteinket. Legyen tehát az egyesület a szervezet továbbképzésén kívül a területi vagy szakági továbbképzés megvalósítója. Rendezzen olyan szakmai, irodalmi, társadalompolitikai előadásokat, vitákat, amelyek a tagság érdeklődését képesek felkelteni és magas szinten kielégíteni.

Szervezze az egyesület a hazai és külföldi szakmai tapasztalatszerését is. Az országosan vagy területileg szervezett, szakmai jellegű külföldi társasutazásokat támogassák anyagilag a könyvtárak. Jutalom jellegű hozzájárulást kérünk a részvételi költségekhez, adott esetben a területi tagtól. A külföldi tanulmányutakra az MKE szekciói, az elnökség s a területi szervezetek is javasoljanak könyvtárosokat.

Két-három területi szervezet vagy egy-egy szekció és területi szervezet között

alkalmanként teremtsünk olyan kapcsolatot, amely egy-egy szakmai, baráti találkozásban, hasznos és szórakozást nyújtó közösségi összejövetelben ölt testet. (A jól bevált évi vándorgyűlésen kívül.)

Gyarapítsuk az egyesületi tagok számát! Különösen az egyedül vagy kisebb közösségekben, intézeteknél, vállalatoknál dolgozó könyvtárosok megnyerésére fordítsunk nagyobb gondot. Nekik igazán szükségük van az egyesületre. De csak legalább egy éve dolgozó, s a szakmában már jártas könyvtárost vegyünk fel egyesületi tagnak.

Legyen az egyesület a könyvtáros közösség olyan érzékelő műszere, amely felfigyel az egész szakmát vagy annak egy részét érintő gondokra, s jelzi azokat az illetékeseknél, akiknek feladatuk segíteni, a gondokat megoldani. Ha ez a szakmai műszer elég érzékeny lesz, akkor eredményesen tudunk részt venni az országos könyvtárpolitikai döntések előkészítésében is.

Végül gyakoroljon érdekvédelmet is az egyesület: jelezze a könyvtárosok anyagi megbecsülésének egyenetlenségeit. Javasoljon kitüntetések és jutalmazásokat területenként, szakáganként és országosan egyaránt. Kár, hogy nem lett az idén első ízben kiosztott Szabó Ervin emlékérem a már több éve javasolt — Papp István által is sürgetett — egyesületi kitüntetés. Érdemes lenne az-za tenni!

Teremtsünk magunknak olyan könyvtárosi közéletet, amely az egyén és a szakma hasznára válik, rangot, megbecsülést — erkölcsit és anyagit — viv ki a könyvtárosoknak. Ha ezt tesszük a vidéki szervezetekben és az elnökségi munkában is, kedvezően változik meg az egyesület munkája, élete.

Szita Ferenc

A szocialista országok módszertani központjainak 6. nemzetközi tanácskozása Szófiában

Az idén október 1—7. között Szófiában rendezték meg a szocialista országok könyvtári módszertani központjainak szokásos kétévenkénti tanácskozását. A tanácskozással párhuzamosan most először került sor a szocialista könyvtári szakzsajtó szerkesztőinek megbeszélésére is.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központot *Papp István* igazgató és *Bereczky László* osztályvezető képviselte, a Könyvtárost pedig *Páldy Róbert* szerkesztő.

A tanácskozás tematikáját — a hagyományoknak megfelelően — a vendéglátó központ állapította meg, jelen esetben négy főtémában. Az egyes témákhoz csatlakozva a résztvevők előadásokat és korreferátumokat dolgoztak ki, amelyeket a konferencia két hivatalos nyelven — oroszul és németül — előzetesen megküldötték a résztvevőknek. A tanácskozáson az előadások, illetve korreferátumok szerzői összefoglalóan ismertették főbb téziseiket, majd vita következett.

Az első témakör a *szocialista országok könyvtári rendszerének alakulásával, szervezésével és irányításával összefüggő kérdéseket* ölelte fel. Az előadások és hozzászólások ehhez kapcsolódva foglalkoztak a könyvtári ellátás egységes rendszerével, a közművelődési könyvtárak hálózatának tökéletesítésével, a könyvtárak kategorizálásának kérdéseivel. Megvitatták a legfontosabb könyvtártípusok fejlődésének és munkájának alapvető mutatóit, valamint a tudományos és szakkönyvtárak rendszerének funkcionális modelljét.

Papp István előadását tartja

A második téma a *könyvtárak társadalmi szerepe* volt. Ezen belül megtárgyalták a városi könyvtárak társadalmi feladatait, a korszerű közművelődési könyvtár funkcióit, a legkedvezőbb könyvtári ellátás szervezési elveit és a falvak könyvtári ellátásának modelljét.

A harmadik a *könyvtári munkaszervezés* témaköre volt. Előadások hangzottak el a tudományos könyvtárak munkaszervezésének tapasztalatairól és elvi kérdéseiről, s megvitatták a könyvtári munka normázásának módszereit és gyakorlati eredményeit.

A negyedik témacsoport kapcsán a *könyvtári szervezet és az építészet összefüggéseinek* elvi és gyakorlati kérdéseivel foglalkoztak a résztvevők. A meg-

A külföldi könyvtári szaklapok szerkesztőinek összejövetele

beszélések arra a kérdésre összpontosultak, hogy a korszerű könyvtári szervezet és a szolgáltatások milyen hatással vannak a könyvtári épületre, felszerelésre és technikai eszközökre.

A magyar delegáció három előadással, *Papp István* és *Sallai István* tanulmányaival járult hozzá a kérdések tisztázásához, s élénken részt vett a kialakult vitákban is.

A tanácskozás befejeztével a delegátusok Plovdivba látogattak. Útközben négy csitalistét, illetve ezek könyvtárát nézték meg. Mint ismeretes, a csitaliste („olvasókör”) hagyományos bolgár közművelődési intézmény, amely a nemzetté fejlődés során nagy szerepet töltött be. A meglátogatott csitalisték annyiban különböznek a magyar falusi művelődési házaktól, hogy nagyobbak és jelenleg jóval látogatottabbak. Az 1960-tól 1966-ig épült művelődési házakban (számuk több ezer) viszonylag kis területet kaptak a könyvtárak. A meglátogatott négy könyvtár mind alapterületét, mind berendezését, mind pedig az állomány nagyságát és külső képét tekintve alatta marad a közelmúltban létesített hasonló magyar könyvtáraknak.

Az impozáns méretű, immár négy éve

épülő plovdivi megyei-városi tudományos könyvtár az igazgató tájékoztatása szerint a klasszikus hármas tagoltság elvét érvényesíti. A könyvtárosok véleménye szerint a tervezés során megvalósított koncepció már elavultnak mondható.

A tanácskozás, akárcsak az előzőek, hasznosnak bizonyult, de bebizonyosodott az is, hogy az ilyen megbeszélések nem helyettesíthetik a szocialista országok könyvtári módszertani központjainak *állandó együttműködését*. Az összehangolt munkának meghatározott gyakorlati feladatok közös megvalósítására kell irányulnia. A jövőben kétvétenként rendezendő értekezletek feladata a közös program kialakítása lesz.

A könyvtári lapok képviselői részben a módszertani tanácskozásokon vettek részt, részben külön tárgyalásokat folytattak a rendszeres együttműködés kialakításáról. Elhatározták, hogy a jövőben a módszertani központok összefüggéseit megkapcsolódva kétvétenként szintén megrendezik nemzetközi tapasztalatcseréjüket.

Az 1974-ben sorra kerülő 7. tanácskozásra a román küldött Bukarestbe hívta meg a küldötteket. (B. L.)

Tájékoztatótudományi konferencia

A kohó- és gépipari műszaki tudományos tájékoztatási hálózat ez évi tájékoztatótudományi konferenciája elsőnek a könyvtárosok és az információs szakemberek képzésének helyzetével és problémáival foglalkozott. A téma előadója, *Szentmihályi János* a megvitatásra bocsátott képzési koncepció-tervezet célját így fogalmazta meg: „megállapítani azokat a képzési formákat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a teljes információs rendszer akadálytalanul működhessék, ne legyenek személyi akadályai, mindenütt megfelelően képzett szakemberek álljanak rendelkezésre”. Elmondotta, hogy a szakemberképzés világ-szerte sok problémát vet fel.

Az 1972 szeptemberében Veszprémben tartott FID/ET (oktatási és továbbképzési bizottság) szeminárium egyik legfőbb témája a képzés tartalmának megállapítása volt. A képzés problémái abból adódnak, hogy a könyvtárosi pályakép megváltozott, mint ahogy megváltozott a kép a könyvről és a könyvtári szolgáltatásokról is. Továbbá magának az oktatás tárgyának — az informatikának — a különböző tudományokkal való összefüggése is tisztázásra szorul.

Elmondhatjuk, hogy *a képzés a legfeljebb állami irányítás számára is fontos kérdéssé vált*. Ha a képzés tárgyát alkotó ismeretek és a hivatással szemben támasztott igények körüli bizonytalanság megszűnik, akkor a képzési koncepció minden bizonnyal meg fog valósulni.

A konferencia résztvevői a továbbiakban osztályozási kérdésekkel foglalkoztak. *Hollós Miklós* bevezető előadásából kitűnt, hogy az elmúlt húsz évben sok javaslat született az ETO korszerűsítésére, s nem kevesebb speciális osztályozási rendszer, különösen az intézeti könyvtárakban. Ezek elgondolása, és megtervezése általában jó volt, de néhány év múlva alkalmazásuk terén nagyobb nehézségek merültek fel, mint az ETO-nál.

Közben egyre többen sürgették az ETO reformját, arányosabb elosztást és következetesebb logikai rendet követelve. Az UNESCO is programjába vette a rendszerelmélet kidolgozását.

A FID/CCC (osztályozási bizottság) keretében speciális csoport alakult az ún. Standard Reference Code (szabványos tájékoztató jelzet) kidolgozására. Ennek lényege alig tér el az ETO-étól; a kialakított száz főosztály között így arányo-

sabb lett az elosztás. Lényeges szempont volt az osztályozási rendszerek közötti összekapcsolhatóság.

A világon jelenleg óriási dokumentumtömeget tartanak nyilván az ETO rendszerében, s ezért az ETO-t mindaddig használni fogják, amíg egy új, hatékonyabb rendszer nem jelentkezik jobb táblázatokkal és visszakeresési lehetőségekkel. Ez legkorábban öt-tíz év múlva következhet be.

A napirend második előadója *Varga Dénes* volt, aki a thesaurusok és thesaurus-rendszerek problémáit ismertette. Elmondta, hogy az eddigi osztályozási rendszerek, amelyek a logikai kapcsolatok rendszerére épültek, az esetleges valós logikai kapcsolatok hiányát önkényes döntésekkel hidalták át. Nagy információhalmaz esetén ezeket az önkényes döntéseket már nem lehetett indexek

nélkül következetesen használni. Előfordult, hogy az eredetileg rosszabb osztályozási rendszerek a hozzákapcsolt indexek és szolgáltatások segítségével lényegesen használhatóbbakká váltak, mint a jobb, de index nélküliek. Fokozatosan megjelentek a deskriptor-(szabványosított tárgyszó) szótárak, majd a fogalmak közötti kapcsolat keresése ezeket fokozatosan átalakította thesaurussá (a deskriptorok több szempont alapján rendezett gyűjteménye). Ezek váltak a számítógépes keresés eszközeivé.

A feladat az, hogy a thesaurus jelenlegi — még a hatvanas évek elején kialakult —, nem világos felépítését matematikailag tisztább struktúrává alakítsuk.

A tájékoztatói konferencia magas színvonalú előadásait a résztvevők hozzászólásaikkal egészítették ki.

Sikeres „műszaki könyvhónap” a Dorogi Szénbányák üzemében

A műszaki könyvhónap megrendezését csakúgy, mint az előző években, az idén is eredményesen segítették a Dorogi Szénbányák üzemének vezetői, sőt a rendezvényeket az eddigieknél több üzemben, s ahol igény jelentkezett, még üzemrészekben is megtartották. A szervezés első lépéseként, kéresemre megjelölték azokat az előadási témaköröket, amelyek gyakorlatilag segíthetik az üzemek előtt álló feladatok megoldását. Elsősorban a témakör helyes megválasztásának volt köszönhető, hogy az előadások a résztvevő dolgozókat érdekelték.

Az időpontok, valamint az előadók nevének birtokában valamennyi rendezvényt feltüntető programfüzetet készítettünk. Ezeket idejében eljuttattuk az érdekelt szervekhez és az üzemekbe.

Minden üzem a rendezvények előtt egy-két szakembert küldött könyvtárunkba, s ott kiállítás összeállítása, illetve propaganda céljából olyan ismeretterjesztő szakirodalmat válogattak ki, amelynek témaköre kapcsolódik az üzem profiljához. Emellett több üzemben eredményes műszaki könyvvásárt is rendeztek. A Műszaki Könyvkiadó idejében és megfelelő példányszámban küldte el üzemünkbe azokat a propaganda anyagokat, amelyek a műszaki könyvhónapra megjelent szakirodalomról tájékoztattak. Az előadók mindegyike lelkiismeretesen felkészült, s tudatosan törekedett arra, hogy olyan gyakorlati kérdéseket érintsen előadásában, melyek feltétlenül segítséget nyújtanak az adott üzem egy-egy konk-

rét termelési feladatának helyes megoldásához. Törekvésüket nagyban segítette, hogy a találkozások előtt tájékoztódtak az üzemek munkájáról, illetve ezeket meg is tekintették. Az előadók a rendezvények hatékonyságát különböző szemléltető eszközök, grafikonok, térképek, filmvetítések alkalmazásával is fokozták.

Az üzemek vezetői hathatósan segítették az előadások sikeres megrendezését, az eredményes szervezéssel stb.

Kilenc helyen tartottunk valamilyen rendezvényt. A szakíró—olvasó találkozókon általában nyolcvan dolgozó vett részt, többségük szocialista brigádtag. A felszólalók száma elérte a 8—10-et.

Igen jó eredménynek tekintjük azt is, hogy az előadók és a hallgatók között hosszabb távra szóló kapcsolat alakult ki, s hogy a legtöbb helyen megkülönböztetett érdeklődéssel nézegették a szakkönyvkiállítást, és az érdeklődők közül sokan találtak olyan ismeretterjesztő szakkönyvet, amelyet évek óta hiába kerestek. Az egyik üzemben a kiállításon elhelyezett negyven ismeretterjesztő művet a dolgozók fél órán belül kikölcsönözték. Az üzem főmérnöke, de a segédmunkás is talált olyan művet, amelyet hasznosítani tud. Ezek hatására több üzem vezetője kérte, hogy létesítsünk náluk letéti könyvtárat, továbbá javasolták, hogy a jövőben is rendezzünk hasonló, szakirodalom-propagáló előadásokat, amelyek sikeres megrendezéséhez minden szükséges segítséget, támogatást megígérték. (*B ó n u s I s t v á n*)

NYUGALOMBA VO-
NULT FENYVESSINÉ
GÓHÉR ANNA, a kecske-
méti Katona József Megyei
Könyvtár igazgatója. He-
lyébe *Lisztes Lászlót*, a
Szegedi Egyetemi Könyv-
tár eddigi igazgatóhelyette-
sét nevezte ki a megyei ta-
nács művelődésügyi osztá-
lya.

HORVÁTH TIBOR, a
Könyvtártudományi és
Módszertani Központ osz-
tályvezetője UNESCO ösz-
tőndíjjal három hónapra az
Egyesült Államokba uta-
zott, ahol a könyvtárgépe-
sítést tanulmányozza.

**TOLNA MEGYEI NÉPI
KERÁMIA** címmel a me-
gyei múzeum anyagából ki-
állítás rendeztek a Paksi
Járási Könyvtárban. A mú-
zeumi hónap keretében be-
mutatott kiállításon kívül a
honfoglaló magyarok mű-
vészetéről Dr. Rosner Gyula,
a Tolna megyei múzeum
főmunkatársa tartott elő-
adást középiskolásoknak és
az általános iskola nyolca-
dik osztályos tanulóinak.
(Sz. L.)

**KÖZÉPISKOLÁSOK RÉ-
SZÉRE** heti két alkalom-
mal 3—3 órán keresztül
szakértőket tartanak a
csillaghegyi (21-es) és az
újpesti (28-as) Szabó Ervin
kerületi könyvtárakban
több tárgy szakirodal-
mából. A Könyvtártudomá-
nyi és Módszertani Központ
kezdeményszere és anya-
gi támogatásával folyó, ko-
rábban már máshol is vég-
zett tájékoztató tevékeny-
ség a matematika, a fizika,
a magyar és az orosz nyelv,
valamint a biológia, a ké-
mia és a világnézetünk
alapjai c. tárgy tananya-
gának elsajátításához nyújt
segítséget. (Z. I.)

Hírek

KITÜNTETÉS. Veszprém
megyében a megyei tanács
és a szakszervezetek me-
gyei tanácsa által létesített
megyei művészeti díjakat
minden évben a Nagy Ok-
tóberi Szocialista Forradal-
om előestéjén osztják ki.
A Batsányi János irodalmi
díjat ez évben *Katsányi
Sándor*, a Könyvtártudomá-
nyi és Módszertani Központ
főmunkatársa és *Harmath
István*, a megyei tanács
művelődésügyi osztályának
munkatársa kapta a közö-
sen szerkesztett *Veszprém
megye irodalmi hagyomá-
nyai* című kiadványért. Az
úttörő munka, amely alap-
vető kézikönyve a megyei
művelődési hagyományok
ápolásának, eddig két ki-
adást ért meg, s nélkülöz-
hetelenné vált a pedagóg-
usok, népművelők, honis-
mereti munkások körében.
Az irodalmi díj most — ed-
digi népszerűségén túl —
még jobban bizonyítja a
kiadvány értékét.

A **PAKSI JÁRÁSI
HELYTÖRTÉNETI** bizott-
ság, a járási Népfő-
bizottság és a járási könyv-
tár közös rendezésben ülést
tartott, melyen a helytörté-
neti tevékenység soron kö-
vetkező feladatait vitatták
meg. (Sz. L.)

EX LIBRIS

M. Zoli

Andruskó Károly Ilnómszete

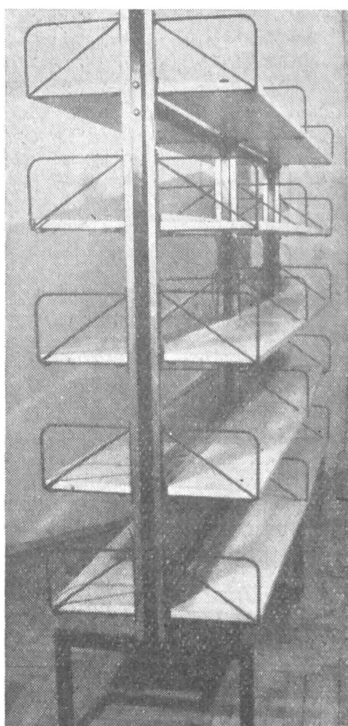
A **POZSONYBAN MEG-
JELENŐ ÚJ SZÓ**, a Cseh-
szlovákiában élő magyar-
ság napilapja szeptember
17-i számában a lap mun-
katársának, Balázs Bélá-
nak tollából közöl átte-
kintést a szomszéd or-
szág magyar nyelvű sajtó-
járól. A cikk nem
puszta leltárba vétele az
utóbbi években örvendete-
sen gyarapodó számú cseh-
szlovákiai magyar periodika-
knak (napilap, hetilapok
— köztük 30 ezer példány-
ban megjelenő is van —,
réteglapok, irodalmi, ismer-
etterjesztő folyóiratok),
hanem bíráló hangnemben
elemzi is az egyes időszaki
kiadványokat, s így feltét-
lenül jól kiegészíti Csorba
Csabának lapunk ez év
augusztusi számában meg-
jelent cikkét, mely a szom-
szédos szocialista országok-
ban megjelenő magyar
nyelvű lapokról nyújtott
tájékoztatót.

**IRODALOMTÖRTÉNETI
ELŐADÁSSOROZATOT**
hirdetett az irodalombará-
tok körének tagjai számá-
ra a leninvárosi szakszer-
vezeti könyvtár. A városi
művelődési központban ok-
tóbertől áprilisig havonta
egy alkalommal megrende-
zésre kerülő előadások fel-
ölelik a magyar irodalom
történetét a Halotti beszéd-
től a felvilágosodást követő
időig. A programot igény-
es köntösben megjelen-
tetett meghívó közli az ér-
dekeltekkel. Hasonlóan szép
kivitellű meghívó tájékoztat
az 1972. évi műszaki könyv-
napok programjáról is,
amelynek szervezésében és
megrendezésében a könyv-
tár ugyancsak részt vállalt.

A **KÖNYVTÁROS** kez-
dettől fogva 1970-ig meg-
levő bekötött évfolyamait
jutányos áron megvételre
kínálja Dr. Somogyi Sán-
dor Budapest, telefonszá-
ma: 185-384.

MERABONA könyvvállvány

GAZDASÁGOS!
CÉLSZERŰ!
ESZTÉTIKUS!

A fokozatmentesen állítható polcok mindenfajta könyvméret tárolását lehetővé teszik. Az építőszekrény-elv alapján méteres egységekből bármely méret összeállítható.

Anyaga minden esztétikai igényt kielégít, az alumínium, acél és fa harmonikus kombinációja dekoratív elemként alkalmazható.

Krómozott talpcsavarok egyenlítik ki a padozat esetleges egyenetlenségeit.

Szabadonálló és fal melletti kivitelben készül, 150, 180, 210 cm. magasságban (gyermekkönyvtári, szabadpolcos könyvtári, raktári és lakásban történő használatra).

Kívánságra egyedi méretben is rendelhető!
 Kérjen részletes árajánlatot!

Gyártja:

TÖVÁLL SZANY
 (Győr-Sopron megye)

Tárolásra nem lesz gondja,
 Ha a polca: MERABONA

Egy nagy élet képei

A fényképek életszerűsége általában csalóka illúzió. Jóllehet az emberek többsége azért fényképez, hogy egyszer majd a lehető leghűségesebben, legvalószerűbben felidézhesse az élet egy-egy pillanatát, ha valaki már másodsorra tekint meg egy ilyen „életből ellesett” pillanatot, az inkább az első megpillantásra, és nem az ábrázolt életre szokott emlékezni.

Így hát hogyan is dönthetném el: hitelesen tükrözik-e ezek a képek az életet? Sikerült-e ezeken a fotókon megragadni egy nagy emberről és egy nagy életről az igazságot?

Az életének nem, csupán termékeny eredményeinek lehettem részese. Mint legtöbbszörünkben, bennem sem testi mivoltában él Kodály Zoltán szelleme és alakja. Nyolc-tíz éves korom emlékei elevenednek föl bennem: szelíd mosolya, őszülő szakála, lobogó haja, egyszerűen a jól ismert Kodály-arc nézett le ránk, a muzsika ábécéjével ismerkedő kisdíákokra nap-mint-nap a zeneiskola faláról. Népzene, zenéi anyanyelv, szolfézs, szolmizálás... — valahányszor ezekről a fogalmakról hallok, azóta is ez a kép rémlik föl bennem. Akkoriban túlságosan tiszteltet ébresztő és eleven volt bennem ez az arc ahhoz, hogy el tudjam képzelni őt testi mivoltában, hús-vér emberségében. Mintha a mű megsejtetett, bár korántsem

ismert nagysága már akkor is felszívta, feloldotta volna magába teremtőjét.

A Budapesti Történeti Múzeumban a közelmúltban emlékkiállítás nyílt Kodály Zoltán 90. születésnapjára. A gazdag fényképanyagot, a kéziratokat, naplókat, tárgyakat most ugyanolyan gyerekes ámulattal nézegettem, mint az egykori zeneiskolás kisdíák azt a törekeny, ősz hajú-szakállú embert, akit a falon függő kép után egyszer mégis láthatott az életben is. Azóta jó pár év elmúlt — a kérdés, ami bennem élt, ezen a kiállításon ma mégis ugyanaz: miből táplálkozott az a roppant energia, ami egy történelmileg igen rövid idő — fél évszázad — alatt képes volt megváltoztatni egy egész nemzet öntudatát, közgondolkodását, kultúráját?

A kéziratok, a tárgyak hallgatnak erről. De még a képek sem árulnak el semmit. A nagy egyéniséget bemutató intimítások csak fokozzák a megragadhatatlanságot. Mégis: ennek a szép, képi élményekben gazdag kiállításnak már az is igen nagy érdeme, hogy nem adta fel a harcot egy paradoxon feloldásáért: megpróbált gyorsan enyésző és múlandó tárgyakkal érzékelteni valamit a megragadhatatlanból és múlhatatlanból.

Könczöl Csaba

Kodály Zoltán és Illyés Gyula

Bartók és Kodály

Irodalmi nevelés*

Sokat beszélnek az irodalmi nevelésről és sokszor ellenséges hangokon. E tanulmány célja megmutatni, miért lett az irodalmi nevelés s miért marad *az emberi szellem* minden *nevelésének tengelye*.

A stilisztikáról és retorikáról lesz szó: arról a két stúdiumról, melyet a klaszszikus ókor egynek tekintett, és egy néven retorikának nevezett. Egy stúdium ez most is, csakhogy két oldala van: gondolataink összegyűjtése és kifejezése. Egy oldalról gondolkodni, más oldalról beszélni tanít, a szó legtágabb értelmében. Az olvasás is gondolkodás, s az írás is beszéd.

Gondolkodni és beszélni: nem lehetne rövidebben és mégis teljesebben megjelölni egész középiskolai tanításunk célját. Nem tanítunk mesterséget, és nem képe-sítünk semmi mesteresre... Nem tanítunk tudományt: a tudomány nem tíz-tizen-nyolc éves gyermekeknek való. Aki tudományt akar tanulni, annak már nagyon jól kell gondolkodni tudnia. Művészetet sem tanítunk: azt nem lehet tanulni. Gondol-kodni és beszélni tanítunk.

•

Gondolkodni és beszélni voltaképpen egy. *Gondolkodás nem képzelhető beszéd nélkül és megfordítva.* Az állat sem beszél, sem gondolkodik. *Logosz:* ez a görög szó ész jelent és szavat, s ész és szó nem különböző dolgok. „A gondolat hangtalan beszéd, a szó a megtestesült gondolat” — mondja egy híres nyelvteszt. Ezért a retorika, amely gondolkodni s a stilisztika, amely beszélni tanít, voltaképp egy tudomány: külön nem lehetnek. Elvághatatlanok, mint a test és a lélek; a gondolat a lélek, a kifejezés a test. Mikor olvasmányod eszmesorrendjét átgondolod, pontokra szeded, mikor a *Toldi* szerkezetéről, részleteiről beszélsz: retorikát tanulsz. Mikor Kölcsey vagy Eötvös egy szép körmondatát elemzed: stilisztikával foglalkozol. Minden magyar dolgozat retorikai és stilisztikai feladat elé állít egyszerűen. Minden tárgy, minden óra együtt hozza meg áldozatát stilisztikának és retorikának.

Beszélni és gondolkodni tehát egyszerre tanulsz és folyton és lassan. De amihez egész iskolai pályádon állandó gyakorlással szoktatnak, annak lassanként némileg tudatossá is kell válnia benned. Olvasmányaid segítenek ehhez. Mondjuk például apró meséket olvastál, iskolakönyved szemelvényeit régi magyar meseírókról. Tárgyra, felfogásra, terjedelemre nem sok különbség volt köztük: ugyanazt a modort, az úgynevezett aesopusi (aiszóposzi) modort utánozták mind. De különböző írótól voltak, sőt különböző korban élt írótól. S íme: mindjárt meglepett, mily más hatás minden új író műve. Észrevetted, hogy a hatás különbségét a kifejezés módjának különbsége okozza: a *stílus* változik. Egy korból való írónál is változik: Heltei hosszadalmasan, kedélyesen meséli el, amit Pestí röviden, szárazon. De a kifejezőmód nemcsak írásban, hanem beszédben is más-más. Magad megfigyelhetted, mennyire különbözik ismerőseid beszédje egymástól. Az elbeszélések, színdarabok írói feltűntetik ezt a különbséget hőseik beszédében. Ugye, másként beszél az öreg Bence, mint a fiatal Toldi? A *Mátyás deák* utolsó jelenetében a király is meg a kántor is ünnepiesen akarnak beszélni: mily különbözőképpen sikerül!

Mért beszélnek az emberek ily sokféle módon? Mert *sokféle módon gondolkodnak.* Ha a latin valamit másként fejez ki, mint a magyar, azért van, mert a régi római másként gondolta, mint a mai magyar. A latin *valakit fél*, a magyar *valakitől*. A régi magyar evett az ételben; a mai ételből eszik. *Nem a szó más, hanem a gondolat.* Ami áll a népekre és korokra, az áll az egyes emberekre is. Igaza van Buffonnak: *a stílus maga az ember;* hű tükre az ember gondolkodásának, erényeiben és gyengeségeiben egyaránt.

Először elárulja a gondolkodás gazdagságát vagy szegénységét. A *nyelv* kincs *együttal gondolat* kincs. Akinek több szava van, több ismerete van. Sőt, mivel a rokon értelmű szavak sohasem egyértelműek, *akinek több szava van egy dologra, több gondolata is van róla.* Mikor a rokon értelmű szavakat gyűjtöd, képzeteidet sokasítod, szellemedet, lelked világát népesíted. Így van a szólammal is. A szólam átöröklött, megcsontosodott gondolatkapcsolás, azaz — ahogy tetszik — szókapcsolás. Kő építőszekrényekben vannak kockák is; kockákból is kőrakhatasz oszlopokat, falakat; de mekkora könnyebbség, hogy oszlopai is vannak! Lelked építőszekrényében kockák a

* Részletek az író egyik, tanár korában írt esszéjéből.

szavak, oszlopok a szólamok. Mennél több oszlopod van, annál gazdagabb vagy, annál könnyebb lesz mondataidat megépítened. Sőt gondolkodnod könnyebb lesz, hajlékonyabb és gazdagabb lesz elméd. Ez a gazdagságod folytán gyarapodik, s a számtanórán éppúgy, mint a történelmi órán szólamokat tanulsz, melyek képessé tesznek számtani vagy történelmi dolgokról gondolkodni. De mást is jelentenek neked a szólamok, mint könnyebbséget és eszközöket: másképpen is kincset jelentenek, kincsés örökséget. Apáidtól örökölted őket, *apáid gondolkodásmódját* örökölted velük. Örököse vagy őseid szellemi kincseinek, és rajtad a sor megőrizni őket. Ne add el idegenért, idegen szólamokért, melyek idegen gondolkodás tükrei. Ismerd meg ugyan az idegen gondolkodását is, tanulj idegen nyelveket, és a magadét is jobban fogod érteni. *Semmit sem lehet igazán ismerni önmagában*, csak mással összehasonlítva. Legkevésbé a gondolatot, mely oly finom, oly nehezen megfogható. A görög, a világ leg-gondolkozóbb népe, nem tudott úgy gondolkodni, mint a mai népek, mert csak egy nyelvet ismert. Ismerj meg tehát idegen nyelvet is, hogy jobban gondolkodhass a magadén. De csak a magadén gondolkodjál, ha azt nem akarod, hogy gondolkodásod roskatag legyen, mint a felemás kövekből épített ház. A saját köveidet gyűjtsd, a magad bányáiból: e bányák nemzedet nagy költőinek művei. Elsősorban annak, aki leggazdagabb szóban és gondolatban, aki legjobban tudott magyarul. *A Toldi-ból többet tanultál magyarul és magyarul gondolkodni, mint talán minden más könyvedből együttvéve*. Most azt hiszed, hogy nagyon ismerted és nagyon szeretted: olvasd még egyszer, és látni fogod, hogy nem ismerted és nem szeretted eléggé. Olvass addig, míg minden kifejezése, mind szava lelkednek egy részévé válik, kitörölhetetlen, elveszthetetlen kincseddé. Stílusod gazdagodik, a stílus gazdagsága a gondolat gazdagsága.

S másodsor: a stílus helyessége a gondolat helyessége. *A stílus elárulja a gondolat egészségét vagy betegségét*. A stílus testhezálló ruhája a gondolatnak s a test semmi fogyatkozását sem takarhatja el. Minden rossz mondat törött ablak, amelyen át egy rossz gondolatra látni. Görbe hüvelyben nincs egyenes kard. A stílushibák gyűjteménye: nyomorék gondolatok kórháza. A főmondattalan mondat olyan, mint a láb nélküli ember. Egy felemás mondatszerkezet olyan, mint egy kifecamodott tag. E kórháznak megvannak a maga félrebeszélő örültjei s eszméletlenségei: az érthetetlen-ségek, gallimathiasók. A stílus él, mint maga a gondolat: *vágd meg és vérzik*.

•

Mi teszi a szellem elevenességét? *A gondolatok könnyed és szabad társulása*. Szellemes ember, kinél olyan képzetek társulnak egymással, idézik fel egymást, melyek másnál külön, idegen maradnak, melyek közt már nem lát összefüggést. Minden hasonlítás, minden ellentét, minden átvitel, az eszmetársítás mozgékonyágának a jele. A megszokott metaforák, melyeket minduntalan használsz: őseid gondolkodásának élenkségét bizonyítják. *Szellemes népnek szellemes a nyelve*, szellemes embernek szellemes a stílusa. Az ilyen stílus a lélek eleven mozgásának eredménye, a hallgató vagy olvasó lelkét is eleven mozgásba hozza. S a lélek ily mozgása a legnemesebb élvezet. *Az egészséges lélek, éppúgy, mint az egészséges test, mozogni kíván:* futni, dolgozni, látni. Egy kiváló költőt vagy íróat olvasva, lelked a költő lelkével együtt fut, és változatos messze tájakat lát. De csak akkor, ha követni tudod a költőt, elképezeled metaforáit, megérted célzásait: máskülönben olyan vagy, mint a vak ember a legszebb vidéken.

Történet: mert a nemzet, amelynek nem volna történelme, olyan lenne, mint a gyermek, aki nem tudja, mi történt vele tegnap. Létének nagyobb részét: múltját vesztené az ily nemzet, nem volna egy nemzet többé, s minden emberöltővel kihalna, mint az egynapos pillangó. Az emberi öntudat alapja az emlékezet; a nemzeti öntudaté a történelmi emlékezet. Testemben egy parány sincs abból az anyagból, amiből hét évvel előbb voltam: de ugyanaz vagyok, mert emlékezem. Éppígy: ma senki sem él azokból, akik kétszáz éve éltek e hazában: de *ugyanaz a nép vagyunk, mert emlékezünk*. *A jelent csak a múltból lehet megérteni:* a jövőt csak a múlt alapján felépíteni. E múltat mint alapot meg kell ismerned, és megismered a történelemórán, a latinórán, s másutt. De a retorikaórán magát a múlt megőrzésének a módját ismered meg, s a történetíró műhelyébe tekintesz bele. Mikor műveit elemzed, látni fogod: honnan vette adatait, hogy győződött meg igazságukról, hogy válogatta ki, hogy rendezte el. Az első és második, a kutatás és bírálat módszereinek megismerése, oly módon fejleszti feltaláló- és ítéletképességedet, hogy az élet majd minden mozzanatában hasznát veheted. Megtanulod tisztelni a kor maradványait, belátván, hogy csak az értő számára nem néma kövek. A múlt ismeretének lehető forrásait éppoly szükséges

ismerned, mint a történelmi hazugságok eredetét. *Kezdetleges ember mindent elhisz, intelligens mindent megbírál.* Tanuld megkülönböztetni a hihetőt a hihetlentől. De a kiválogatás és elrendezés tanulmánya éppolyan szükséges. Meg kell találnod az eseményekben a fontosat: s a fontos az ok. Annál jelentősebb egy esemény, mennél több más eseményt hozott létre. Oly esemény, amely magában áll: mintha nem is történt volna. Az elrendezés is okok szerint történik. *S az események okait kutatni anynyi,* mint az élet gépezetét tanulmányozni. Az élet fogaskerekeit és erőátvivő szíjait. Ez a legnehezebb és legnagyobb tanulmány, de te ezt nem tanulsz; ezt a történetíró tanulja. Te azonban, mikor fiatal elméd követi a történetíró elméjét e bonyolult utakon, kétségkívül sokat haladsz ahhoz, hogy a történet és élet eseményeit majdan helyesen felfogd s a magad kis körében (egykor talán nagyobb körben is) helyesen előadni képes légy. Felfogás és előadás — gondolkodás és beszéd — tulajdonképeni retorikai célok; de más, történeti ismereteket is nyersz e szemelvények olvasásával. Lehet: a feledés számára; de azért nem felesleges dolog a történet egy-egy fejezetét egyszer-egyszer így részleteiben is megismerned, amint a történetórán sohasem kaphatod. Mennél közelebbről nézed a történelmet, annál inkább fog hasonlítani az élethez. S mikor — e történeti olvasmányaidal egyidejűleg — otthon a *Zord időt* vagy akár *Az új földesúr*-at olvastad, észrevetted, hogy a költő még inkább életszint akar adni a múltnak, azáltal, hogy még közelebből nézi, s képzeletéből oly részletekkel egészíti ki, melyeket a történet főn nem tarthat. S a történetíró, eléd tárván az emberi tettek belső rugóit, emberismeretet is fejleszt. Így lesz a történet az élet mestere. Azonkívül egyazon eseményt — például a nándorfehérvári ütközetet — különböző írók előadásában olvasva, ismét tanulmányozhattad a különbséget felfogásban, stílusban. A krónikás gyermekemeg előadása tanítja csak igazán megbecsülnöd az oknyomozó történetíró érett, mély felfogását. S a nagy történetírók művészte — mert a megtörtént dolgok visszaképzése nem kisebb művészetet kíván, mint a megtörténhetőké — nem kisebb élvezetet szerezhetsz, mint a nagy költők.

Politika: egy emberi társaság jövőjének előkészítése. Ilyen értelemben minden szónok politikus. Ha a történetíró a múlt, a tudóst az örök jelen: a szónokot a jövő érdekli, mégpedig nemcsak a saját jövője. A szónoknak terve van embertársaival, s azt embertársaival el akarja fogadtatni. *A szónoklás tudománya: a rábeszélés tudománya.* Könnyű belátnod, mily fontos e tudomány az életre. A görögöknél, a rómaiaknál ez volt az élet iskolája. De a szó hatalma azóta sem csökkent, mert a szóval a gondolat harcolt; s van-e hatalmasabb a gondolatnál? De jegyezd meg: *csak a jó gondolat harcolhat jó szóval.* Be tudsz-e bizonyítani valamit, ami nem igaz? Csak gyengeelméjűeknek. Rá tudsz-e bírni valamire, ami nem helyes? Csak gyenge jelleműeket. Az igazi szónok nem gyengeelméjű, nem gyenge jellemű hallgatóra számít. Nagy szónok nem lehet hamis ügy szónoka: tudatosan soha. *A jó szónok elsősorban igaz ember:* vir bonus dicendi peritus (derék férfi, jártas a szónoklásban) — mint a rómaiak mondták. Rossz gondolatból nem eredhet jó szó. Hol találsz annyi nemes gondolatot, emelkedett érzést, mint a nagy szónokokban: Kölcseyben, Eötvösben? Kit ne ragadna rokonszenvre egy Kossuth rajongó lelkesedése, egy Deák józan komolysága? Ezért a nagy szónokok olvasása nagy erkölcsi haszonnal is jár: emez megint melléktermése a retorikának, amely dús, mint a banánfa, s a szellemi élet egész kertjét elfedik új meg új gyökereket hajtó, új meg új gyümölcsöket hozó ágai. Íme, egy másik melléktermés: a nagy szónokokat olvasva, olyasmit tanulsz, ami az intelligens ember életére okvetlenül szükséges: megtanulsz a politikai alapfogalmakat, amelyek nélkül hírlapodat sem fogod megérthetni; Kossuth és Deák beszédeiből megtanulsz a nemzetek közjogának alapjait, melyeken ma is minden kérdés forog. S e modern politikai viszonyok megvilágítására legjobb összehasonlítással kínálkozik mindjárt a római politika, mely Cicero beszédeiben tárul szemed elé. Cicero és Kossuth szónoklatai közt általában, a *Pompeiana* és Kossuth július 11-i beszéde közt különösen vannak rokon vonások. De tovább megyek: *a legnagyobb szónokok a legnagyobb embe-
rek voltak,* s olvasva beszédeiket, megismered hazád legnagyobb embereit. A szó az ember; senki sem titkolhatja el önmagát, nem adhat mást, mint ami benne van. Így domborodik ki szavaikból előtted hazád jelenének három nagy teremtménye: Széchenyi, Kossuth, Deák. Nem ismerheted őket: gyermek vagy még ahhoz, de sejtini kezded alakjaik félelmes nagyságát, s óriás árnyékuk beesik tanulószobádba. Még tovább: Széchenyitől politikai röpiratot olvasol (ez is szónoki mű), amelyet százat és ezret fogsz olvasni az életben, s hogy megértsd őket, kell egyet olvasnod az iskolában. Ugyane mű a nemzetgazdaság fő fogalmain is megismerteti veled: a nemzetek életének anyagi alapjait megsejteti. Viszont az emlékbeszédek, Kölcsey, Eötvös, Gyulai művei, a nemzetek életének szellemi alapjait sejtetik meg.

Beszélgetés Jókai Annával

Évtizede sincs, hogy a Kortársban feltűnt a Családi kör című rövid novellával. Dermesztő, kísérteties látélet volt ez a felvillantott kép, egyszerre mutatta írója életismeretét, ábrázoló képességét és különös hajlamát arra, hogy a lét szorongató, keserves helyzetét lássa meg. A vegetáló, kicsinyes küzdelmekben őrlődő ember azóta is kedvelt típusa maradt. De akkor még töprengve kérdeztük, hogy ki lehet ez a mesterművel bemutatkozó ismeretlen — vagy inkább nagyon is ismerős — nevű író? Jókai-rokon volna, alma, amely ugyancsak messze esett a fájától világszemlélet terén? Utóbb kiderült, hogy nemcsak a lélekrokonság, hanem a valóságos rokonság sem létezik, csupán a név nyomasztó súlya: aki ezt viseli, csak kiforrott munkákkal léphet az olvasók elé. Azóta két regény, két novelláskötet, két dráma sikere és a József Attila-díj jelzi, hogy az érlelés hosszú ideje után beköszöntött a gazdag termés korszaka.

Az író formáló előzményeket kutatva mégis azt kérdezem legelőször, hogy miért lépett csupán 34 évesen a nyilvánosság elé?

— Nem a szándékon múlt, hanem a sorson, a körülmények hatalmán. Én mindig is író akartam lenni — már amennyire ez akarunktól függ. Magányos, késői gyermek voltam, a család aggályos szeretete nem engedte, hogy úgy éljek, mint a többiek, talán ez okozta, hogy szobába zárva, könyvek közt telt el a gyermekkorom. Olvastam és írtam, más „játékra” nem is emlékszem. Hogy mit írtam? Naplót, verset, drámát — minden mennyiségben. Küldetéses embernek éreztem magam, hivatással megáldottnak, akinek van célja, feladata a világban. Elképzeltem, hogy érettségi után vaskos kézirat-csomóval állítok be valamelyik kiadóhoz, s ott nyomban „leborulnak nagyságom előtt”. De még a csalódásig sem jutottam el. Úgy 16—17 éves koromban kezdtem kritikus szemmel figyelni magamat, következőképp sutbadobtam minden írást, s elvesztettem a küldetés hitét. Akkor már csak élni szerettem volna, gondtalanul, vidáman, mint a többi lány, akít nem fertőzött meg az irodalom, s a gondolkodás nem hívogatott veszedelmes örvények fölé.

— *Ez sem adatott meg?*

— Nem. A fölösleges ember szerepe lett az enyém. Nem vettek föl az egyetemre. Könyvelő lettem, majd népművelési előadó: hivatal itt, hivatal ott — a népművelési munkából sem jutott nekem más, csak a bürokrata papírtermelés. Ma sokszor úgy érzem, azért is szeretnek a tanítványaim, azért is értem őket, mert tudom, milyen nehéz fiatalnak lenni, helyünket keresni a nap alatt, és mennyi gyötrelmem árán sikerül kiverelkedni végül. Már akinek sikerül.

— *A tehetséges embernek, úgy látszik, igen.*

— De milyen soká! A kétségbeesésből csak a magánéletben láttam kiutat, ha nincs boldogság máshol, ott kell megteremtteni. Férjhezmentem, gyermekeim születtek, akarva-akaratlan felejtennem kellett, hogy írásra gondoltam valaha is. 1957-ben aztán mégiscsak fölvettem az egyetemre, levelezőnek. Másodpernyi szabad idő nélkül teltek a következő évek. És amikor aztán a remélt és vágyott katedrára léptem, tovább fojtogatott a hiányérzet: ez sem az élet teljessége. A tanítás csak az írással együtt lehetett teljes, visszatértem tehát a rég elhagyott hivatáshoz, mert szükségem volt rá, mert írnom kellett.

— *„Nem az énekes szüli a dalt, a dal szüli énekesét.”*

— Pontosan így. Az élet felénk áramlik és teljességéből ki kell fejezni a jellemző töredékeket. Sokáig így gondoltam, azért írtam elbeszéléseket. Az írás is tanítás, és én a tanítványaim életébe pillantva láttam, hogy milyen kevés a harmonikus ember. A legtöbb illúziókbán él, álharmonióban.

— *Ez az ál- vagy inkább diszharmonia ragadja meg elsősorban? Innen a keserű alaphang?*

— „Csak azt lehet megírni, ami fáj”. Vallom Móricz Zsigmond igazságát. A magánéletben derűs vagyok és vidám — diákjaim is a tanárt szeretik bennem jobban, mint az író, bizonyára ezért. De írásra csak az élet árnyoldalai ingerelnek. Meggyő-

zódésem is, hogy az irodalom a változtatás eszköze. Célja a hazugságok robbantása, és hogy megtanítsa az embereket egymás felé fordulva élni. Az útkeresőknek kell az irodalom és azoknak, akik saját kétségeikre várnak választ.

— *Mint magyartanár is így irányítja a könyvek felé a diákjait?*

— Feltétlenül! Nem az a cél, hogy sokat olvassanak, hanem, hogy barátra leljenek a könyvek világában, hogy megtalálják azt az író, aki hozzájuk szól, úgy is mondhatnám, aki kifejezi a személyükre szabott igazságot. Érzékennyé szeretném formálni őket, hogy befogadják a gondolatokat, hogy megtalálják az irodalomban az életet könnyítő „igéket”. A tanári munka fokmérője az, hogy évek múlva a felnőtt ember úgy emlékszik-e vissza ránk, mint olyan idősebb barátra, akitől valami nélkülözhetetlen kapott. Apró munka ez, egy kicsit önégetés. Ilyenforma az író—olvasó találkozó is.

— *Ott is egyszerre van jelen az író és a tanár...*

— Meg a pszichológus. Nem az olvasótoborzás a célom, nem is hiszek semmilyen mozgalomban. Hanem a közvetlen kapcsolat azokkal az emberekkel, akik barátot, társat vagy szövetségest keresnek a világ hazugságaival szemben; akik útmutatást várnak a lét terheinek hordozása közben, a múlandóság és a halál kétségbeejtő árnyékában.

— Egy találkozón lepett meg egy parasztasszony olvasóm a kijelentéssel: „Úgy véltem előbb, hogy mindenki boldog, csak én vagyok szerencsétlen. Most már a könyvekből tudom, hogy más is az, csak jobban rejti.” Ha egyéb vigaszt nem adna a könyv, csak azt az érzést, hogy nem vagyunk egyedül, már akkor is érdemes volt megírni. De talán mást is ad. Némelyik legalább.

— *Karácsonyra új könyvét igéri a Szépirodalmi Kiadó. Megtudhatunk róla valamit?*

— Hogyne, hiszen már kész. Azonkívül a könyvtárosok jóindulatába ajánlom, hiszen a hőse is könyvtáros életének egy adott szakaszában.

— *A könyvtáros mint hős többször felbukkant már a világirodalomban. De többnyire sztereotip formában, tokbabújt tudósként, aki a könyvespolcok menedéke mögé húzódik a világ zaja elől. A modern könyvtáros jó ábrázolása még várat magára, Szabó Magda Danaidája és Gergely Márta Füsttréti Madonnája az első kísérletek voltak alakjának megformálására. A pálya „elnőiesedését” mutatja, hogy mindig nők írnak könyvtárosokról.*

— Ellentétben velük az én hőszám férfi, s a regény egész életén végigkíséri. Ennek megfelelően terjedelmes is — remélem, hogy az olvasók nem ijednek meg tőle: 615 lap.

— *A tömör, rövid novellák, s a kisregény kereteit alig meghaladó regények után ez csakugyan meglepő!*

— Pedig a tömörséggel ezúttal sem szakítottam, csak hogy most négy évtized hatását igyekszem megmutatni egy ember életében, valójában magát a négy évtizedet, ahogy az egy értelmiségi ember tudatában tükröződik.

— *Mint emlék?*

— Mint folyamatos jelen. Nem emlékezésről, belső monológrol van itt szó, hanem az adott pillanat átélt jelenéről.

— *Nem tekinthető „én-regénynek”, férfi-álarc mögött?*

— Minden író a maga élményanyagát dolgozza föl, és minden hősébe gyúr valamit önmagából. De nem álcázás végett írok férfiról, hanem azért — s ez nem a nők felnőttség voltának tagadása! —, mert az élet ilyen teljességét csak egy férfi élhette át. Nem őt formáltam magamból, inkább én azonosultam vele olyannyira, hogy írás közben úgy éreztem: megyek borotválkozni. Lényeges vonása, hogy sehová sem tartozik — már gyermekkorában kicsúfolják az úri gyerekek, mert nincs fehér harisnyája, de gúnyolják a szegények is, mert harisnyát hord, mégpedig drapp színűt —, nos ez a hányódó értelmiségi, aki a bizonyos fokú függetlenség előnyét is élvezzi a magány hátránya mellett, mindig jóhiszemű, mindig becsapott és mindig áldozat — persze korántsem büntelen —, belső fejlődése pedig a spirális vonalát követi, álmaihoz, eseményeihez vissza-visszatér, de mindig magasabb fokon. Életének utolsó szakasza játszódik le egy kerületi könyvtárban, ahol beteljesül az élete és azzal a tudattal hal meg — „a jó halál kegyelme”! —, hogy nem élt hiába és le tudta zárni életének dolgait, befejezett a pályája, amely végül is nem lett a karrier függvénye.

— *A kor tükré tehát a regény, egy réteg felől nézve?*

— Egy író szemével látva. Én ezt és ennyit láttam. Nem állítom, hogy a teljes igazságot. Az enyémet. Mindenesetre úgy érzem, hogy ezzel a regénnyel teszem le a viszonylagos teljesség első produktumát, az első olyan írást, amit a novellákkal egyenértékűnek tartok — mert a többit nem tartom annak, bár a sikert a kisregények hozták meg. Magam sem értem, miért.

— *A regény címe?*

— Napok. Az élet napokból áll, ezeknek a pontos ábrázolására törekszem, a folyton múltó, változó, megsemmisülésbe rohanó pillanatok megragadására.

— *A változtatás szándékával.*

— És a lényegesen ébresztés vágyával. Ahogy mondtam: hogy élni segítsék. Nem vegetálni: élni.

Sikert és értő, fogékony olvasókat kívánunk hozzá. És azoknak a könyvtárosoknak a segítségét, akik Jókai Anna hőiséhez hasonlóan ebben a feladatban találják meg a viszonylagos értelmet és nyugalmat.

Bozókya Éva

MŰVEI

4447. (regény) 1968. Magvető
[Dramaváltozatát 1969-ben mutatták be Fejünk feől a tetőt címmel.]
Kötél nélkül (novellák). 1969. Szépirodalmi
Tartozik és követel. 1970. Szépirodalmi [Dramaváltozat: 1971.]
A labda. 1971. Szépirodalmi
Napok. 1972. Szépirodalmi

Az ember és a könyv

Mint erről a Könyvtáros korábban már hírt adott, a fenti címmel amatőr-film-pályázatot hirdettek *Békés megye és Békéscsaba város művelődésügyi szervei*, illetve központi intézményei, valamint a Kner Nyomda. A nemzetközi könyvév tiszteletére kiírt pályázat sikerét bizonyítja, hogy az ország 10 megyéjéből *húsz film* érkezett Csabára. A filmek bemutatója október 6-án volt a békéscsabai Ifjúsági és úttörőházban, és akkor került sor értékelésükre is. A bíráló bizottság, melynek elnöke *Kollányi Ágoston* érdemes művész volt, az első díjat nem adta ki, a második díjat Szabó Gerzson és Szőnyi Ernő békési amatőrök *Mégsem egyedül...* c. alkotásának ítélte. Ez a film egyszerű eszközökkel, megragadó őszinteséggel szól arról, mit jelent egy idős, magányos asszonynak a könyv, az olvasás. A megosztott harmadik díj Bakonyi Károly és Décs R. Pál pécsi amatőrök *A 200 éves Klimó könyvtár* c. filmjének, valamint Rónyai Balázs *Hat nap műszak* c. munkájának jutott. A Klimó könyvtárról készített film ereje a Pécsi Egyetemi Könyvtár magvát képező nagyértékű gyűjtemény korrekt bemutatása, a Hat nap műszak viszont egyenlenségei ellenére is rendkívül izgalmas, figyelemkeltő ábrázolása a szolnoki papírgyári segédmunkás, Iluh István mun-

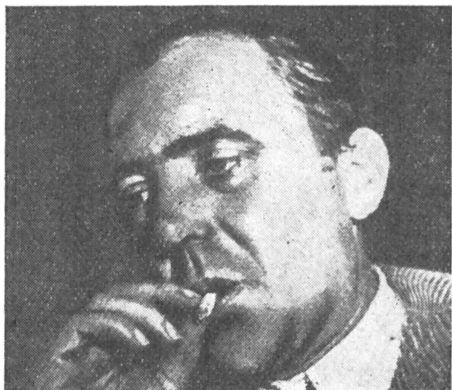
kásköltő egy hetének. A bíráló bizottság rangsorolás nélkül további három filmet is díjazott: a szentesi Molnár F. Jánosnak *A könyv mindig jóbarát*, az orosházi Somogyi Mártonnak *Kell a jó könyv* és a debreceni Pintér Károlynak *A nagyvilág a könyvtárban* c. alkotását. (Ez utóbbi a híres debreceni Kollégium nagykönyvtáráról szól.)

A könyvtáros, aki nézőként vagy zsűritagként végignézte a bemutatott filmeket, azt az általános tanulságot is lezűrhetette a látottak alapján, hogy az ember és a könyv viszonya a köztudatban még mindig a *régi könyv-könyvtár-olvasó felfogást* tükrözi. Bizonyára nem véletlen, hogy a régi könyvtári körülmények közepette felnőtt emberek korábban szerzett élményeik alapján mint alkotók is *régi képleteket próbáltak kifejezni*: felfogásukban nagyon is leegyszerűsített séma él a könyvek helyéről, szerepéről a mi világunkban. Ez magyarázza a végletes ábrázolásokat: a betű, a könyv és az ember kapcsolatának közhelyszerű, némelykor szenvedő, szentimentális felfogását, s ennek ellenpólusaként a könyv olyasfajta tárgyiasítását, amely kizárja az emberrel, a társadalommal való bensőséges, szoros és sokoldalú kapcsolatot, múzeumi tárggyá teszi a könyvet.

(—ő —a)

500 ÉVE lesz 1973 júniusában, hogy az első hazai nyomtatott könyv, a *Chronica Hungarorum* (a Budai krónika néven ismert történeti mű) Hess András budai nyomdájában napvilágot látott. Az évforduló méltó megünneplésére emlékbizottság alakult, melynek elnöke Ilku Pál művelődésügyi miniszter, a könyvkiadásban érdekelt valamennyi társadalmi szervezet, intézmény, iparágat képviselő tagok között pedig ott van dr. Jóború Magda, az OSZK főigazgatója és dr. Mátrai László, az Egyetemi Könyvtár igazgatója is. Az emlékbizottság már megvitatta az ünnepségsorozatokat tervét, ebben tudományos ülések, rádió- és tv-műsorok, kiállítások, kiadványok szerepelnek.

Heinrich Böll

Ritkán követi a Nobel-díj bizottság döntését olyan világméretű helyeslés mint az idén: Heinrich Böll személyében olyan író t ünnepel az olvasó közvélemény, akit a haladás és humanizmus harcosaként tart számon. Műveinek hétmillió példány-számából kétmillió kötetet különböző nyelveken a Szovjetunióban adtak ki; egy amerikai irodalomtörténész meghatározása szerint pedig ő „a par excellence jó német”, a múlttal kérelhetetlenül szembenéző, békére törekvő németek szimbóluma. Támadói csak hazája jobboldali köreiben akadnak: őt tartják az „irodalmi Brandt-párt” élharcosának, és kitüntetésében ugyanazt a politikai gesztust látják, amely egy évvel ezelőtt Brandt kancellárnak juttatta a Nobel-békedíjat.

Egy okkal több arra, hogy a haladó világ ünnepelje. Népszerűségét mi sem mutatja jobban, mint az, hogy 1971-ben a Nemzetközi Pen Klub elnökévé választása alkalmából a keleti és a nyugati írók egyöntetűen álltak ki mellette.

Irodalmi értékén és sikerein kívül emberi magatartása, póztalan egyszerűsége, minden igazságtalanság ellen kiálló bátorsága is biztosítja tekintélyét. A köztudatban úgy él, mint a „bárányok védője” a farkasokkal szemben, a kis emberek „irodalmi ügyvédje”, aki a nagypolgárság ellen küzd, mint a hívő katolikus, aki egyházát is bírálja, mint moralista, aki a gazdasági csoda csillogása mögött meglátja a kietlenül anyagiassá sivárult emberi kapcsolatokat is. És legfőképpen mint antifasiszta, antimilitarista író, aki a *háború abszurd voltát*, lélekölő és nyomorító hatását remekművek egész sorában ábrázolta.

Mert legfőbb mondanivalója, íróvá érlelő élménye a háború volt, s maradt. *„Irrni mindig akartam, már korán megpróbálkoztam vele, de csak később találtam meg a szavakat”* — mondja egyik nyilatkozatában. Kölni iparos fia — regényeinek színhelye is többnyire ez a város —, ifjúkorát harctereken töltötte, és csak 30 éves korában, 1947-ben jelenik meg első novellája, regénnyel pedig csak 1951-ben lép az irodalmi életbe. *„A háborúról írtunk tehát, a hazatérésről és arról, amit a háborúban láttunk, és amivel a hazatéréskor szembetaláltuk magunkat: a romokról”* — a háború volt az a megrázkódtatás, melyhez meg kellett találni a szavakat, s a romok — az emberi lélekben maradt romok, a legnehezebben eltakaríthatók — készítették arra, hogy megszólaljon. Minden regényében erről van szó, akár családregényt ír (*Biliárd fél tízkor*), ahol egyik nemzedék megsemmisíti, amit a másik épített, akár a „háború halálát”, a harc végnapjait ábrázolja (*Adám, hol voltál?*), akár az évtizedek óta hordott lelki sérüléseket mutatja föl (*El a csapattól*); akár az árvák s az özvegyek magányát festi (*Magukra maradtak*). Témájához illik drámai szerkesztésmódja is: gyógyíthatatlan traumákat hordozó figurái olyan válságos helyzetekbe kerülnek, olyan állapotokba, amelyek huzamosabb ideje tartó folyamatnak a végső stádiumai. A cselekmény ezekben a felfokozott helyzetekben kezdődik — a regények jelenkori idősíkján a történés ideje igen rövid, pár nap, vagy pár óra csupán —, de a jelenben ábrázolt helyzetek mögött mindig föltárul a múlt és ez a kibontakozó, letűnt idő az, mely szereplőinek jelenét meghatározza, sorsukat determinálja, mert sem menekülni, sem szabadulni nem tudnak tőle. Szépen ivelő, kimunkált körmondat-boltívei alatt úgy húzódnak meg a lélek démonjai, mint a kölni dóm oromzatán a kőszörnyek. legyőzetésük kimondásuk által válik remélhetővé, mert a megnevezett, a titkok mély sötétjéből világgosságra hozott veszedelem már a győzelem lehetőségét is sejteti.

Böll szerénységét mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy amikor a Nobel-díj bizottság döntéséről értesült, rögtön megkérdezte: *„csak én? Grass nem?”*

A kitüntetés mindenestre Böll személyén keresztül az általa összehozott írói csoportosulás, a *Gruppe 47 sikerét is jelenti*, hiszen a Gruppe immár világhírű nemzedéke (Günther Grass, Rolf Hochhut, Peter Weiss, Uwe Johnsson, Martin Walser, Hans Enzensberger) Böll „köpenyéből bújt ki”, az ő eszmei útján halad. Ezt a Nobel-bizottság megokolása is kiemeli, hangsúlyozván, hogy *a díj a német irodalom megújítását is jutalmazza*.

Böll Nobel-díja mindenesetre ráirányítja a figyelmet erre az „új hullámra”, és méltó személyiséggel gazdagítja a német Nobel-díjasok sorát (Theodor Mommsen 1902, Rudolf Eucken 1908, Paul Heyse 1910, Gerhart Hauptmann 1912, Carl Spitteler 1919, Thomas Mann 1929, Hermann Hesse 1946, Nelly Sachs 1966), amelyben maguk a nevek is egy haladó vonulat összetartozó ívét jelzik.

Böll nálunk is jól ismert, népszerű író, magyarul megjelent műveit és a róla írott tanulmányokat az FSZEK-nak, a Nobel-díj alkalmából kiadott műlap bibliográfiája felsorolja, mi csak — azoknak a kedvéért, akikhez ez nem jut el — a legkiemelkedőbbeket említjük meg. Reméljük, hogy a Nobel-díj bizottság által kiemelt, 1971-ben megjelent művet, a Gruppenbild mit Dame (*Csoportkép hölgygel*) címűt is hamarosan olvashatjuk.

B. É.

FONTOSABB MŰVEI

Magukra maradtak. Európa, 1959.

Irországi napló. (Ford. Doromby Károly) Európa, 1963.

Billiárd fél tízkor. (Ford. Doromby Károly) Európa, 1964.

Doktor Murke összegyűjtött hallgatásai (novellák). Vál. és szerk. Rayman Katalin. Magvető, 1965.

Egy szolgálati út vége. (Ford. Gáli József) Európa, 1968.

Adám hol voltál? (Ford. Radó György) Kossuth, 1969.

Miféle évek [esszéek]. Vál. és szerk. Rayman Katalin. Gondolat, 1969.

Korai évek kenyere (kisregények). Európa, 1970.

Az első hazai füvészkönyv

Négy évszázaddal ezelőtt, 1572. december 15-én halt meg *Melius Juhász Péter* debreceni református püspök. Életét a sors rövidre, csupán 36 évre szabta, mégis 24 kinyomatott könyve maradt ránk. Ezek közül számunkra Adam Lonicerus *Krütterbuch*-jának felhasználásával készült füvészkönyve a legérdekesebb, mint az első magyar nyelvű tudományos munka. Címe: *Herbarium. Az fajnác füveknek nevekről, természetéről és hasznairól*. Ez a mű, mely csak 1578-ban került ki a sajtó alól, a gyógynövények első hazai népszerűsítője. Minden fáról, fűről elmondja a természetét, majd azt, hogy külsőleg és belsőleg mire, milyen betegségek ellen használható. Számos utasítása végén megjegyzi: „*Próbált dolog*”. A *Herbarium* használatosságát igazolja az, hogy a ma gyógyításra használt növények 72,6%-a szerepel benne, 62-nek a nevét pedig a mai hivatalos gyógyszerkönyvben is olvashatjuk!

Melius összeállítása kincsesbánya nyelvészeinknek, mivel a növények magyar nevét is megörökítette, mégpedig ha több nevük volt, valamennyit. A 232 fejezetben tárgyalt 600-nál több fűnek, fának csaknem 2000 régi elnevezését találjuk meg ebben a 400 éves könyvben. (V. M.)

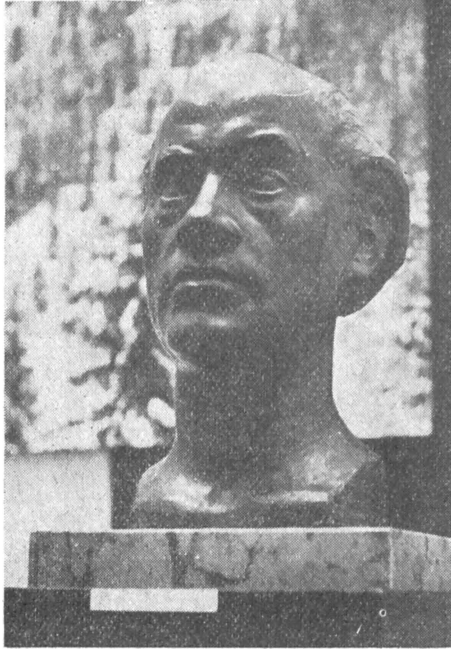
HERBARIUM. AZ FAKNAC FVV EKNEC NEVEKRŐL, TERMÉSETEK- ről, és hasznairól, Magyar nyelvre, és ez szendre hozta az Doctorec Könyveciből az Horhi Melius Peter.

Nyomatott Colofúrat Helai Gaspárne
Műhelyéből, 1. s. 78. Eszterházyban.

A *TÁRSADALMI SZEMLE* októberi száma közli a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága mellett működő kultúrpolitikai munkaközöség állásfoglalását irodalmi- és művészetkritikánk néhány kérdéséről. A dokumentum áttanulmányozása könyvtárosoknak is nagyon fontos, mert számos megállapítása iránymutató az irodalomnépszerűsítő munkában.

Tamási Áron emlékkiállítás

Sívári János szobra

A szülőfalutól a szülőfaluig, azaz a bölcsőtől a sírig igyekszik részletesen bemutatni ez a kiállítás az embert és az író-t. *Szekeres László* rendező alapos munkát végzett: túlzás nélkül gazdagnak nevezhető anyagot szedett össze a múzeum, valamint Tamási Áron barátainak, író-társainak, hozzátartozóinak segítségével. Órákig lehet nézegetni, olvasni a három termet megtöltő anyagot.

Elsőként a fényképek tűnnek föl a falakon, az íróról, a családjáról s a szülőföld tájairól. Utána a levelek, a tőle származók éppúgy, mint a neki írtak. Majd néhány bútordarab, így a híres, alul is fölül is csupafiók íróasztal, előtte kedves karosszéke, kézzel faragott hátlapjával. De legtöbb a könyv. Műveinek különféle kiadásokból származó példányai. Mellettük egy-egy kézirat, gépelt novellaváltozat, néhány folyóirat, bennük elbeszélései, cikkei, illetve a műveiről írt kritikák.

Köteteit jól ismerjük, így egybegyűjtve, címlappal kifelé fordítva mégis megállásra, szemlélődésre, gondolkodásra készítetnek. Micsoda jó címeket tudott adni! *Világító éjszaka, Játszi remény, Jégtörő Mátyás, Szirom és Boly, Bölcső és Bagoly, Szegénység szárnyai, Hazai tükör, Zöld ág. No és az Ábel-könyvek. Féja Géza* írta róluk: „Abellel köszöntött be Tamási

Aron nyara... döntő győzelmet aratott... az olvasók szívében”. Aztán még könyvek: *Rügyek és reménység, Világ és holdvilág, Téli verőfény, Virrasztás*. Az utóbbi kiállított példányában a következő ajánlás:

„*Illés Endrének ajánlom, kinek bajtársi szelleme nemcsak szükségessé, hanem majdnem kívánatosá teszi mindnyájunk számára a szellemi virrasztást. Budapest, 1943. június 7. Tamási Áron.*”

S végül mit ragadjunk még ki a bemutatott tárgyak, dokumentumok hosszú sorából? Talán az *Énekes Madár* című művét, egyet kedves, játékos színpadi alkotásai közül. (Hányan, hányat nem ismernek még sajnos a többiekből?!) Tamási így vallott: „*A színpad felé nem a becsvágy csalogatott... inkább akartam a színpadon is a székelység emberi követe lenni.*”

Hazaérve kezünk türelmetlenül mozdul a könyvespolc felé, igyekszünk mielőbb fellapozni egy-egy művét, ismét ízlelgetni a már ismert mondatokat. Lehet-e kiállításnak ennél hasznosabb, többet elérő hatása?! Író emlékét úgy őrizhetjük meg igazán, ha kézbe vesszük, kézbe adjuk, olvassuk műveit.

Mátyás István

Tamási Áron emlékműve Farkaslakán, a templomkertben. Szervátusz Jenő és Tibor alkotása (Hajdú Árpád felvétele)

Könyvek Budapest centenáriumára

Dokumentumkötetek

Az egykori Pest, Buda és Óbuda fővárossá egyesítésének centenáriumára megjelent művek közül elsőnek Budapest Főváros Levéltárának nagy kiadói vállalkozását kell megemlíteni. A történeti irodalomban való búvárkodás egyik legizgalmasabb területe mind a kutatók, mind a téma iránt érdeklődő olvasók számára az adott korok eredeti dokumentumainak megismerése. A fővárosi levéltár négykötetes dokumentum-gyűjteménye eddig túlnyomórészt kiadatlan forrásanyagot tár az olvasók elé. A dokumentumok a török hódoltság megszűnésétől Nagy-Budapest kialakulásáig terjedő időszakot ívelik át, és e korszak legfontosabb történelmi eseményeiről, társadalmi, gazdasági jelenségeiről „elsőkézből” tudósítanak. A *Források Budapest múltjából* négy kötetének dokumentumai a korabeli város mindennapi életét, hangulatát is érzékeltetni kívánják olvasóikkal.

A forrásgyűjtemény első köteté Buda-pest történetét Buda 1686. évi visszafoglalásától Buda, Pest és Óbuda 1873. évi egyesítéséig mutatja be. Ebben a kötetben három önálló település (Buda főváros, Pest város és Óbuda mezőváros) történetének dokumentumai illusztrálják: hogyan váltak a török uralom alól fel szabadult testvérvárosok romokban he-

verő, kiváltságaiktól és országos jelentőségüktől megfosztott, csekély népességű kisvárosokból az ország közigazgatási, szellemi központjává, valódi fővárossá. A kötet 174 dokumentumát az alábbi nagyobb időkörök szerint csoportosította a szerkesztő: Pest, Buda és Óbuda fejlődése 1686-tól 1847-ig; Buda és Pest szerepe és élete a forradalom és szabadságharc idején; a három város az abszolutizmus és a kiegyezés korában, végül e városok egyesítésének dokumentumai.

A második kötet anyaga a főváros egyesítésétől, 1873-tól 1919-ig, a Tanácsköztársaság leveréséig terjed. A három város egyesítésében öltött testet Budapest számára a kiegyezés, ez indította el a modern kapitalista fejlődést, az egységes várospolitikát kialakítását, az európai méretű városrendezést, a gazdasági élet és a közlekedés fejlődésével párhuzamosan haladó közoktatási és kommunális hálózat kiépülését. Ebben az időszakban indult el fővárosunk a XIX. századi modern nagyvárosi fejlődés útján. A dokumentumok bemutatják azonban a tőkés fejlődés árnyoldalát is: a lakásnyomort, a munkásság mind elviselhetlenebb élet- és munkakörülményeit, politikai elnyomását, a liberális városvezetés csődjét, mindazt a kapitalizmus szülte szenvedést, amit az első világháború tetőzött be. A főváros fejlődésének folya-

Budavár látképe a Schedel-féle világrónikából (1493)

matában súlyos megrázkódtatást jelentettek az első világháború éveit. A háborús, majd a forradalmi Budapestről szóló dokumentumok sok újat is elmondanak. Érzékeltek, hogy a fővárosi dolgozók tömegmozgalmai milyen közvetlenül hatottak a forradalom sorsának alakulására. Elmondják, hogyan jelentkezett véleményével a munkáspárt a várospolitika égető kérdéseiben, majd a Tanácsköztársaság időszakában mi mindent valószínűsített meg a legjobbak akarata, hite a rendelkezésre álló csekély erőforrásokkal. A kötet 211 dokumentuma az egyesítéstől az első világháborúig, majd annak kitörésétől 1918-ig, végül a polgári forradalomtól a Tanácsköztársaság leveréséig terjedő három időkorban tárja eléink anyagát.

A később megjelenő harmadik kötet a Tanácsköztársaság leverésével, a munkáshatalom vérbefojtásával megkezdődött és Budapest felszabadításával bevégződött negyedszázad időszakának dokumentumait adja közre. A negyedik kötet pedig a felszabadulástól Nagy-Budapest kialakulásáig terjedő, mindössze öt esztendő forrásaiból válogat. Ez a rövid időszak — Budapest történetének egyik kiemelkedő jelentőségű esztendeje — egy-egy korszaknak tekinthető. A háború pusztította Budapest a népi demokratikus forradalom talaján ismét kivívta fővárosi rangját, a lakosság zömét kitevő munkásosztály a tanácsrendszer megalkotásával kézbe vette a város irányítását. (A tanácsrendszer megalakulásának negyedszázados évfordulójára várhatjuk az 1950—1970-es esztendő legjellemzőbb dokumentumait ismertető kötet megjelenését.)

A kötetek dokumentumanyaga rendkívül változatos. Levelek, naplók, jogsza-

bályok, jelentések, útirajzok, kortársak írásai, adattárak részletei és sok más forrás ad bőséges információt. A kötetek fejezetei előtt rövid bevezetők tájékoztatnak az adott korszak legfontosabb történeti eseményeiről, jelenségeiről és a dokumentumokról. A részletes tartalomjegyzékkel ellátott köteteket időrendi táblázatok is kiegészítik.

Társadalom és gazdaság

A monografikus feldolgozások között kiemelkedő fontosságú a Közgazdasági és Jogi, valamint a Kossuth Kiadó közös vállalkozásában megjelent összefoglalás: *a Budapest társadalmának és gazdaságának száz éve 1872/73—1973* című munka. Ez a kézikönyv, amely a centenárium kapcsán, de a későbbiekben is minden bizonnyal az egyik leggyakrabban forgatott tájékoztatói eszköz lesz, kitűnő példája annak, hogyan lehet egy nagyon szerteágazó témáról a lehető legtöbb információt adni, érdekesen, olvasmányosan, gazdaságos terjedelemben. Anyagát tizenkét nagy témacsoportra osztották a kötet szerkesztői, Bernát Tivadar és Viszkei Mihály. Az összefoglaló fejezetek felvázolják a földrajzi adottságok szerepét Budapest fejlődésében, különös tekintettel a forgalmi, éghajlati- és gyógytényezőkre; a továbbiakban történeti fejlődésében ismertetik meg az olvasót Budapest népesedésének alakulásával, a budapesti ipar és építőipar száz évével, a főváros mezőgazdaságával, közlekedésének elmúlt századával, kereskedelmi fejlődésével (a külkereskedelmi vonatkozásokkal is), a lakosság kommunális, szociális, kulturális ellátottságának változásaival; Budapest idegenforgalmával. Fontos fejezete a főváros közigazgatásának százéves történetét felvázoló összeállítás is, mely az önkormányzat fejlődéséről, a közigazgatási terület változásáról, a fővárosi közigazgatási szervek és a tanácsok fejlődéséről, feladatairól tájékoztat. E témáról a közművelődési könyvtárakban különösen kevés az irodalom, ismerete nélkül viszont nem adhatnak megfelelő várostörténeti tájékoztatást. A következő nagy fejezet arról tanúskodik, hogy a főváros mindenkor léte, élete elválaszthatatlan a környező településgyűrű, az úgynevezett *budapesti agglomeráció* életétől. Megismerteti ennek kialakulását, településeit, funkcionális szerepét, gazdasági, munkaerőgazdálkodási, ellátási vonatkozásait, e települések kommunális és lakásellátásának helyzetét és problémáit. Külön fejezet foglalkozik Budapest helyének és szerepének elemzésével az ország társadalmi-gazdasági életében. Tájékoztat a termelési funkcióknak a fővárosba koncentrálódásáról és

ennek következményeiről, Budapest gazdasági szerepének felszabadulás utáni megváltozásáról, a főváros jelenlegi társadalmi-gazdasági jelentőségéről.

Különösen érdekes a kötet zárófejezete, amely Budapest városfejlődésének adatait különböző európai nagyvárosok adataival hasonlítja össze, térképes grafikonokkal is szemléltetve mondanivalóját.

A szép kiállítású kötet értékét sok táblázat és térkép emeli. Ezek együtt a főváros eddigi fejlődésének, az anyagi és szellemi kultúra időbeni változásának összefoglaló keresztmetszetét adják, s jól érzékeltetik a várospolitikai fejlődés főbb tényezőit. E kötetben megtaláljuk a téma fontosabb forrásmunkáinak felsorolását is, de sajnálatosan nélkülöznünk kell a tárgymutatót, ezért a könyvtárakban célszerű *analitikusan feldolgozni* „házi használatra”, hogy a tájékoztató szolgálat gyorsabban adhasson választ a hozzá intézett kérdésekre.

Terjedelmében lényegesen kisebb, s témájában is csak egy szűk, de annál fontosabb kérdéskört elemez *Tarjányi Sándor: A fővárosi törvény és módosításai* című kötete, amely a Budapesti Történeti Múzeum „Emlékek Budapest múltjából” sorozatának 18. köteteként látott napvilágot. E munka a különböző korszakokban hozott ún. „fővárosi törvények” tartalmát, társadalmi és politikai hátterét és közigazgatási következményeit ismerteti. Minden város történetének s a mindenkorai várospolitikának egyik legfontosabb dokumentumai azok a jogszabályok, amelyek alapján a városigazgatás mechanizmusa kialakul és működik. Mögöttük mindig megláthatjuk az uralkodó társadalmi viszonyokat, politikai tendenciákat, azt, hogy kik, milyen eszközökkel, kiknek az érdekében „csinálják” a várospolitikát. A fővárosi törvények ismertetéséből kibontakozó fejlődéstörténeti kép nagyon tanulságosan illusztrálja a budapesti közigazgatás mindenkorai politikai hátterét, s méltán tarthat igényt a történelem iránt érdeklődők figyelmére.

Városkép és művészet

A centenáriumi egyik kiemelkedő várostörténeti dokumentuma a Képzőművészeti Alap kiadásában megjelent városképgyűjtemény: a *Régi budai és pesti látképek* 24 lapból álló sorozata. Anyagát Wellner István válogatta s vezeti be. Ismerteti a képek témáját s felhívja a figyelmet az egyes ábrázolásoknak a város fejlődését, a városkép kialakulásának folyamatát mutató részleteire. Külön jegyzék sorolja fel a legfontosabb ikonográfiai adatokat, szövegfordításokat, az eredeti képek leíróhelyét s más fontos

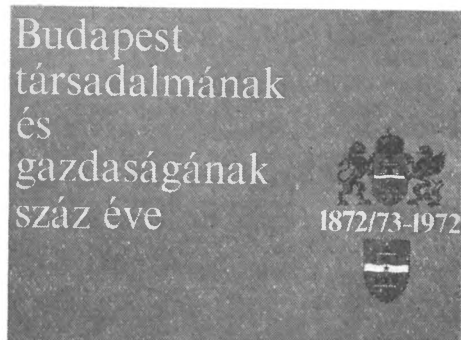
tudnivalókat. A sorozat első lapja Buda 1470 körüli látképét ábrázolja a Schedel-féle világrónikából származó fametszeten. A zárókép Alt: Buda és Pest látképe 1853-ból. A csaknem négy évszázadot átívelő képanyag ostromábrázolásokat, városképeket, híres épületeket egyaránt megörökít. Kiválóan felhasználható kiállítású célokra is.

Művészettörténeti jellegű a Corvina Kiadónál napvilágot látott kiadvány: *A százéves Budapest szobraiból*. A kötet 72 művészi fényképe az alkotások időrendjében mutatja be Budapest szobrainak legjavát s különösen a legújabbakkal okoz a várost az átlagosan jobban ismerőknek is meglepetést. A képjegyzék a szobrok alkotóinak nevét, az alkotás idejét és a mű jelenlegi helyét közli.

Meg kell említeni néhány közeljövőben megjelenő könyvet is. *Gerő László: Pest-Buda építészete az egyesítéskor* című munkájával az egyik mostanában gyakran elhangzó kérdésre válaszol: milyen volt fővárosunk 1873 táján? A szerző Pest—Buda—Óbuda fővárossá egyesítésének korát mutatja be, majd ismerteti fővárossá alakulásának *urbanisztikai* feltevéseit. Elemzése nyomán érzékelhetővé válik, hogy az egyesítés a főváros fejlődésének olyan lendületet adott, amely kiemelte a provinciális atmoszférából és elindította a világvárossá fejlődés útján. Ennek a korszaknak uralkodó építészeti stílusa a romantika és a koraeklektika volt. A szerző részletesen elemzi e két stílus hazai megjelenését, alkotásait és megismertet külföldi előzményeivel is. Az eklektikus építészet Budapest városképének szempontjából különösen fontos, főszerepet játszott a város mai arculatának kialakulásában. A kötet különleges — önmagában is muzeális — értéke: a kizárólag korabeli daguerrotípiákból és metszetekből álló illusztrációk.

Pillantás a jövőbe

Természetes, hogy a centenáriumi emlékezés, múltbanzés mellett felvetődik Budapest jövőjének kérdése is, a mind-

nyájunkat érintő és érdeklő közügy. A Műszaki Kiadó gondozásában jelenik meg a közeljövőben az a kötet, amely elénk vetíti a nem is olyan távoli képet, az életének újabb évszázadát kezdő Budapest jövőndő arcát. Kalauzunk *Preisich Gábor: Budapest jövője* című munkája. Kiindulópontja a főváros 1970-ben jóváhagyott rendezési terve s annak azóta keletkezett módosítása. Ebből a munkából megtudhatjuk, milyen ma és hogyan változik a jövőben a budapesti városkép, mit kell megőrizni s mit kell korrigálni a meglevőből annak érdekében, hogy az életének második évszázadába lépő fővárosunk még szebb, modernebb, egységesebb legyen.

S mire számíthatunk még a kiadók előzetes tájékoztatása alapján? Érdekesnek ígérkezik a Fővárosi Levéltár nagyrészt ismeretlen dokumentumai alapján összeállított kötet, melyet „*Fővárosunk története*” címmel a Corvina Kiadó jelentet meg. Ugyancsak Corvina-kiadvány lesz a nagysikerű *Budapest-*

enciklopédia 2., bővített kiadása, a fővárosról szóló tájékoztatás egyik fontos munkaeszköze. Az Akadémiai Kiadó „*Urbanistica contemporalis*” címmel adja majd közre az európai fővárosok vezetőinek idei budapesti tanácskozásán elhangzott előadásokat. Ugyanitt folynak a *Budapest-lexikon* munkálatai is. A Magyar Helikon *Pest—Budai városképek* címmel 14 lapból álló színes litográfia-gyűjteményt jelentet meg. A miniatűr-könyvek kedvelői 107 művészi, dokumentumértékű fotót tartalmazó könyvet kaphatnak *Budapest 1873—1973* címmel, Gerey Ede válogatásában. Végül felhívjuk a figyelmet az *1970. évi népszámlálás Budapest-kötetének* szöveges bevezető tanulmányára, amely részletes történelmi visszapillantást és elemzést ad a fővárosról a különböző korok népszámlálásainak és más statisztikai adatainak összehasonlító feldolgozása alapján. (A kötet 1973 elején a Statisztikai Kiadónál jelenik meg.)

Csomor Tibor

AZ ISMERTETETT MŰVEK

Források Budapest múltjából. Szerk. Ságvári Ágnes. 1. Források Buda, Pest és Óbuda történetéhez. 1685—1873. Szerk. Bácskai Vera. 1971. Bp. Főv. Levéltára, 331 l. 2. Források Budapest történetéhez. 1873—1919. Szerk. H. Kohut Mária. 1971. Bp. Főv. Levéltára, 522 l. Budapest társadalmának és gazdaságának száz éve. Szerk. Bernát Tivadar—Viszkei Mihály. 1972. Közgazdasági és Jogi — Kossuth, 278 l. Tarjányi Sándor: A fővárosi törvény és módosításai. 1972. Budapesti Történelmi Múzeum, 112 l. (Emlékek Budapest múltjából 18.) Régi budai és pesti látképek. Vál. és bev. Wellner István. 1972. Képzőművészeti, 24 t. A százéves Budapest szobraiból. Bev. Németh Lajos. Fotó: Koffán Károly, Szekényi Károly. 1972. Corvina, 39 l., 72 t.

Előkészületben:

Gerő László: Pest-Buda építészete az egyesítéskor. 1972. Műszaki.
Preisich Gábor: Budapest jövője. 1972. Műszaki.

Petőfi napjai a magyar irodalomban 1842—1849

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Petőfi születésének 150. évfordulójára fakszimile kiadásban újra kiadta Endrődi Sándor *Petőfi napjai a magyar irodalomban 1842—1849* című művét. E mű a Petőfi irodalom egyik hézagpótló munkája. Magában foglalja kritikai és bibliográfiai pontossággal mindazt, ami Petőfi rövid élete alatt tőle és róla az egykorú magyar lapokban megjelent.

E könyvben Endrődi Sándor felhasználta a Petőfi-Múzeum (1888—1895) évfolyamaiban összegyűjtött anyagot, közleményeit kiegészítette és dátumok szerint csoportosította. Műve folytatása és kiegészítése annak a Petőfi-Repertóriumnak, amit id. Szinnyi József kezdett meg. Endrődi ezért neki is ajánlotta művét. Endrődi műve egyébként kiegészí-

tője Meltzl Hugó két dolgozatának is. Az egyik *Petőfi pamphletistái és panegyristái* címmel Kolozsvárt jelent meg 1874-ben, a másik pedig a *Gyulai Pál, mint a Petőfi irodalom megalapítója* címet viseli. Mindkettő úttörő dolgozat volt a Petőfi irodalomban.

A Petőfi napjai közli a költő minden, életében megjelent költeményének, egyéb műveinek, cikkeinek és valamennyi rá vonatkozó közleménynek pontos bibliográfiai adatát. Ugyanekkor közli az összes rá vonatkozó egykorú bírálatokat, a hozzá és ellene írt verseket is. Endrődi könyvének olvasója szinte benne él a negyvenes évek irodalmi levegőjében, mintha az akkori lapokat vagy folyóiratokat forgatná. S látja, mily nagyarányú volt a forrongás, melynek annyi

viszhangját hagyta ránk e kor nyomtatásban. Petőfi körül forgott egyidőben a politikai és szépirodalmi sajtó. Közük, fájdalom, számos, a szakbírálat mezébe bújtatott gyalázkodás is van. Csak egyetlen példát szeretnénk fölhozni a különben később annyira érdemes Greguss Ágost, akkor szarvasi tanártól, aki így enyeleg lángeszű kortársával összes költeményei 1847-es kiadása kapcsán: „Mi jó ezen cikk olvasóira nézve az, hogy én a vastag könyveket nem szoktam olvasni! Nem leendett-e bajul mind nekem, mind olvasóimnak, ha Petőfi vékonyabb könyvben adta volna ki összes költeményeit? Akor (!) bizonyosan átolvastam volna azokat s olvasóimnak sokkal hosszabb bírálatot kellendett olvasni, mint így, midőn csak a könyv címét, tartalomjegyzékét s közepét tekingetém meg. De Petőfi úr tudja, hogy én nem olvasom a vastag könyveket: most meg a kis hamis, csupa dacból (!) írántam, vastagon jött ki — csak hogy ne olvassam. De bezeg (!), engem nem csal meg! Csak azért is megbírálom őt. Kell-e mindent olvasnunk, hogy mindent megbíráljunk? — Nem.”

Az Endrődi mű lényegének rövid összefoglalását adta Horváth János Petőfi könyvének *Petőfi fogadtatása* c. fejezetében. S részben teljesebb anyagot gyűjtött össze Hatvány Lajos sok év munkájával, *Így élt Petőfi* című művének öt kötetében.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a költő iránti kegyelet kifejezésének legszébb módját választotta ezzel a kiadással. Mert e mű nemcsak a Petőfi kutatás forrása, hanem érdekes és tanulságos ol-

vasmány is. Petőfi gyorsan kibontakozó alkotó tevékenységének és ezzel együtt fokozódó népszerűségének, majd politikai és katonai szereplésének adataival mindvégig leköti az olvasó figyelmét. A Petőfi könyvtár egykori harminc kötetéből — Gyulai Pál Petőfi tanulmánya mellett — jóformán csak ez a kötet állotta ki az idő próbáját. Endrődi adatgyűjtő ötletessége, lelkiismeretessége, széles körű tárgyi ismerete tette ezt, az anyag roppant érdekességén kívül. Hat évtizeddel az első kiadása után is sokat idézett mű a Petőfi-kutatók és az 1840-es évek irodalomkutatói körében. Horváth János Petőfi könyve is sokat köszönhet neki.

Endrődi összeállításának voltak bizonyos fogyatkozásai is. Ezekre az új kiadás sajtó alá rendezői: *Benjámín László, Kiss József, Pataki Ferenc* a függelékben csatolt helyreigazítások, adatki egészítések jegyzékében hívják fel a figyelmet. A gyűjtésből kimaradt sajtóadalékok, szövegek pótlására, mint mondják, nem vállalkozhattak. Ezeknek gyűjtése, illetve kiadásra való előkészítése — az Endrődi által mellőzött egykorú német sajtóviszhanggal együtt — az Irodalomtudományi Intézet Fontes-sorozata (A magyar irodalomtudományi források) számára már folyamatban van.

A függelék hasznosan segíti ki a kötetben előforduló nevek — Petőfi kortársai, barátai és ellenségei — mutatója, valamint Petőfi műveinek és a róla írt munkáknak betűrendes jegyzéke. (Faksimile kiadás. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1972. 544 l. 45 Ft.)

Katona Jenő

könyvtári szakirodalom

A mi újságunk

A tatabányai magazin-jellegű lap eddig megjelent három száma (az 1., 2. és az ezeket megelőző próbaszám) nagy sikert aratott a gyermekolvasók körében, és kedvező visszhangra talált sok gyermekkönyvtárban. (Ezek együttműködést is felajánlottak.) A siker titka, hogy a kiadvány *igazi közösségre épül*. Olyan aktív olvasókra, akik eddig is bizonyágot adtak sokoldalú érdeklődésükről, nem szűnő kíváncsiságukról, kezdeményezésükről a sikeresen működő Kis könyvtárosok klubjában. (Ilyen közöösség nélkül a könyvtári újság „kommunikációja” elkerülhetetlenül egyirányú lesz, s olvasóit

„aktivizáló” kísérletei meddőek maradnak.)

A gyerekek alaposan kiveszik a részüket a munkából: a számokat szinte teljes egészében maguk írják és rajzolják. (A gyermeklap természetes illusztrációs anyaga a gyerekrajz.) A két felnőtt gyermekkönyvtáros (Mlakár Erzsébet és Börcs János) közbeavatkozása csupán a nélkülözhetetlen javításokra, adatok helyesbítésére és a krónika szerkesztésére szorítkozik. A cím ötletpályázat eredménye, ugyanúgy a rovatoké is.

A „Csillagszóró”-t mesék, elbeszél-

sek, versek, rajzok számára tartják fenn. A „Könyvekről” szóló ismertetéseket is gyerekek írják. Nem a legszakszerűbben, de minden bizonnyal hatásosan: ezekből a pár soros ismertetésekből az élmény sugárzik. Az „Innen — onnan” rovat beszámolókat, riportokat közöl, például a közlekedésről, a megye fejlődéséről stb. A „Kronika” évfordulóokra, fontos eseményekre (olimpia, tanévnyitó stb.) hívja fel a figyelmet. A „Sakk — Játék — Rejtvény” érdekes rejtvényeket ismertet, és pályázatokat ír ki, sőt még a sakkozás alapfogalmaiba, a sakkeladványok világába is bepillant egy verset, riportot is író „diák polihisztor”, *Papp Lajos* jóvoltából. S van ezeken kívül beköszöntő — a próbaszámot „gyerekírással” a könyvtárosok, az 1. számot *Horváth Géza* könyvtárigazgató

vezette be —, „Hírek a könyvtárból”, sőt referenzs-rovat is („A kíváncsiak postáján kérdezték”), aminek egyetlen hibája, hogy ritkán nevezi meg az adatok kikeresésére felhasznált irodalmat.

Mennyi kínálkozó lehetőség a gyerekek természetes aktivitásának kibontakoztatására, a játékkal, alkotómunkával kombinált tanulásra! Az ízléses külalakkal, jó sokszorosítási technikával, olvasmányos stílusban készülő, sok színű tartalmú kiadvány felhasználhatósága nem szűkíthető le a gyermekkönyvtárra: a helyi pedagógusok érdeklődésére is számot tarthat, s közös munkára, együttműködésre is jó alkalmakat teremt. (A mi újságunk. Tatabányai Megyei Könyvtár, 1—2. sz.)

Mándy Gábor

bibliográfiák

Lakatos Éva: Magyar irodalmi folyóiratok. A—C

Örvendetes hír: új magyar bibliográfiai műhellyel kell számolnunk ezentúl. A Petőfi Irodalmi Múzeum a Magyar irodalmi folyóiratok c. füzettel indította meg gazdagnak, szaporának és igen hasznosnak ígérkező bibliográfia- és repertórium-sorozatát a PIM Bibliográfiai füzetek címmel. A kiadó természetesen a maga szakterülete, a magyar irodalomtudomány és irodalomtörténet — igen-csak nagy — bibliográfiai hiányait kívánja részben pótolni, ám ez a vállalkozás a kiadványok tekintélyes részét

öleli majd fel. Az irodalmi folyóirat-bibliográfiai sorozat mellett az 1945 előtt indult szépírók első kiadásairól, az irodalomtörténetírás könyv alakban megjelent műveiről az elkövetkezendő 5—6 évben teljes bibliográfiai feltárást kívánnak megjelentetni évente két füzetben. Ezeket egészítik ki az irodalomtörténeti szempontból fontos folyóiratok repertóriumai, melyek között a tervek szerint Kassák Lajos Dokumentum és Munka, Táncsics Mihály Munkások Újsága és Arany Trombita c. lapjai szerepelnek az első helyeken.

A füzetek sokszorosításban jelennek meg, a bibliográfiai mutatói utolsóként, egy-egy sorozat befejezésekor látnak majd napvilágot. Terjesztési módjuk szokatlan, de ennek oka a kiadás körülményeiben keresendő: a Kultúrán, illetve

belföldön az ÁKV Antikvár osztályán keresztül lehet őket megrendelni.

Az első füzetet, Lakatos Éva munkáját egy nagyszabású vállalkozás első darabját különösen nagy örömmel vettük kézbe. A folyóiratbibliográfia ugyanis — bármennyire is szakfolyóirat-könyvészet-ről van is szó — némiképp enyhíti, bár nem oldja meg régi-régi gondunkat, mely a magyar folyóiratirodalom teljes nemzeti bibliográfiájának kiáltó hiányai miatt nehezedik könyvtárosokra és tudományos kutatókra egyaránt. Lakatos műve ugyanis a kezdetektől, 1786-tól, az első irodalmi periódikum, a Magyar Musa megjelenésétől 1945-ig veszi számba valamennyi irodalmi vonatkozású folyóiratunkat. (Sajnos, a két évszámot a címlapon nem tüntetik föl: a keresgélő csak a bevezetésből értesülhet arról, hogy milyen évkörön belül tájékozódhat.) Itt ez az „irodalmi vonatkozású” kifejezés jóval többet jelent, mint szépirodalmi, kritikai, irodalomtörténeti lapokat, mert a bibliográfia roppant gondosan föltárja azokat a társadalomtudományi periodikákat is és a magyar nyelvű, külföldön kiadott (hungarica jellegű) folyóiratokat is, melyeknek irodalmi vonatkozásuk van vagy volt. Az időhatár, az 1945-ös év sem mechanikus, hisz a felszabadulás után tovább élő folyóiratok adatai is szerepelnek a füzetben. Ezekről az igen átgondolt, és nemcsak szorosan vett iroda-

lomtudományi kutatás számára hasznos szerkesztési és gyűjtési szempontokról a füzet élén tartalmaz, ám rövidre fogott előszó tájékoztat.

Hogy a vállalkozás igénye milyen, s hogy mekkora terjedelmű anyagot fog át majd a teljessé váló, név-, hely- és kronológiai mutatókkal kiegészített füzetsorozat — talán ennyiből is világosan látható. S egyúttal a „hiánypótlás” lát-tán támadó örömmüket is megokoltuk. Hogy Lakatos Éva munkája a bibliográfiai szorgalomnak és gondosságnak milyen természetű és rangú gyümölcse, s a háttérben milyen erőfeszítés és teljesítmény gyanítható, azt bárki megvizsgálhatja: tessék csak bármelyik nagykönyvtárunk folyóirat-állományában búvárkodni, a legrészletesebb szolgálati katalógusai bizonytalanságait és pontatlanságait felténi érni. Márpedig ez a kiadvány — bár az előszó szerényen hallgat — csakis autopsziával, évfolyamok és számok tömkelegének kézbevitelével és analízisével készíthetett.

A szerző az ABC Szalon-tól a Csöndes Órák-ig terjedő első, 142 tételt tartalmazó füzetben ugyanis az elemzésnek egy sajátosan részletező és érdekes, s ugyanakkor roppant munkaigényes formáját választotta (s teszi ezt majd a következő füzetekben is). Nem a szabályos teljes részletezést adja a címleírásban; csupán címet, alcímet, megjelenési helyet, szerkesztőket, „előzményt” és „folytatást”, illetve mellékleteket közöl. Az évfolyamok bemutatása viszont egészen részletes, szinte számonkért szedi szét anyagát, fontos mellékletekre, melléklapokra, metszetekre, térképekre, kottákra, illetve a folyóirat szempontjából lényeges valamennyi „appendix”-re igen gondosan utal (s arra is — kérdőjellel —, ha seholsem lehet fel az évfolyam vagy a szám). A másik igen lényeges kiegészítés az annotáció, mely nemcsak a lap — címadatokból nem következő — jellemvonására utal, de a jelesebb szerzőket (munkatársakat) név szerint is felsorolja. Ha ehhez hozzávesszük, hogy Lakatos Éva igen sok esetben — felhasználva Gulyás lexikonát is — álnevek sorát oldja fel, s hogy egy-egy hosszabb életű, s profiljában épp a szerzőgárda változásával módosuló periódikum történetének rejtett titkait tapintja így ki — méltán érdemli ki tiszteletünket e bibliográfia. Erdemei akkor mutatkoznak majd meg igazán, ha segédeszközként használjuk.

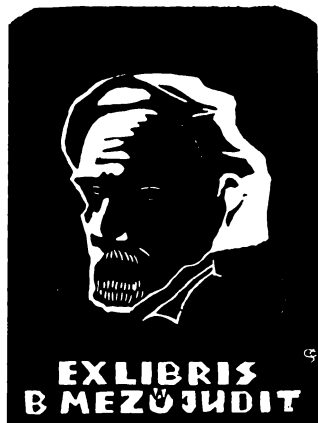
Bíráló megjegyzéseink is csupán a bibliográfia „kivitelét” érintik. Ez azonban ilyen méretű vállalkozásnál nem mellékes. S ez a nem a sokszorosított formát és a — meggyőződésem szerint túlságosan alacsony — példányszámot

(1000) érinti, hanem főként a *tételek kivitelét*, rendezését. Miközben a kiadvány bebizonyítja, hogy ilyen szerény kivitelben is lehet igen jót alkotni, egyúttal e „leírástechnika” korlátaira is figyelmeztet. Egy-egy tétel ugyanis a hosszabb életű lapok esetében igen hosszúra, néha oldalakra nyúlik, az egyes évfolyamokhoz még annotációk is csatlakoznak, a kissé fáradtabb szem (s melyik kutatóé nem az?) zavartan köröz egy-egy ilyen oldal fölött, mely akár a hangyaboly: minden ott nyúzsóg, amire szükség van, ám oly kevésbé tagoltan. Bár-mely nyomdagép könnyűszerrel váltaná betűt, s tenne hangsúlyossá, választana szét információkat betűtípussal — itt erre nem volt mód.

És még egy — ezzel némiképp összefüggő — kérdésről: az ilyen „adattár”, épp információinak „sűrűsége” miatt, igen nagy „jel-racionalizálást” kíván meg, már a helykímélés végett is: a zárójelek, nyilak, rövidítések következtében átgondolt rendszerét. Itt ugyanis nem kötelező a szabályos mondat. S ez ügyben a szerkesztő talál még csiszolni valót.

Nem soroltuk, taglaltuk a kiadvány minden érdemét (pl. hogy az annotációkban a folyóiratról szóló irodalmat is lelünk; ismeretlen, csak hivatkozásokból ismert lapok is előkerülnek itt, bár árnyszerűen csupán; másutt megjelent mutatókról is eligazítást kapunk stb.). A közművelődési könyvtárak helyismereti munkatársainak figyelmét azonban felhívjuk a bibliográfia helyismereti kiaknázásának lehetőségére. S a könyvtárosokét általában: íme egy mű, mely újra bizonyítja, hogy a bibliográfiai munka — ha jól végzi valaki — alkotás. (Petőfi Irodalmi Múzeum, 1972. 80 l. 24 Ft.)

Fogarassy Miklós

Sólyom Sándor ex librise

Könyvtári törzsanyagjegyzék és olvasási tanácsadó a román irodalom köréből

Hogy erre a törzsanyagjegyzékre mennyire szükség van, jól mutatja a jegyzék útmutatójának néhány adata a hazai román nemzetiségi könyvtárak anyagának szegényességéről, hiányos voltáról: egy 1969-es felmérés szerint a határmenti községekben a román könyvek átlagos száma 106 kötet. Igaz, ennél jobb a helyzet a román tannyelvű általános iskolai könyvtárakban, melyeknek ifjúsági irodalmi anyaga eléri a 200—300 kötetet. Legjobb pedig a gyulai román tannyelvű gimnáziumban, amelynek román könyvtári állománya megfelel a szükségleteknek. Személyes tapasztalatunk szerint elég sok a könyvtárakban a román irodalmat nem megfelelően képviselő mű, s hiány van a legújabb írók könyveiből, főleg a jelesebbekből.

A törzsanyagjegyzék, melynek szerkesztője *Urosevics Daniló*, összeállítója *dr. Szántó Pálné* és *Tyirityán Katalin*, az 1965—1970 között megjelent könyvekből ajánl a közművelődési és az iskolai román nemzetiségi könyvtárak számára; az útmutató szerint a válogatás fő szempontja a közérthetőség volt, s az összeállítók arra törekedtek, hogy „különösebb előképzettség nélkül megérthető, széles rétegeket érdeklő, könnyebb nyelvezetű” műveket ajánljanak beszerzésre. A célkitűzés helyes, de a jegyzékben szereplő olyan szerzők neve láttán, mint *Odobescu*, *Camil Petrescu*, *Călinescu* és számos nehéz nyelvezetű fiatal író (*Eugen Barbu*, *D. R. Popescu* stb.) joggal gondolunk arra, hogy a román irodalmi nyelvet kevésbé ismerő idősebb olvasóknak az ajánlott művek olvasása bizonyára nehézséget okoz. Igaz viszont, hogy a könnyebb nyelvezetű művek nem segítik elő a nyelvi fejlődést; tehát számos ajánlott író könyveinek jó megértésére nem marad más hátra, mint a szótárral való olvasás. Ez bármennyire is kívánatos, az olvasó nehezen szánja rá magát az olvasási élményt szüntelenül megszakító s elég fáradságos eljárásra.

A román nyelvi ismeretekben megmutató hiányosságok áthidalására az összeállítók válogatást közölnek a románból magyarra fordított művekből is. Eljárásuk, bármennyire is dicséretes, azt a veszélyt rejti magában, hogy kényelmi szempontból a román olvasók magyarul, s nem eredetiben olvassák el a lefordított műveket. A román művek magyarul való olvasása nem segíti elő a nyelvi fejlődést, de kétségtelenül ez az olvasási mód is hozzájárul a román irodalmi ismeretek gyarapításához.

A román irodalom anyagát az összeállítók ilyen csoportosításban tárgyalják: I. *Szépirodalom*, II. *Gyermek- és ifjúsági irodalom* és III. *A román irodalomból magyarra fordított művek*. Ezeket a fejezeteken belül szerepel még műfaji csoportosítás is. A sok fejezet és csoport eléggé nehezé teszi az anyag áttekintését, s az abban való tájékozódást. Minden egyes mű kiválasztásához mind a három fejezetet át kell nézni. De hátránya az anyag három fejezetre való osztásának a sok elkerülhetetlen *átfedés* is; hisz számos író mindhárom fejezetben szerepel, s kettőben — a szépirodalmi és a gyermekirodalmi részben — jellemzést is kapunk róluk, így pl. *Ion Slavici* szerepel az 59. és 105., *Alexandru Odobescu* a 46. és 120. oldalon. Úgy hisszük, elég lett volna a továbbiaknál az első előfordulásakor megadott írói jellemzésre hivatkozni.

A II. fejezet a „Gyermek- és ifjúsági irodalom” anyagát a szépirodalom keretében kellett volna tárgyalni; a népköltészetet nem az irodalmi anyag után, hanem előtte kellett volna fölvenni. Nem hazabeszélünk, amikor mind a szerkezeti, mind pedig a felépítés szempontjából *A román irodalom magyar bibliográfiája 1831—1960* című munkánk eredményeit hozzuk fel követhető példaként, de mintaként jól felhasználható lett volna *Kozocsa Sándor* bibliográfiai munkája is a szovjet népek irodalmáról.

A szerkezeti felépítésen kívül más hibákat is találunk az összeállításban. Míg a III. fejezet — a magyarból fordított művek leírása — megfelel a mai bibliográfiai gyakorlatnak, az I. és II. fejezet anyaga nem ezt a leírási formát tükrözi: így pl. nem alkalmazza a szögletes zárójelet sem, mely kívánatos lett volna a román címek magyarra való fordításakor. Ehelyett nem a román cím után, hanem a bibliográfiai tétel végén, külön sorban „Címford.” felírással közli a mű magyarra fordított címét.

Tartalmilag kimerítőek és lényegre tapintóak az I. fejezet írói jellemzései. A II. fejezetben, a gyermekirodalommal kapcsolatban, előfordulnak semmitmondó jellemzések, ajánlások is, mint pl. az, hogy: „A kötet, amint a címe is mutatja, bábosoknak ajánlható” (87. old.), vagy az ilyen: „A nép bölcsessége alkotta ezeket a meséket” (100. old.).

Végül még csak annyit, kár, hogy az összeállítók egyes román írókról, például *Icsif*-ről és *Gogá*-ról, akik igen jelentékeny magyar irodalmi műfordítói tevé-

kenységet fejtettek ki (Iosif Petőfiből 42 verset és az Apostolt; Goga pedig Petőfi, Ady, Kiss József költeményeit és a Tragédiát tolmácsolta románul), az írói ismeretökben mint műfordítókról nem emlékeznek meg, s az utóbbi években kiadott műfordítási köteteket nem ajánlják beszerzésre, pedig e fordítások böngészése, az eredetivel való összevetése a tanuló ifjúság részére mind az irodalmi, mind pedig a nyelvi ismeretek gyarapítása szempontjából hasznos lenne.

A gazdag anyagú törzsanyagjegyzék fogyatékosságai ellenére is jól tájékoztat az utóbbi évek gazdag román irodalmáról, s ezzel nagy segítséget nyújt a nemzetiségi könyvtárak hiányos könyvállományának gyarapítására. Újrakiadása esetén azonban kívánatos lenne átdolgozni. (Az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadványa, 1972.)

Domokos Sámuel

Papp József : A Bakony állattani bibliográfiája

A Bakony állatvilágáról sok részletkérdéssel foglalkozó könyv, tanulmány, cikk jelent meg a szakirodalomban. Ezeknek felkutatására, összegyűjtésére és közreadására vállalkozott Papp József A Bakony állattani bibliográfiája c. munkájával. A mű a veszprémi Bakonyi Múzeum kiadásában, *A Bakony természet-tudományi kutatásának eredményei* c. sorozat 8. köteteként jelent meg.

Papp Józsefnek már 1965-ben értékes bibliográfiai összeállítása látott napvilágot „A Bakony növénytani bibliográfiája” címmel. A szerző most megjelent munkája a szakbibliográfiák valamennyi követelményének messzemenően eleget tesz. A tervezés, az anyaggyűjtés, a feldolgozás, a szerkesztés bibliográfiai szabályait pontosan és következetesen alkalmazza.

A feldolgozott anyag tárgyi elhatárolása mind a rokon tudományok, mind pedig a segédtudományok irányában rendkívül körültekintő. A gazdag vadászati anyagból például csak azokat a munkákat dolgozza fel, melyeknek zoológiai jelentőségük van. Az ősellattani anyag irodalmát mellőzi, mert a Bakony föld- és őslénytanáról külön összeállítás készül.

A rendkívül széles körű gyűjtésből több mint 2000 címadatot közöl a szerző. A bibliográfiát értékét, tudományos használhatóságát növeli azzal, hogy a címadatokon kívül az adott mű legfontosabb adatait is feltünteti az egyes fejezetek végén. Az értékesebb dolgozatoknál „gazdag adatsor”-ra való utalás hívja fel a figyelmet megkeresésük szükségességére. A magyar cím után a mű idegen nyelvű címét is közli a címléírás, vagy ha a cikk csak magyar nyelven jelent meg, akkor zárójelben a cím német fordítását. Ily módon a külföldi kutatók számára is hozzáférhetővé teszi a Bakony állatvilágáról szóló irodalmat. A feltárás általában kiterjeszkedik a külföldi irodalomra is. A válogatás részben a művek

értéke, részben a használók (zoológus kutatók) igényei alapján történt.

A Bakony állatvilága egy nagyobb tárgykör teljes irodalmát nyújtó bibliográfiai szintézis. Időbelileg felöleli az egész megjelent szakirodalmat, bár ez az időbeli kiterjesztés a bibliográfia módszerével és szerkezeti felépítésével foglalkozó bevezetőből nem tűnik ki. Földrajzilag az egész Bakony-vidéket áttekinti: az Északi- és a Déli-Bakonyt, a Bakonyalját, a Balatonfelvidéket, a Keszthelyi-hegységet és a közbezárt Talpolcai-medencét.

A tételszámokkal megjelölt címléírások elrendezése a szerzők betűrendjében történik. Rendszertani tárgymutató, a betűrendes tárgymutató és a bibliográfiában előforduló helynevek jegyzéke egészítik ki és teszik jól kezelhetővé a bibliográfiát. A földrajzi helynevek jegyzéke a helyismereti kutatók számára is igen jó eligazítást ad, mivel napjainkban sok helynév eltűnik községek összeolvadása folytán. Külön utalókat ad a szerző néhány általános, a Bakonnyal kapcsolatban levő tárgykörből, mint például: a Bakonyt kutató zoológusok, a Bakony zoológiai kutatásai, történelmi és irodalmi adatok, állatnevek, a Bakony erdeinek állatvilága, állatkertek, agancs- és trófeakiállítások stb. A bibliográfia elején a 137 feldolgozott folyóirat címrövidítésének jegyzékét is megtaláljuk.

Papp József munkája méltán besorolható a *zoológiai szakirodalom fontos segédkönyvei* és a tudományos kutatás értékes forrásai közé, amely remélhetőleg ösztönzi majd kutatóinkat. „Ha most, e munkában ki-ki megtalálja a szakcsoportjához tartozó, eddig talán nem teljesen ismert adathalmazt... valamelyik bakonyi tájegység összefoglaló munkájának elvégzését tűzi ki célul maga elé.” Ennek a reményének ad kifejezést a bibliográfia szerzője és ebben jelöli meg munkájának célját. (Bakonyi Múzeum, Veszprém, 1971. 234 l.)

Vitéz István né

Király Lajos: Helyismereti törzsanyagjavaslat... könyvtárak számára

A *Somogyi Gyűjtemény Füzetei* című sorozat 5. darabjaként jelent meg a vékony, ám figyelemre méltó összeállítás, mely a járási, a központi községi és az iskolai könyvtárak számára készült. Érdemi része — a kb. 100 tételből álló bibliográfia — voltaképpen csak a Somogy megyei könyvtárosok és helyismereti szakembereket érdekelheti igazán.

Mégis érdemes mintaként említenünk az úttörő jellegű összeállítást, melynek célkitűzése is, előszavában tömören összefoglalt útmutatásai is; sőt: *gondosan szerkesztett bibliográfiai jegyzéke* is időszzerű és dicséretre méltó. A helyismereti könyvtárügy egyik országos problémájára kínál a füzet — a helyi viszonyokon belül és természetesen nem teljes mértékben — megoldást. Ez a gond a következőképpen összegezhető: még azokban a megyékben is, ahol a központi nagykönyvtár(ak)ban igényes helyismereti

munka folyik, kidolgozatlan kérdéskör, hogy mi a közművelődési könyvtárhálózat szerepe a könyvtári szolgáltatásnak ezen a területén. A *Király Lajos* szerkesztette füzet meggyőzően foglal állást a kérdésben: a helyismereti törzsanyagjavaslatlal a tömegesen és helyileg jelentkező igények számára is *alapszintű tájékoztatást* kíván nyújtani — megszerte. Magának az összeállításnak két jellemvonására és erényére hívom fel még a figyelmet: nemcsak a megyében és közvetlenül a megyéről megjelent műveket, hanem országos, de helyismereti szempontból fontos kiadványokat is felvesz; a friss és könnyebben beszerezhető anyagot — csillagjelzéssel — külön is kiemeli. Befejezésül tehát: megyei könyvtárak, figyelem! Érdemes lenne a kiadványból egy példányt beszerezni Kaposvárról.

F. M.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

KODÁLY ZOLTÁN születésének 90. évfordulójára kiadott kis füzetében a **Kaposvári Megyei Könyvtár** a hanglemeztárában található Kodály művekre és az előadótérmeiben rendezett lemez-műsorokra hívja föl a figyelmet, de közli a legfontosabb **Kodály-irodalmat** és **Csorba Győző Kodály c. versét** is, valamint idézetesokrot **Kodály legfontosabb gondolataiból**.

A **FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR** röplapjai sorában gyászkeretes bibliográfia emlékezik meg **Kamondy László (1928—1972)** munkásságáról. A jegyzék a tragikus körülmények között elhunyt író rövid életrajza után köteleit és a róla szóló fontosabb kritikákat sorolja fel. A másik röplap az új **Nobeldíjast, Heinrich Böllt** mutatja be hasonló szerkesztési elvek alapján. A **Böllibliográfia** arra a lehetőségre is föl hívja az olvasók figyelmét, hogy a központi könyvtárban a művek ere-

detiben, német nyelven is kölcsönözhetőek.

**ILLYÉS GYULA 70. születésnapjára a Kaposvári Megyei Könyvtár tetszetős kis ajánló bibliográfiát adott ki, mely műfajonként sorolja föl a legfontosabb Illyés-műveket, és néhány idézetet is közöl alkotásai-
ból, illetve az íróról szóló írásokból. A kis füzet a könyvtár Nagy emberek — nagy évfordulók c. sorozatának első kiadványa.**

Andruskó Károly ex libris

A **PEDAGÓGUSOK KÖNYVESPOLCA**, a Somogy megyei Pedagógus Kabinet és a megyei könyvtár időszaki kiadványa új füzetében az 1972—73-as tanév munkaközösségi programjaihoz ajánl szakirodalmat. A bibliográfia a júniusi oktatási párthatározattal kezdődik, kiemelt helyet kapnak benne a megyei helyzetelemzéssel foglalkozó kiadványok és főként a munkaközösségi foglalkozások. Az összeállításban mindenütt jól érvényesül a helyismereti szempont.

AZ **ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANULMÁNYI VERSENY** pályatételeihez idén is két ajánló bibliográfiát adott ki a Szombat-helyi Megyei Könyvtár. Az egyik füzet az irodalomtörténet és a történelem, a másik a földrajz, politikai gazdaságtan, kémia, biológia témáihoz ajánl forrásokat. Mindkettő a helyismereti lehetőségekre is felhívja a figyelmet.

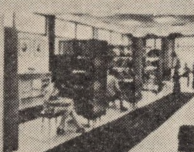
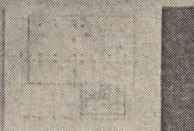
A KISKUNHALASI VÁROSI ÉS JÁRÁSI
KÖNYVTÁRT 1969. JULIUS 29-ÉN
AVATTÁK FEL

ALAPTERÜLET: 1090 m²

AZ ALAPTÖRTÉNYESETT KÖNYVTÁRRA
KEM FÉRT BE A GYERMEKOLASZTÓ,
SZERVEZŐ, MUNKÁSOK LÁGÁJA,
(DÁCS MEGYEI TERVEZŐ IRODA);
BELSŐÉPÍTÉS: NÓTI TAMÁS

A RÉTSÁGI JÁRÁSI KÖNYVTÁRT
1972. MÁJUS 1-ÉN AVATTÁK FEL

A MŰVELŐDÉSI KÖZPONTBAN ELSZÁ-
LLÍTTAK KÖNYVTÁRS ALAPTERÜLETET;
524 m². A LAKOSSÁG SZÁMA 1900.
TERVEZŐ: CSIGÁS ISTVÁN
(KERESZKÖZLEI TERVEZŐ IRODA)

Járási és falusi könyvtárakat bemutató táblák a székesfehérvári kiállításon (Kabáczy Szilárd felvételei)

AZ 1967. NOVEMBER 7-ÉN FELAVATOTT
ELDEBRŐI KÖZSEGI KÖNYVTÁR
(HEVES MEGYE)

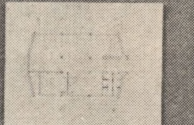

AZ ELDEBRŐI KÖZSEGI KÖNYVTÁRRA
TERVEZÉS: FURCSA ZOLTÁN
(HEVES MEGYEI TERVEZŐ IRODA)

A FELDEBRŐI KÖZSEGI KÖNYVTÁR

AZ 1971. JÚNIUSÁBAN FELAVATOTT
CSOKNYAVISONTAI
KÖZSEGI KÖNYVTÁR

A CSOKNYAVISONTAI
KÖZSEGI KÖNYVTÁR ALAPTÁRA

A CSOKNYAVISONTAI KÖZSEGI KÖNYVTÁRRAK ELŐLÉ-
TŐZMUNKÁSKÉPELŐ IS VÁS, AZ OLVASÓK NYELV-
TÁRSASÁGA AZONBAN EGÉSZÍTI KI ETTEN TÖRTEK.

**BOLDOG ÚJÉVET
KIVÁN OLVASÓINAK
A KÖNYVTÁROS
1973**

Ára: 6,— forint